

RAPORT ŚRODOWISKOWY – Środowisko osób głuchoniewidomych

WDRAŻANIE KONWENCJI O PRAWACH OSÓB
NIEPEŁNOSPRAWNYCH – WSPÓLNA SPRAWA
ELIZA WÓDKOWSKA

Spis treści

1	Wprowadzenie	4
2	Art. 25 Konwencji – Zdrowie	7
2.1	Art. 25 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	7
2.2	Rekomendacje środowiska.....	13
2.4	Podsumowanie	15
3	Art. 26 Konwencji – Rehabilitacja.....	20
3.1	Art. 26 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	20
3.2	Rekomendacje środowiska.....	21
3.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „zdrowie i rehabilitacja” na podstawie raportu Millward Brown	22
3.4	Podsumowanie	24
4	Art. 24 Konwencji – Edukacja	29
4.1	Art. 24 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	29
4.2	Rekomendacje środowiska.....	32
4.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „edukacja” na podstawie raportu Millward Brown.....	36
4.4	Podsumowanie	41
5	Art. 27 Konwencji – Praca i zatrudnienie.....	49
5.1	Art. 27 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	49
5.2	Rekomendacje środowiska.....	53
5.3	Podsumowanie	54
6	Art. 28 Konwencji – Odpowiednie warunki życia i ochrona socjalna	60
6.1	Art. 28 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	60
6.2	Rekomendacje środowiska.....	61
6.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „warunki życia i zatrudnienie” na podstawie raportu Millward Brown	62

6.4	Podsumowanie	68
7	Art. 19 Konwencji – Niezależne życie i włączenie w społeczeństwo	71
7.1	Art. 19 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	71
7.2	Rekomendacje środowiska.....	73
7.3	Podsumowanie	74
8	Art. 22 Konwencji – Poszanowanie prywatności	80
8.1	Art. 23 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	80
8.2	Rekomendacje środowiska.....	81
8.3	Podsumowanie	82
9	Art. 23 Konwencji – Poszanowanie domu i rodziny	86
9.1	Art. 23 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	86
9.2	Rekomendacje środowiska.....	87
9.3	Podsumowanie	87
10	Art. 30 Konwencji - Udział w życiu kulturalnym, rekreacji, wypoczynku i sporcie	90
10.1	Art. 30 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	90
10.2	Rekomendacje środowiska.....	92
10.3	Podsumowanie	92
11	Art. 9 Konwencji - Dostępność, Art. 20 Konwencji Mobilność.....	96
11.1	Art. 9 i 20 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami	96
11.2	Rekomendacje środowiska.....	99
11.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „udział w życiu społecznym” na podstawie raportu Millward Brown.....	100
11.4	Podsumowanie	101
12	Art. 12 Konwencji - Równość wobec prawa, art. 13 Konwencji - Dostęp do wymiaru sprawiedliwości	106

12.1	Art. 12 i 13 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami.....	106
12.2	Rekomendacje środowiska.....	106
12.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „udział w życiu społecznym” na podstawie raportu Millward Brown.....	107
12.4	Podsumowanie.....	108
13	Art. 29 Konwencji - Udział w życiu politycznym i publicznym.....	110
13.1	Art. 29 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami 110	
13.2	Rekomendacje środowiska.....	113
13.3	Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „swobody obywatelskie” na podstawie raportu Millward Brown.....	114
13.4	Podsumowanie.....	119
14	Część XIII. Art.6 niepełnosprawne kobiety (ujęcie horyzontalne na podstawie pozostałych artykułów)	123
15	Część XIV. Art.7 dzieci (ujęcie horyzontalne na podstawie pozostałych artykułów)	124
16	Część XV. Inne obszary dyskryminacji (nierównego traktowania).....	126

1 Wprowadzenie

Niniejszy raport opracowany został w toku realizacji jednego z etapów projektu „Wdrażanie Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych – wspólna sprawa”. Projekt jest realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014 - 2020, Osi Priorytetowej II. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, Działania 2.6 Wysoka jakość polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych.

Projekt jest realizowany od 1 marca 2016 przez Polskie Forum Osób Niepełnosprawnych (PFON), Warmińsko-Mazurski Sejmik Osób Niepełnosprawnych (W-MSON), Lubelskie Forum Organizacji Osób Niepełnosprawnych – Sejmik Wojewódzki (LFOON-SW), Akademię Pedagogiki Specjalnej (APS) oraz kancelarię Domański Zakrzewski Palinka s.k. (DZP). Jest on kluczowym etapem wdrażania Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych (KPON) sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006, która ratyfikowana została przez Polskę we wrześniu 2012. Jedną z podstawowych intencji projektu jest stworzenie dogodnych warunków dla uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami w tworzeniu oraz wdrażaniu ustawodawstwa i polityki służących wprowadzeniu w życie postanowień Konwencji, a także w podejmowaniu wszystkich decyzji dotyczących tych osób (zgodnie z art. 4 KPON).

Niniejszy raport poświęcony środowisku osób głuchoniewidomych jest jednym z dziesięciu Raportów Środowiskowych (dalej: Raportów) powstałych w ramach projektu. **Celem głównym każdego Raportu jest przedstawienie problemów wdrażania KPON z perspektywy osób z niepełnosprawnościami oraz propozycji ich rozwiązania.** Do celów szczegółowych Raportów należą: a.) przedstawienie sytuacji / położenia poszczególnych środowisk osób z niepełnosprawnościami, b.) przedstawienie postrzeganych przez to środowisko barier we wdrażaniu KPON, w odniesieniu do określonych obszarów (części od I do XV), w tym; zakres, mapę i skalę dyskryminacji, czynniki dyskryminacji - bariery dyskryminujące, c.) opis uwarunkowań prawnych z podziałem na polityki publiczne, na podstawie analizy prawnej, tj. opis barier wdrażania KPON w poszczególnych środowiskach: prawnych, administracyjnych, organizacyjnych itp. (z podziałem na polityki publiczne), d.)

przedstawienie środowiskowych programów wdrażania KPON, obejmujących zarówno cele średnio-, jak i długookresowe, e.) przedstawienie środowiskowych rekomendacji dotyczących wdrażania KPON, w tym środowiskowych rekomendacji dotyczących rozwiązywania problemów poszczególnych środowisk oraz wdrażania KPON, w tym kierunki działań dot. wyeliminowania barier.

Główne źródło informacji do analiz, wniosków i rekomendacji zaprezentowanych w Raportach stanowi **dorobek środowiskowych debat doradczo-programowych**. Ich przeprowadzenie, będące formą pogłębionych konsultacji publicznych dotyczących problemów wdrażania KPON w różnorodnych środowiskach osób z niepełnosprawnościami, stanowiło realizację obowiązku włączania do procesu implementacji osób z niepełnosprawnościami, wynikającego z pkt. 3 Art. 4 KPON. Uczestnicy debat zostali wybrani przez organizacje osób z niepełnosprawnościami oraz organizacje działające na ich rzecz. Poza osobami z niepełnosprawnościami w debatach wzięli udział ich opiekunowie oraz przedstawiciele otoczenia pracującego na ich rzecz. Uczestnikami debat środowiskowych zostały osoby wskazane jako zdolne do wywiązania się z roli doradcy w trakcie przygotowywania strategii, identyfikacji barier we wdrażaniu KPON, w proponowaniu rekomendacji dla procesu wdrożeniowego, a także w trakcie konsultowania służących wdrażaniu Konwencji rozwiązań prawnych. W debatach wzięli również udział zagraniczni eksperci dysponujący nowoczesną wiedzą i doświadczeniem dot. wdrażania KPON w poszczególnych środowiskach osób niepełnosprawnych.

Do sporządzenia niniejszego Raportu poświęconego środowisku osób głuchoniewidomych wykorzystany został dorobek czterech debat doradczo-programowych przeprowadzonych w określonych lokalizacjach oraz o następującej charakterystyce:

1. Kraków, 14.06.2016

29 uczestników, z czego 69% osób z niepełnosprawnościami oraz 52% kobiet

2. Warszawa, 17.06.2016

37 uczestników, z czego 41% osób z niepełnosprawnościami oraz 73% kobiet

3. Gdańsk, 24.06.2016

41 uczestników, z czego 51% osób z niepełnosprawnościami oraz 71% kobiet

4. Wrocław, 22.09.2016

15 uczestników, z czego 53% osób z niepełnosprawnościami oraz 67% kobiet

W ramach wykorzystania materiału źródłowego debat doradczo-programowych **analizie jakościowej** poddane zostały: **transkrypcje** debat, **sprawozdania** sporządzone przez moderatorów oraz treść **kwestionariuszy opinii** wypełnionych przez uczestników debat przed wzięciem w nich udziału.

Uzupełniającym materiałem wykorzystanym w Raporcie był:

- Raport „Pogłębiona analiza danych pozyskanych w **badaniu jakościowym**” sporządzony przez Millward Brown. Wnioski zawarte w tym raporcie oparte zostały na analizie FGI i IDI z przedstawicielami administracji rządowej (szczebel centralny i wojewódzki) oraz samorządowej (szczebel regionalny i lokalny), a także reprezentantami placówek i instytucji z doświadczeniem i kompetencjami w obszarach: Ochrona zdrowia i rehabilitacja, Edukacja, Warunki życia i zatrudnienie, Pełne uczestnictwo w życiu społecznym, Swobody obywatelskie – w odniesieniu do sytuacji osób z niepełnosprawnościami w Polsce. Zasadnicze wnioski z tego źródła przytoczone zostały w podrozdziałach niniejszego Raportu zatytułowanych „Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze...”.

W niniejszym Raporcie zastosowano następujący schemat oznaczenia cytatów pochodzących od uczestników debat doradczo-programowych: [D, Miasto, dd.mm.rrrr] oraz [K, Miasto, dd.mm.rrrr], gdzie:

- miasto i data wskazują na lokalizację oraz datę debaty, której uczestnika zacytowana została wypowiedź,
- „D” – oznacza, że cytat zaczerpnięty został z treści wypowiedzianych podczas debaty,
- „K” – oznacza, że cytat zaczerpnięty został z odpowiedzi udzielonych przez uczestnika danej debaty w kwestionariuszu opinii.

2 Art. 25 Konwencji – Zdrowie

2.1 Art. 25 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W środowisku OGN¹ dominuje negatywna ocena dostępu do usług zdrowotnych, jakości tych usług i poczucie dyskryminacji względem osób bez niepełnosprawności. Trzeba jednak zaznaczyć, że pojawiały się **pojedyncze głosy tonujące krytykę**, wskazujące po pierwsze: na znaczną poprawę w stosunku do przeszłości, po drugie: na ogólną niewydolność systemu opieki zdrowotnej, która tak samo dotyka osoby z niepełnosprawnością, jak bez niepełnosprawności.

Jeżeli chodzi o utrudnienia w dostępie do opieki medycznej to wskazywane są cztery główne problemy:

1. Utrudniony dostęp do lekarzy, zwłaszcza lekarzy specjalistów (okulisty i laryngologa)

Wśród przyczyn w/w problemu - a więc jako bariery - wskazuje się:

- Wprowadzenie konieczności posiadania przed wizytą u specjalisty skierowania od lekarza pierwszego kontaktu,
- Mała ilość gabinetów specjalistów,
- Niskie świadczenia rentowe/ socjalne przy jednoczesnym ograniczeniu możliwości zarobkowania.

W/w problemy dotyczą ogółu społeczeństwa, natomiast są bardziej dokuczliwe dla środowiska osób z jednoczesną niepełnosprawnością słuchu i wzroku: tacy pacjenci potrzebują częstszego kontaktu z lekarzami specjalistami (głównie laryngolog i okulista), skomplikowanie dotarcia do specjalisty, ze względu na ograniczoną samodzielność, wymaga od nich większego wysiłku organizacyjnego (często wsparcia osób bez niepełnosprawności: rodziny, tłumaczy, przewodników). Ich możliwości zarobkowania, a więc i korzystania z odpłatnych usług specjalistów są mniejsze w porównaniu z osobami bez niepełnosprawności.

¹ OGN – skrót oznacza Osoby Głucho-Niewidome, jest wykorzystywane przez samo środowisko, podobnie jak skrót gn oznaczający głuchoniewidomi

Nie uwzględnia się naszych specyficznych potrzeb, jako niepełnosprawnych z narządu wzroku i słuchu. Okulisty i laryngologa potrzebujemy częściej niż zdrowa osoba. [K, Kraków, 14.06.2016.]

- Brak na miejscu osoby, która znałaby język migowy,
- Brak możliwości umówienia się na wizytę inaczej, niż w kontakcie bezpośrednim lub przez telefon (co wymaga od osoby z niepełnosprawnością słuchu i wzroku, dużego wysiłku i/ lub angażowania otoczenia). Nie są wykorzystywane nowe technologie, jak internet i sms, które znacznie ułatwiłyby osobom głuchoniewidomym samodzielne umawianie się na wizytę.

Brak pewności, że na miejscu – choćby w placówkach pogotowia – jest osoba znająca język migowy oznacza także, że wizyty muszą być planowane z dużym wyprzedzeniem, czyli odkładane do momentu dostępności dla pacjenta przewodnika-tłumacza.

To jest kwestia komfortu, że ja mogę pójść do tego lekarza wtedy, kiedy chcę, mogę powiedzieć o wszystkich moich problemach i wtedy, kiedy mnie boli brzuch nie czekam na tłumacza, który ma wolne za dwie godziny, a ja się zwijam z bólu, tylko mogę iść do tego lekarza, czy nawet pojechać, czy cokolwiek i wtedy tam już się mną zaopiekują, tak?.[D, Kraków, 14.06.2016]

2. **Utrudniony dostęp do usług służb ratowniczych.** OGN bez pomocy osób trzecich nie są w stanie samodzielnie wezwać służb ratowniczych. Obecny system ratunkowych sms-ów nie działa jeszcze sprawnie, nie jest dostosowany do potrzeb osób jednocześnie głuchych i niewidomych, nie jest zcentralizowany, wiedza o nim jest mała.

Od 20 bodajże lat osoby głuche walczą o to, żeby był dostępny jeden przycisk, za pomocą którego mogą wezwać pogotowie, żeby... w takiej sytuacji stresującej, że na przykład jestem w sytuacji jest jakiś wypadek, coś się dzieje i nie mam możliwości proszenia i szukania jakiejś osoby słyszającej, która w moim imieniu mogłaby zadzwonić na pogotowie, żebym mogła nacisnąć jeden przycisk, który by przywołał jakieś centrum ratunkowe, by zidentyfikował mój numer telefonu i na

tej podstawie zostało do mnie skierowane pogotowie. [D, Kraków, 14.06.2016]

Osoba głucha nie powie, co jej jest - na tym polega problem, żeby osoba głucha mogła po wciśnięciu guzika... żeby po prostu ktoś do niej przyjechał, przyjechało pogotowie, ponieważ ona jest głucha to wiadomo, że się nie wypowie co jej jest. [D, Kraków, 14.06.2016]

3. Utrudniony dostęp do informacji medycznej

Wśród przyczyn w/w problemu - a więc jako bariery - wskazuje się:

- Nieprzystosowanie stron internetowych placówek służby zdrowia do potrzeb osób z niepełnosprawnością sensoryczną (należy pamiętać, że w kategorii mieszczą się osoby, u których zaburzenia wzroku i słuchu mają różną skalę, co oznacza, że często jeden ze zmysłów jest bardziej sprawny i pozwala na rekompensowanie ubytków innego zmysłu),

W służbie zdrowia jest fatalny stan informacji, żeby precyzyjnie pokazało, w jakich godzinach kto przyjmuje i nazwiska. [D, Kraków, 14.06.2016]

- Nieprzygotowanie do kontaktu z OGN, brak empatii lekarzy. Otrzymywanie od lekarza skróconej powierzchownej informacji zwrotnej o stanie zdrowia i kuracji pacjenta,

Jestem zmuszona pisać na kartce i z reguły lekarze na moje pytania pisane na kartce nie udzielają mi odpowiedzi zwrotnej, lub jest ona bardzo krótka. Nie potrafią lub nie chcą wyjaśnić mi mojego stanu zdrowia, czuje się zbywana i lekceważona. [K, Kraków, 14.06.2016]

Nawet jeżeli dostanę się do lekarza, to niestety mam słaby dostęp do informacji na temat swojego zdrowia. Lekarz nie zawsze tłumaczy, jakie przepisuje leki, na co one są i ile razy w ciągu dnia może je brać. To dotyczy również farmaceutów. [D, Kraków, 14.06.2016].

Zdarza się, że ludzie muszą zmienić lekarza z tego względu, że lekarzowi po prostu nie chce się pisać. Mówi tylko. Koleżanka napisała lekarzowi „proszę napisać na kartce, co mi dolega i co

powinnam zażywać i w jaki sposób” i lekarz nie był uprzejmy napisać na kartce. Po prostu zignorował to, tylko do niej mówił. [D, Kraków, 14.06.2016]

Lekarze zapominają, że mają do czynienia z osobą głuchą, niewidomą. [...] Mają trudność z wyjaśnieniem osobie głuchoniewidomej, jak będzie traktowana, co będzie się z nią działo już po wyjściu ze szpitala. [...] Osoba głuchoniewidoma w skutek tej niepełnej komunikacji nie otrzymuje wystarczających informacji chociażby o tym, jakie ma przyjmować leki. A więc to jest poważna trudność w kontekście jeszcze raz powtórzę - dostępu do służby zdrowia. [D, Gdańsk, 24.06.2016]

- Ma to wpływ na obniżoną jakość opieki – zarówno w subiektywnej ocenie pacjenta z niepełnosprawnością (czuje się on dezorientowany i ignorowany) jak i w ocenie obiektywnej (może wpłynąć na błędne zrozumienie zasad kuracji a więc jej efekty),

Jest to problem specyficzny, to jest taki, który uderza tylko w środowisko osób z niepełnosprawnością słuchu i wzroku.

- Brak tłumaczy, którzy mogliby być wsparciem w kontaktach z personelem medycznym, niska znajomość języka migowego i alfabetu Lorma, a z drugiej strony brak woli czy brak świadomości lekarzy jak komunikować się z pacjentami z niepełnosprawnością słuchu i wzroku. U podstaw jest to więc problem braku systemowych rozwiązań: braku szkoleń lekarzy, braku wystarczającej ilości tłumaczy, braku procedur dla wizyt osób z niepełnosprawnością słuchu i wzroku.
- Brak procedur uwzględniających specjalne potrzeby OGN (np. większą ilość czasu potrzebną na wizytę, konieczność zwracania się bezpośrednio do OGN, a nie osoby towarzyszącej, itp.), brak szkoleń w efekcie oznacza też dyskomfort psychiczny pacjenta: poczucie zagubienia, poczucie uprzedmiotowienia.

Tutaj jest jeszcze jeden taki ważny temat odnośnie czasu poświęconego przez lekarzy. Niestety osoby, które wymagają... znaczy potrzebują wsparcia w osobie tłumacza, tłumacza-przewodnika no... ten czas, który jest poświęcony przez lekarza jest niewystarczający. Zazwyczaj jest to 10-15 minut. Osoba całkowicie

głucha, niewidoma potrzebuje znacznie dłuższego czasu, żeby te wszystkie informacje zostały przekazane [D, Kraków, 14.06.2016]

No lekceważące traktowanie, często się osoby głuchonieme spotykają z lekceważącym traktowaniem w urzędach właśnie, no niestety też w służbie zdrowia, u lekarza, w szpitalu. Lekarz na przykład mówi do przewodnika, do tłumacza, a nie zwraca się do osoby niesłyszącej, czy niewidomej.[D, Warszawa, 17.04.2016]

4. Utrudnienia w samodzielnym poruszaniu się po placówce medycznej

Wśród przyczyn w/w problemu - a więc jako bariery - wskazuje się:

- Bariery architektoniczne i brak udogodnień:
 - Mało dostępne przestrzenie, kręte, wąskie korytarze (dot. głównie szpitali),
 - Zaciemnienie pomieszczeń (głównie szpitali),
 - Brak podjazdów dla wózków inwalidzkich,
 - Brak poręczy,
 - Brak pętli indukcyjnej,
 - Brak wind/ lub wind głośno-mówiących,
 - Brak oznaczeń schodów (pierwszy i ostatni),
 - Brak oznaczeń przeszklonych powierzchni,
 - Odgradzanie rejestracji szybami (uniemożliwia słyszenie).

- Niedopasowanie identyfikacji wizualnej do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku:
 - Brak czytelnych oznaczeń na gabinetach, tabliczki informacyjne w zbyt małym formacie,
 - Brak mappek brajlowskich przy wejściach,
 - Zbyt mała kontrastowość barw wewnątrz placówek medycznych (powoduje dezorientację),

- Niedopasowanie wykorzystywanych urządzeń/ nowych technologii do możliwości osób z niepełnosprawnością wzroku i słuchu (chodzi o urządzenia dotykowe np. do kierowanie ruchem w placówce medycznej),

Ja na przykład ostatnio byłem w klinice stomatologicznej w Łodzi, żeby się dostać do stomatologa to na początek trzeba było podejść do jakiegoś takiego dziwnego automatu, wpisać pesel itd. I to jest jeden kłopot u osoby słabowidzącej czy tam niewidomej, dalej wywoływania to nie było w ogóle, tylko był taki napis zmieniający, kto wchodzi. [D, Kraków, 14.06.2016]

- Zakazy: np. brak możliwości wejścia do placówki z psem przewodnikiem.

Wśród źródłowych przyczyn w/w problemów wskazuje się:

- Brak świadomości projektantów, architektów problemów osób z niepełnosprawnością wzroku i/ lub słuchu,
- Brak konsultowania projektów/ rozwiązań/ zmian z osobami z niepełnosprawnościami,
- Brak przygotowania personelu placówek medycznych jak udzielić pomocy OGN.

Na obniżenie poczucia komfortu i niezależności składa się też sposób przedmiotowego traktowania pacjentów z niepełnosprawnością. Wynika to z braku przygotowania personelu do takich kontaktów. Zwracanie się do osób towarzyszących, zamiast do samego pacjenta, mówienie o pacjencie w trzeciej osobie – osoby głuchoniewidome odczuwają jako przykre.

Kiedy przychodzi osoba głuchoniewidoma do lekarza z tłumaczem-przewodnikiem czy innym opiekunem, lekarz nie rozmawia z nami, tylko rozmawia.. Próbuje rozmawiać właśnie z tą osobą towarzyszącą. A jak przyjdzie ktoś z rodziny, to już w ogóle, my jesteśmy tylko po to, żeby nas ewentualnie zbadać. A to my jesteśmy pacjentem i z nami trzeba rozmawiać. [D, Kraków, 14.06.2016]

Jeżeli chodzi o niższą jakość opieki medycznej, to wskazywane są główne dwa problemy (tożsame lub mocno związane z w/w, bo utrudniony dostęp to także niższa jakość opieki):

1. **Utrudniony dostęp do lekarzy specjalistów** (jak wcześniej),
2. **Utrudniony dostęp do informacji medycznej**, czyli:

- Słaba komunikacja między lekarzem, a pacjentem z niepełnosprawnością,
- Zbyt krótki czas przeznaczony na wizytę pacjenta z niepełnosprawnością (zwłaszcza w kontekście utrudnionej komunikacji).

2.2 Rekomendacje środowiska

Wskazane problemy – mimo iż z innych porządków - często są pochodną tych samych braków czy niedostatków systemowych. Poniżej zaproponowane przez środowisko rozwiązania:

- Podniesienie wysokości rent/ świadczeń socjalnych,
- Zwiększenie liczby gabinetów publicznej opieki zdrowotnej,
- Zniesienie obowiązku posiadania skierowania do specjalisty od lekarza pierwszego kontaktu,
- Stworzenie przychodni dostępnych dla OGN (bez barier architektonicznych, z wyszkolonym personelem w zakresie opieki i kontaktu z OGN, z tłumaczem na miejscu, z asystentami ułatwiającymi poruszanie się po placówce na miejscu),
- Łatwiejszy dostęp do opieki medycznej refundowanej przez NFZ (w tym sanatoriów), mniej biurokracji,
- Stworzenie koszyka usług rehabilitacyjnych w zakresie wspomaganie rozwoju dla dzieci z niepełnosprawnością, edukujących się w szkolnictwie szczególnie integracyjnym i włączającym,
- Wprowadzenie możliwość rejestracji do lekarza/ na zabieg on-line, przez e - mail lub sms,
- Zwiększenie dostępności do tłumaczy-przewodników,
- Zawód tłumacza płatny z urzędu,
- Stworzenie zawodu tłumacza-przewodnika,
- Tłumacz języka migowego on-line,
- Informacje w placówkach ochrony zdrowia w brajlu,

- Dostosowanie stron internetowych dotyczących opieki zdrowotnej do potrzeb osób z niepełnosprawnością słuchu i wzroku (oraz troska o aktualność informacji na nich),
- Szkolenia personelu medycznego na temat OGN,
- Sankcje dla placówek, które nie zapewniają szkoleń dla swojego personelu na temat praw, potrzeb, specyfiki kontaktu z osobami głuchoniewidomymi (propozycja: mandaty na rzecz TPG, czyli Towarzystwa Pomocy Głuchoniewidomym),
- Wypracowanie i wdrożenie procedur wizyt osób z niepełnosprawnością słuchu i wzroku (uwzględniających nie tylko zagwarantowanie obecności tłumacza, ale też dłuższy czas wizyty, informacje na karcie informacyjnej, że przy wzywaniu pacjenta być może potrzebna jest większa aktywność i inicjatywa personelu, bo pacjent np. nie usłyszy swojego nazwiska),
- Likwidacja barier architektonicznych,
- Czytelne napisy dla osób słabowidzących,
- Windy głośnomówiące,
- Obecność w placówce asystenta, który wsparłby poruszanie się po placówce/ komunikację z personelem medycznym, obsługę urządzeń nieprzystosowanych do możliwości i potrzeb osób głuchoniewidomych np. biletomatów,
- Usprawnienie systemu wzywania służb ratunkowych. Wprowadzenie automatycznej identyfikacji osoby z niepełnosprawnością i wzywania za pomocą jednego przycisku – obecnie takie rozwiązania funkcjonują, ale nie są scentralizowane i ujednoczone tj. każdy region samodzielnie wprowadza rozwiązania.

Warto zwrócić uwagę, że wśród rekomendacji pojawiły się takie, które dotyczą działań skierowanych do ogółu społeczeństwa, nie tylko personelu medycznego, czy podmiotów odpowiedzialnych za usługi zdrowotne, ratunkowe. Chodzi o edukację społeczeństwa jak w razie potrzeby pomóc osobie z niepełnosprawnością słuchu i wzroku: jak doprowadzić do najbliższej placówki, jak pomóc wejść do gabinetu.

Ludzie bardzo często nie wiedzą właśnie jak nam pomóc, jak podprowadzić, a są często sytuacje, jakiś wypadek się zdarzy, kogoś coś boli czy coś, to nie będzie się tłumaczyć jak podprowadzić, prawda? Jak mu krew z nosa leci na przykład, nie? Więc tutaj też uważam, że należy zwrócić uwagę na to jak taką osobę gdzieś podprowadzić, bo my nie jesteśmy przedmiotami. [D, Kraków, 14.06.2016]

Następna sprawa jest taka, że na przykład jest kolejka. Jest kolejka. Ja jestem osobą głuchą. Pielęgniarka wychodzi i woła po nazwisku i ja nie słyszę, i mimo że ja nie słyszę i ludzie to widzą, nikt mi nie powie, że to jest akurat moje nazwisko. [D, Kraków, 14.06.2016]

2.4 Podsumowanie

Zdrowie jest obszarem zaniedbań praw osób głuchoniewidomych. W perspektywie środowiska podstawowym problemem jest brak wystarczającego dostępu do usług zdrowotnych, szczególnie ważnych ze względu na niepełnosprawność, brak niwelowania barier komunikacyjnych między pacjentem z niepełnosprawnością, a personelem medycznym, w tym: brak przygotowania personelu medycznego do kontaktu z OGN - co obniża jakość otrzymywanej opieki, może mieć wpływ na efektywność leczenia i godzi w prawa pacjenta, takie jak prawo do informacji o stanie zdrowia, prawo do prywatności, niezależnych wyborów. Pewnym problemem jest też brak przygotowania budynków i wyposażenia placówek medycznych do potrzeb osób z jednoczesną niepełnosprawnością słuchu i wzroku.

W kontekście zapisów KPON, zaniedbywane są więc takie zobowiązania jak:

- Zapewnienie dostępu do specjalistów szczególnie ważnych ze względu na niepełnosprawność. System państwowy jest niewydolny, natomiast niskie świadczenia ograniczają możliwość korzystania z opieki odpłatnej.
- Zapobieganie przypadkom odmowy udzielenia, ze względu na niepełnosprawność, opieki zdrowotnej lub usług zdrowotnych. Obecny system sms nie funkcjonuje sprawnie, nie jest dostosowany do specyficznych potrzeb i możliwości komunikacyjnych osób głuchoniewidomych, jest niska wiedza na

jego temat. Opieszałość prac nad wdrożeniem efektywnego systemu, umożliwiającego samodzielne skorzystanie z pomocy służb ratowniczych to niebezpieczna, ale odmowa osobom gn prawa do otrzymania pomocy w wypadku poważnego zagrożenia zdrowia lub życia.

- Zapewnianie osobom z niepełnosprawnością, na podstawie swobodnie przez nie wyrażonej i świadomej zgody, opieki takiej samej jakości jak innym osobom poprzez podnoszenie świadomości w zakresie praw człowieka, godności, niezależności i potrzeb osób niepełnosprawnych przy wykorzystaniu szkoleń i rozpowszechnianie norm etycznych w publicznej i prywatnej opiece zdrowotnej. Brakuje systemowych rozwiązań: obowiązkowych szkoleń, procedur postępowania z osobami gn. Brakuje wymogów nałożonych na placówki medyczne, co do zapewnienia swoim pracownikom takich szkoleń. Jakość opieki i kontaktu z lekarzem jest warunkowana indywidualną wiedzą, wrażliwością lekarza/ pracownika, nie zaś rozwiązaniami systemowymi.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Bariery „systemowe”:</p> <ul style="list-style-type: none"> — Mała liczba placówek medycznych — Długie kolejki oczekiwania — Skomplikowana procedura dotarcia do lekarza specjalisty — Biurokracja - trudność uzyskania sanatorium, turnusów rehabilitacyjnych — Brak procedur dla wizyty OGN 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie liczby gabinetów posiadających kontrakt z NFZ 2. Podniesienie wysokości rent/ świadczeń socjalnych (tak, by OGN mogły korzystać z nierefundowanych usług NFZ) 3. Zniesienie obowiązku posiadania skierowania do lekarza specjalisty od lekarza pierwszego kontaktu 4. Stworzenie przychodni dostępnych dla OGN (bez barier architektonicznych, z wyszkolonym personelem w zakresie opieki i kontaktu z osobami OGN, z tłumaczem na miejscu, z asystentami ułatwiającymi poruszanie się po placówce na miejscu, z czego skorzystają również

	<p>osoby z pojedynczą niepełnosprawnością sensoryczną – wzrokową bądź słuchową. Ponieważ to, co dobre dla OGN – będzie dobre również dla nich)</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Łatwiejszy dostęp do sanatoriów, mniej biurokracji 6. Stworzenie koszyka usług rehabilitacyjnych (także w zakresie wspomaganie rozwoju dla dzieci z niepełnosprawnością), edukujących się w szkolnictwie szczególnie integracyjnym i włączającym 7. Wypracowanie i wdrożenie procedur wizyty osoby głuchoniewidomej (wsparcie asystenta, tłumacza, dłuższy czas wizyty, wsparcie osób z rejestracji)
<p>Bariery architektoniczne</p> <ul style="list-style-type: none"> — Utrudnienia w samodzielnym poruszaniu się po placówce medycznej — Brak wsparcia ze strony personelu w poruszaniu się po placówce medycznej 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Likwidacja barier architektonicznych 2. Konsultowanie projektów/ zmian z osobami z niepełnosprawnością sensoryczną 3. Szkolenia personelu medycznego na temat OGN: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi 4. Sankcje dla placówek, które nie likwidują barier architektonicznych, nie zapewniają szkoleń dla swojego personelu na temat praw, potrzeb, specyfiki kontaktu z osobami głuchoniewidomymi (np. mandaty na rzecz TPG)

<p>Brak identyfikacji wizualnej przystosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>— Utrudnienia w samodzielnym poruszaniu się po placówce medycznej</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mapki brajlowskie przy wejściach 2. Większy format tabliczek informacyjnych
<p>Bariery komunikacyjne</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wprowadzenie możliwości rejestracji do lekarza/ na zabieg on-line, przez e-mail lub sms 1. Dopuszczenie placówek medycznych w pętle indukcyjne 2. Likwidowanie szklanych ścianek dzielących personel rejestracji/ recepcji od klienta/ pacjenta 5. Szkolenia personelu medycznego na temat OGN: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi 3. Zwiększenie dostępności do tłumaczy-przewodników: <ul style="list-style-type: none"> ○ Zwiększenie liczby tłumaczy/ tłumaczy-przewodników ○ Zawód tłumacza płatny z urzędu ○ Zwiększenie płac dla tłumaczy/ tłumaczy-przewodników ○ Podniesienie prestiżu zawodu 4. Udostępnianie tłumacza migowego on-line 5. Udostępnienie informacji w brajlu 6. Dostosowanie stron internetowych dotyczących opieki zdrowotnej do potrzeb osób z niepełnosprawnością słuchu i wzroku (oraz troska o aktualność

	<p>informacji)</p> <p>7. Wypracowanie i wdrożenie procedur wizyt osób z niepełnosprawnością słuchu i wzroku (uwzględniającą nie tylko zagwarantowanie obecności tłumacza, ale też dłuższy czas wizyty, informacje na karcie, że przy wzywaniu pacjenta być może potrzebna jest większa aktywność i inicjatywa personelu)</p>
<p>Brak dostępu do usług służb ratunkowych</p>	<p>1. Usprawnienie systemu wzywania służb ratunkowych. Wprowadzenie automatycznej identyfikacji osoby z niepełnosprawnością i wzywania za pomocą jednego przycisku</p>
<p>Bariera finansowa</p> <p>— Zbyt niskie świadczenia, brak dochodów z innych źródeł, które pozwalałyby na korzystanie z usług specjalistów poza NFZ</p>	<p>1. Podniesienie rent/ świadczeń</p> <p>2. Wsparcie aktywizacji zawodowej</p>

3 Art. 26 Konwencji – Rehabilitacja

3.1 Art. 26 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W środowisku OGN dominuje raczej negatywna ocena dostępu do usług rehabilitacyjnych, sprzętu rehabilitacyjnego oraz poczucie niezaspokojenia potrzeb OGN wynikających z niepełnosprawności. Trzeba też zaznaczyć, że pod pojęciem rehabilitacji były rozumiane głównie działania świadczone w ramach opieki medycznej refundowanej przez NFZ oraz dofinansowania sprzętu. Rzadziej mówiono o szkoleniach, treningach samodzielności, itp.

Jeżeli chodzi o utrudnienia w dostępie do rehabilitacji – usług jak i sprzętów – to wskazywane są głównie takie problemy (bariery w dostępie) jak:

1. Zbyt późna diagnostyka niepełnosprawności u dzieci (a więc i podejmowanie działań rehabilitacyjnych),
2. Długi okres oczekiwania na zabiegi w ramach NFZ. Zmusza to OGN do korzystania z zabiegów odpłatnych – co odbija się na strukturze wydatków lub prowadzi do zaniedbania rehabilitacji wobec niskich świadczeń i ograniczonej możliwości zarobkowania,
3. Brak dostępności ośrodków diagnostycznych i rehabilitacji w miejscu zamieszkania (dotyczy zwłaszcza mniejszych miejscowości i wsi), czasem trudność dotarcia do ośrodków w większym mieście (brak transportu),
4. Brak wysoko wykwalifikowanych specjalistów, posiadających aktualną wiedzę o możliwościach i sposobach rehabilitacji wykorzystywanych na świecie,
5. Niewystarczająca ilość osób wspomagających rehabilitację,
6. Brak ofert rehabilitacji kompleksowej,
7. Wysokie koszty sprzętu rehabilitacyjnego lepszej klasy (tj. takiej, która umożliwia normalne funkcjonowanie w różnych przestrzeniach np. akustycznych), zwłaszcza w kontekście niskich kwot refundacji, trudności w otrzymaniu refundacji, niskich świadczeń i ograniczonej możliwości zarobkowania).

Zwrócono też uwagę na **brak działań skierowanych na otoczenie OGN, lub same OGN, które umożliwiłyby osobom z niepełnosprawnością uzyskanie i**

utrzymanie możliwie największej niezależności, pełnych zdolności społecznych i zawodowych oraz pełnej integracji i udziału we wszystkich aspektach życia społeczeństwa, innych niż te oferowane przez system opieki zdrowotnej, mianowicie:

8. Brak nauczania technik alternatywnych w funkcjonowaniu bezwzrokowym,
9. Brak popularyzowania stron internetowych z treściami dla OGN,
10. Mała dostępność i mała popularność kursów orientacji przestrzennej,
11. Brak szkoleń, kursów zawodowych dla osób, które w wieku dorosłym stały się głuchoniewidome.

3.2 Rekomendacje środowiska

Wskazane problemy – mimo iż z innych porządków – często są pochodną tych samych braków czy niedostatków systemowych. Niestety rekomendacje uczestników czasem miały bardzo ogólny charakter i przybierały formę raczej życzeń niż rekomendacji konkretnych działań:

- Skrócenie czasu oczekiwania na zabieg,
- Refundacja zabiegów rehabilitacyjnych/ dofinansowanie programów rehabilitacyjnych dla OGN,
- Stworzenie specjalnego koszyka świadczeń dla dzieci gn (zabiegi rehabilitacyjne, turnusy),
- Refundacja/ możliwość skorzystania z bezpłatnego transportu do ośrodków medycznych,
- Zwiększone wsparcie tłumaczy-przewodników,
- Zwiększenie refundacji na sprzęt specjalistyczny,

Ale też, rekomendacja przeciwna:

- Zniesienie dofinansowania, co w efekcie – jak domniemają reprezentanci środowiska – przyniosłoby obniżenie ceny sprzętu,
- Uproszczenie procedur składania wniosków o dofinansowanie,
- Nałożenie na lekarzy obowiązku wiedzy i informowania pacjentów o możliwościach rehabilitacji i otrzymania wsparcia (zakresu tego wsparcia, ale też danych teleadresowych do konkretnych placówek),

- Wprowadzenie obowiązkowych szkoleń dla OGN z orientacji przestrzennej,
- Kształcenie kadr: edukacja lekarzy z nowoczesnych metod i trendów w diagnostyce i rehabilitacji słuchu i wzroku

3.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „zdrowie i rehabilitacja” na podstawie raportu Millward Brown

Wnioski i rekomendacje dotyczące rehabilitacji i ochrony zdrowia

1) Dostęp do specjalistów jest ograniczony zarówno w procesie rehabilitacji, jak również w procesie leczenia, względem potrzeb wynikających z sytuacji zdrowotnej pacjentów. Dlatego rekomenduje się zmiany w zakresie struktury sieci placówek leczniczych i ośrodków rehabilitacyjnych, z uwzględnieniem konieczności przeprowadzenia pogłębionej analizy dostępności specjalistów w poszczególnych regionach,

2) W nawiązaniu do pkt. 1 rekomenduje się wprowadzenie częściowej odpłatności za wizyty i konsultacje lekarskie celem zmniejszenia stanu przeciążenia systemu ochrony zdrowia nadmierną liczbą wizyt pacjentów w gabinetach lekarskich,

3) Podjęcie działań zabezpieczających ciągłość procesu rehabilitacji leczniczej w przypadkach dotyczących osób głuchoniewidomych - wprowadzenie preferencyjnych zasad rejestrowania i prowadzenia procesu rehabilitacji dla pacjentów będących osobami niepełnosprawnymi o zdiagnozowanym znacznym obniżeniu stanu zdrowia,

4) Przeprowadzenie rozpoznania możliwości wprowadzenia monitoringu obciążenia systemu i działanie na rzecz stałej płynności procesu rehabilitacji w poszczególnych regionach i mniejszych lokalizacjach,

5) Zalecenie weryfikacji dostępności poszczególnych placówek leczniczych i ośrodków rehabilitacyjnych, w szczególności w zakresie likwidacji podstawowych barier architektonicznych takich, jak wąskie bramki, utrudniony dostęp do budynków i wind,

6) Podejmowanie działań w obszarze dostosowania infrastruktury placówek leczniczych i ośrodków rehabilitacyjnych, dla których negatywnie zweryfikowana zostanie dostępność infrastruktury,

- 7) Szkolenia personelu medycznego w zakresie podstawowej wiedzy o funkcjonowaniu i predyspozycjach osób głuchoniewidomych, a także w zakresie komunikowania się z osobami głuchoniewidomymi. Realizacja szkoleń pozwoli na zniwelowanie przypadków stosowania praktyk dyskryminacyjnych, a także pozwoli na podniesienie kompetencji personelu medycznego w zakresie obsługi osób z różnorodnymi przyczynami niepełnosprawności,
- 8) Rozpoznanie rozwiązań w zakresie nadzoru nad wydawaniem dokumentów w orzecznictwie o niepełnosprawności i wprowadzenie wybranych rozwiązań służących nadzorowi nad dokumentowaniem orzeczeń o stopniach i rodzajach niepełnosprawności,
- 9) Przygotowanie i przeprowadzenie kontroli procesów wydawania decyzji przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne,
- 10) Przeprowadzenie konsultacji z udziałem podmiotów sektora pozarządowego i jednostek samorządu terytorialnego oraz wyspecjalizowanych instytucji centralnych dotyczących potencjalnych zmian funkcjonowania Warsztatów Terapii Zajęciowej,
- 11) Działania podmiotów samorządowych na rzecz włączania planów zakupu wyposażenia specjalistycznego oraz innych elementów wsparcia informacyjnego i służącego komunikowaniu się z osobami niesłyszącymi i osobami z dysfunkcjami wzroku (celem niwelowania ograniczeń w zakresie usystematyzowanego przekazywania informacji osobom niesłyszącym i osobom z dysfunkcjami wzroku - dotyczących procesu leczenia lub rehabilitacji),
- 12) Przeprowadzenie kalkulacji potencjalnych kosztów wprowadzenia zmian prawnych, które pozwolą na stworzenie warunków dla realizacji skutecznej intensywnej rehabilitacji powypadkowej,
- 13) Po dokonaniu pozytywnej kalkulacji kosztów i zysków systemowych - przygotowanie i wprowadzenie zmian prawnych, które pozwolą na stworzenie warunków dla realizacji skutecznej intensywnej rehabilitacji powypadkowej,
- 14) Procesem rehabilitacji osoby niepełnosprawne powinny być obejmowane natychmiast po zdiagnozowaniu przyczyny niepełnosprawności. Szczególnie osoby niepełnosprawne powinny być obejmowane rehabilitacją, której wymiar winien

przedstawić perspektywę skuteczności podejmowanych działań. Zatem szczególnie wobec osób niepełnosprawnych stosowana powinna być rehabilitacja:

- rozpoczęta odpowiednio wcześnie i realizowana w trybie ciągłym,
- realizowana kompleksowo i w oparciu o prowadzenie przez kompetentnych specjalistów,
- uwzględniająca specyficzne uwarunkowania dostępności (np. realizacja zabiegów rehabilitacyjnych w miejscach dostępnych przestrzennie dla osób niepełnosprawnych ruchowo),
- w procesie rehabilitacji konieczne jest zapewnienie dostępu do sprzętu ortopedycznego.

3.4 Podsumowanie

Rehabilitacja jest obszarem zaniedbań praw osób głuchoniewidomych.

W perspektywie środowiska podstawowym problemem jest brak wystarczającego dostępu do usług rehabilitacyjnych, zwłaszcza w mniejszych miejscowościach i wsiach, mała wiedza lekarzy o dostępnych możliwościach rehabilitacji i wsparcia, a więc przeniesienie całego wysiłku edukacji na osoby głuchoniewidome, a także kosztowność zabiegów i sprzętu rehabilitacyjnego. W opinii środowiska system refundacyjny jest nieefektywny: nie zaspakaja potrzeb osób głuchoniewidomych, a według części środowiska, wręcz winduje ceny sprzętu w górę.

W kontekście zapisów KPON zaniedbywane lub nieskutecznie realizowane są więc takie zobowiązania jak:

- Organizacja, wzmacnianie i rozwijanie usług i programów w zakresie wszechstronnej rehabilitacji, w szczególności w obszarze zdrowia, zatrudnienia, edukacji i usług socjalnych, w taki sposób, aby usługi i programy: były dostępne od możliwie najwcześniejszego etapu i były oparte na multidyscyplinarnej ocenie indywidualnych potrzeb i potencjału, wspierały udział i integrację w społeczeństwie oraz włączenie we wszystkie aspekty życia społeczeństwa, były dobrowolne i dostępne dla osób niepełnosprawnych możliwie blisko społeczności, w których żyją, w tym na obszarach wiejskich.

- Popieranie rozwój szkolenia wstępnego i ustawicznego specjalistów i personelu pracujących w usługach rehabilitacji.
- Promowanie dostępności, znajomość i korzystania w procesie rehabilitacji z urządzeń i technologii wspomagających, zaprojektowanych dla osób niepełnosprawnych.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Ograniczenia „systemowe”</p> <ul style="list-style-type: none"> — Mała ilość placówek rehabilitacyjnych — Brak placówek w małych miejscowościach — Długi okres oczekiwania na zabieg 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie liczby placówek oferujących zabiegi rehabilitacyjne w ramach bezpłatnej opieki zdrowotnej 2. Refundacja/ możliwość skorzystania z bezpłatnego transportu do ośrodków medycznych 3. Podniesienie wysokości rent/ świadczeń socjalnych (tak, by OGN mogły korzystać z usług nierefundowanych przez NFZ)
<p>Brak środka transportu, trudność w samodzielnym przemieszczaniu się publicznym transportem</p>	
<p>Brak specjalistów, będących na bieżąco w dziedzinie terapii i rehabilitacji OGN</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Edukacja lekarzy 2. Systemowe wspieranie specjalizowania się lekarzy
<p>Bariery komunikacyjne</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wprowadzenie możliwości rejestracji do lekarza/ na zabieg on-line, przez e-mail lub sms 2. Doposażenie placówek medycznych w pętle indukcyjne

	<ol style="list-style-type: none"> 3. Likwidowanie szklanych ścianek dzielących personel rejestracji/ recepcji od klienta/ pacjenta 4. Szkolenia personelu medycznego na temat OGN: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi 5. Zwiększenie dostępności do tłumaczy-przewodników <ul style="list-style-type: none"> ○ Zwiększenie liczby tłumaczy/ tłumaczy-przewodników ○ Zawód tłumacza płatny z urzędu ○ Zwiększenie płac dla tłumaczy/ tłumaczy przewodników ○ Podniesienie prestiżu zawodu 6. Udostępnianie tłumacza migowego on-line 7. Dostosowanie stron internetowych dotyczących rehabilitacji do potrzeb osób z jednoczesną niepełnosprawnością słuchu i wzroku (oraz troska o aktualność informacji) 8. Wypracowanie i wdrożenie procedur wizyt osób z jednoczesną niepełnosprawnością słuchu i wzroku (uwzględniającą nie tylko zagwarantowanie obecności tłumacza, ale też dłuższy czas wizyty, informacje na karcie, że przy wzywaniu pacjenta być może potrzebna jest większa aktywność i inicjatywa personelu)
--	--

<p>Bariera finansowa</p> <ul style="list-style-type: none"> — Wysokie koszty sprzętu rehabilitacyjnego ○ Refundacja nie pokrywa 100% kosztu sprzętu wysokiej jakości ○ Wiedza o możliwych dotacjach, umiejętność starania się o refundację nie jest powszechna ○ Dochody OGN nie przekraczają wysokości najniższej rent, lub najniższej krajowej 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Upowszechnienie wiedzy o prawach do refundacji sprzętu rehabilitacyjnego, zabiegów rehabilitacyjnych 2. Uproszczenie procedur składania wniosków o dofinansowanie, lub udostępnienia wsparcia w staraniu się o dofinansowanie 3. Nałożenie na lekarzy obowiązku wiedzy i informowania pacjentów o możliwościach rehabilitacji i możliwościach otrzymania dofinansowania (także przekazywania danych teleadresowych ośrodków rehabilitacyjnych) 4. Wyższe dofinansowanie do sprzętu rehabilitacyjnego, pozwalające zrefundować sprzęt wysokiej klasy lub zniesienie dofinansowania (co w domniemaniu środowiska wywołałoby obniżenie ceny sprzętu) 5. Wsparcie aktywizacji zawodowej OGN 6. Podniesienie wysokości rent/ świadczeń
<p>Brak szkoleń, kursów zawodowych dla osób, które straciły słuch i/ lub wzrok wieku dorosłym</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kursy, szkolenia dla osób, które stały się niewidome w wieku dorosłym: <ul style="list-style-type: none"> — Kursy zawodowe (możliwość przebranżowienia się) — Doradztwo zawodowe, wsparcie

	<p>terapeuty pracy</p> <p>— Wsparcie psychologa</p>
<p>Brak nauczania technik alternatywnych w funkcjonowaniu bezwzrokowym</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wprowadzenie obowiązkowych szkoleń dla OGN z orientacji przestrzennej <ul style="list-style-type: none"> — Zwiększenie liczby kursów z orientacji przestrzennej — Dofinansowania do kursów z orientacji przestrzennej — Zwiększenie liczby trenerów orientacji przestrzennej 2. Popularyzowanie stron WWW z treściami dla OGN 3. Popularyzowanie nowych technologii, nowych urządzeń rekompensujących niepełnosprawność sensoryczną i pozwalających na samodzielne funkcjonowanie

4 Art. 24 Konwencji – Edukacja

4.1 Art. 24 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W środowisku ONG dominuje zdecydowanie negatywna ocena równego dostępu do edukacji oraz jakości działań edukacyjnych kierowanych do osób z niepełnosprawnością słuchowo-wzrokową. Dotyczy to zarówno edukacji w systemie szkół specjalnych, integracyjnych, jak i ogólnodostępnych; szkół dla dzieci, dla młodzieży i dorosłych. **ONG mają poczucie dużej dyskryminacji, zaniedbania własnych potrzeb i praw w tym obszarze** – nierównego traktowania względem osób bez niepełnosprawności. Na ważkość problemu wskazuje nie tylko długi katalog dostrzeganych problemów, ale także lista rekomendacji, w wielu przypadkach opracowanych na dość szczegółowym poziomie (konkretne działania).

W pierwszej kolejności omówiony jest system szkolnictwa dla dzieci i młodzieży.

Główne problemy, na które wskazuje środowisko, to:

1. Zbyt mała liczba szkół specjalnych lub integracyjnych (zwłaszcza brak w małych miejscowościach i na wsiach),
2. Mała wiedza rodziców o dostępnych szkołach,
3. Brak odpowiednich pomocy naukowych w szkołach dla dzieci. Dotyczy to specjalistycznych pomocy do pracy z dziećmi głuchoniewidomymi:
 - Brak podręczników przygotowanych tylko dla OGN. Obecnie uczą się one z podręczników jak dla dzieci bez niepełnosprawności, ale drukowanych w brajlu,
 - Dostarczanie podręczników pisanych brajlem z dużym opóźnieniem.

Jest duża trudność w uzyskaniu specjalistycznych materiałów i udogodnień, na przykład podręczników w szkołach. Jeżeli dziecko potrzebuje zestawu podręczników w brajlu to bardzo trudno takie podręczniki uzyskać i często długo się czeka, no pani mówiła, że pół roku na otrzymanie takich podręczników. [D, Gdańsk, 24.06.2016]

4. Brak korzystania z nowoczesnych metod kształcenia OGN.

Dzieje się tak głównie ze względu na brak upowszechniania tych metod oraz brak przygotowania personelu. Brak również w prawodawstwie oświatowym kategorii „uczeń głuchoniewidomy, tj. z jednoczesnym uszkodzeniem słuchu i wzroku”. Powoduje to, że dzieci te są we wspólnej kategorii z innymi uczniami z niepełnosprawnością złożoną, a świadomość istnienia tego rodzaju sprzężenia jest wśród personelu szkół bardzo niska. Nie jest też powszechna współczesna wiedza na temat metod kształcenia uczniów głuchoniewidomych, brak też odpowiednio przygotowanego personelu.

Tymczasem uczniowie ci, stanowiący relatywnie niewielką grupę uczniów z niepełnosprawnością, mają bardzo specyficzne wymagania w zakresie dostosowania metod kształcenia (często i wychowania). Sytuacja ta dotyczy praktycznie każdego z trzech rodzajów placówek edukacyjnych.

5. Nieprzygotowanie szkół integracyjnych do przyjęcia dzieci OGN – brak wykwalifikowanego personelu.

Dotyczy to zarówno nauczycieli jak i asystentów, czy nauczycieli wspierających, teoretycznie przygotowanych do wspierania uczniów z niepełnosprawnością. Rodzice/ opiekunowie dzieci głuchoniewidomych zwracają uwagę, że szkoły integracyjne są przygotowane raczej do pracy z dziećmi z niepełnosprawnością ruchową niż sensoryczną. Zatrudnieni tam nauczyciele nie potrafią pracować z dziećmi głuchoniewidomymi. Brak wykwalifikowania nie dotyczy tylko i wyłącznie umiejętności komunikacji, ale także braku wiedzy na temat (bardzo zróżnicowanych) potrzeb i możliwości uczniów głuchoniewidomych, narzędzi do pracy z uczniem głuchoniewidomym o różnym stopniu uszkodzenia wzroku i słuchu, w tym odrębnych programów edukacyjnych i poradników metodycznych dla nauczycieli. Potrzeby takich dzieci nie ograniczają się tylko do zagwarantowania im dostępu do tych samych, co inne dzieci treści, ale wymagają zupełnie innego podejścia, w którym często uwzględnić należy nie tylko specjalne metody i formy ich kształcenia, ale także dostosowanie treści programowych do zindywidualizowanych możliwości dzieci głuchoniewidomych. Brak więc systemowych rozwiązań: specjalnych programów edukacyjnych oraz innych narzędzi do pracy z dziećmi głuchoniewidomymi. Brakuje także tłumaczy języka migowego dla tych uczniów głuchoniewidomych, którzy się

nim posługują. **Przede wszystkim jednak dostrzegany jest brak osobistego asystenta dla ucznia głuchoniewidomego, przygotowanego do pracy z nim.** Wszystko to oznacza niewykorzystanie potencjału dzieci, a także umacnianie negatywnego wizerunku osób głuchoniewidomych.

Dzieci głuchoniewidome nie są w stanie nabrać takiej samej wiedzy poznawczej, w tym procesie edukacji, co inne dzieci. I dlatego otrzymują etykietkę [D, Gdańsk, 24.06.2016]

Jako problem wskazywane jest również nieprzystosowanie budynków placówek edukacyjnych do potrzeb i możliwości OGN. Brak również uwzględniania w Indywidualnych Programach Edukacyjno-Terapeutycznych w szkołach integracyjnych, takich zagadnień jak np. radzenie sobie w codziennych sytuacjach, rozwijanie samodzielności.

Faktem jest, że integracja itd. - jak najbardziej, ale żeby mogło, jak to się mówi, opanować wszystkie inne jak orientacja i poruszanie się w przestrzeni itd., funkcjonowanie w ogóle w życiu, to jednak szkoła specjalna daje. [D, Wrocław 22.09.2016]

6. Brak dostatecznego dbania o włączanie na wybrane zajęcia i w różnego rodzaju wydarzenia klasowe uczniów głuchoniewidomych, korzystających z nauczania indywidualnego,
7. Brak szkół zawodowych dla OGN, co wynika w dużej mierze z faktu, że osoby te stanowią niewielką i bardzo rozproszoną grupę,
8. Ograniczone możliwości kontynuowania nauki na wyższym poziomie, ze względu na brak dobrze przygotowanych tłumaczy.

Wśród przyczyn wskazuje się:

- Brak wykwalifikowanej kadry i niewłaściwe przygotowanie kadry,
- Ogólnie: mała liczba tłumaczy (a więc także niedostatek tłumaczy w szkołach),
- Brak środków na sprzęt i materiały,
- Brak podstawy programowej dla dzieci głuchoniewidomych,
- Niedostosowanie sprzętu wspomagającego do potrzeb osób głuchoniewidomych, brak serwisowania sprzętu, brak znajomości zasad jego użytkowania.

Osobnym obszarem jest **edukacja dorosłych**, czyli ich możliwości kształcenia oraz podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Sytuacja została zdiagnozowana ambiwalentnie: sektor prywatny umożliwia takie szkolenia, ale są one bardzo kosztowne, sektor państwowy nie oferuje takich szkoleń.

Wśród przyczyn problemów, a więc jako bariery - wskazuje się:

- Brak ofert kursów/ szkoleń dla OGN,
- Brak w systemie państwowym usług asystenckich tłumaczy–przewodników (TP), stąd też trudno o TP na ogólnodostępnych kursach i szkoleniach,
- Brak odpowiednio przygotowanych pomocy naukowych,
- Brakuje też permanentnego, zagwarantowanego systemowo dostępu do kursów i szkoleń np. z zakresu nowych technologii, które rekompensują niepełnosprawności sensoryczne i zwiększają samodzielność OGN. Są one dostępne w ramach projektów, które jednak, ze względu na charakter konkursowy nie są gwarantowaną formą wsparcia.

Słaby rozwój szkolnictwa czy edukacji dla dorosłych jest związany z ogólnie małym zapotrzebowaniem na specjalistów w małych miejscowościach, małym zainteresowaniem pracodawców pracownikami ze współwystępującą niepełnosprawnością słuchu i wzroku, a więc poczuciem braku perspektyw i sensu edukacji wśród samych OGN.

4.2 Rekomendacje środowiska

Poniżej przedstawiono rekomendacje środowiska:

- Pozostawienie rodzicom możliwości wyboru szkoły dla ich dziecka, ale przy jednoczesnym zapewnieniu pełnego wsparcia konsultacyjnego-doradczego lekarzy, pedagogów, psychologów.

Środowisko nie jest jednomyślne, jeśli chodzi o uznanie wyższości którejs z trzech form edukacji: w placówkach integracyjnych, specjalnych lub włączających. Równie często pojawiają się głosy przemawiające za dwoma pierwszymi typami placówek:

- Szkoły specjalne postrzegane są jako lepiej przystosowane i uwzględniające szczególne potrzeby dzieci z niepełno sprawnościami sensorycznymi,

- Szkoły integracyjne środowisko ocenia jako ośrodki mające doświadczenie przy wielu niepełnosprawnościach,
 - Wskazano także, iż w niektórych przypadkach to szkoły ogólnodostępne tworzą dobre warunki dla kształcenia.
- Edukowanie rodziców w zakresie dostępnej oferty edukacyjnej,

Żeby to było większe udostępnienie, większy przepływ informacji, że coś takiego istnieje, i żeby te urzędy mogły powysyłać do poszczególnych ośrodków, gdzie taka edukacja by się odbywała. [...] Mogłaby być taka możliwość edukowania rodzin. [D, Wrocław 22.09.2016]
 - Diagnoza i kompleksowa opieka nad dzieckiem: psychologa, pedagoga od najmłodszych lat życia dziecka głuchoniewidomego,
 - Tworzenie przy placówkach specjalnych, centrów szkoleniowych dla rodziców, nauczycieli, studentów, którzy potem będą mieli większą wiedzę i narzędzia jak wspierać dzieci i młodzież z niepełnosprawnością.
 - Uświadamianie społeczeństwa:
 - że dzieci niepełnosprawne także są *ambitne, sprytne i pracowite*,
 - a także rozpowszechnianie poza środowiskiem OGN daktylografii, tj. alfabetu palcowego głuchych, alfabetu Lorma i podstaw języka migowego.
 - Zwiększenie skuteczności przepływu „za dzieckiem” dotacji na kształcenie specjalne, a dzięki temu:
 - Doposażenie placówek edukacyjnych (różnego typu), w których kształcą się dzieci głuchoniewidome w nowoczesny sprzęt multimedialny (udźwiękowane komputery, tablety, skanery),
 - Zwiększenie oferty zajęć dodatkowych w tym specjalistycznych, jak: nauka orientacji przestrzennej, nauka brajla, metod komunikowania się, etc. – adekwatnie do potrzeb danego ucznia),
 - Organizowanie turnusów rehabilitacyjnych,
 - Zwiększenie dostępności do tłumaczy (poprzez prowadzenie tego typu usług na poziomie systemowym/ państwowym, a nie na zasadzie

zdobycia na nie środków finansowych w ramach konkursów.
Powinny być to usługi gwarantowane dla OGN).

- Zwiększenie nakładów finansowych przeznaczonych na finansowanie asystentów,
- Monitorowanie wydatkowania subwencji na dzieci z niepełnosprawnością (dostęp do tej wiedzy dla dedykowanych organizacji pozarządowych, ministerstwa, również dla rodziców),
- Wspecjalizowanie kadry do opieki i nauczania dzieci głuchoniewidomych,
- Włączenie ekspertów głuchoniewidomych w proces edukacji (świadczanie przez nich usług edukacyjnych),
- Wprowadzenie obowiązkowych programów dla uczniów głuchoniewidomych (podstaw programowych, ale umożliwiających pewną elastyczność: dostosowywanie programu i tempa nauki do indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia),
- Dodanie dodatkowych godzin dedykowanych ściśle sposobom komunikowania się (odejście od lokowania ich w obrębie innego przedmiotu lub bloku),
- Przystosowanie materiałów dydaktycznych dla uczniów GŁN,
- Terminowe dostarczanie podręczników dla dzieci z niepełnosprawnościami sensorycznymi do szkół/ uczniów,
- Zwiększenie dostępności podręczników w formie elektronicznej,
- Wprowadzenie definicji ucznia głuchoniewidomego do prawa oświatowego, w celu zwrócenia uwagi na istnienie tej złożonej niepełnosprawności i specyficznych, niezwykle złożonych potrzeb tej grupy uczniów (byłoby to kompatybilne z postulatem opracowania podstawy programowej/ ramowych programów nauczania dla dzieci głuchoniewidomych),
- Kompetentny typ orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego,
- Powołanie organizacji certyfikujących sprzęt sprzedawany w szkołach służący wspieraniu edukacji uczniów głuchoniewidomych, monitorowanie sprawności sprzętu, umiejętności korzystania z niego,
- Aktywizacja wolontariatu,
- Baza wolontariuszy, tłumaczy-przewodników – osób z danego miasta/ regionu, którzy mogliby wesprzeć proces edukacji, integracji ze społeczeństwem,

- Zwiększenie wśród dyrektorów szkół i nauczycieli oraz pracowników Okręgowych Komisji Egzaminacyjnych i rodziców uczniów głuchoniewidomych wiedzy na temat możliwych dostosowań form egzaminów (regularnych sprawdzianów, egzaminów wstępnych, matur) do potrzeb uczniów głuchoniewidomych. Między innymi poprzez zapewnienie odpowiednio większej ilości czasu, specjalisty pełniącego rolę asystenta/ tłumacza, sprzętu. Istotne też, by w trakcie edukacji uczeń był przygotowywany do takich form egzaminów, a nie stykał się z nimi dopiero podczas egzaminów kończących dany etap edukacji,
- Wsparcie młodzieży i dorosłych głuchoniewidomych w dostępie do szkół wyższych – zwiększenie dostępu do usług tłumaczy poprzez zagwarantowanie ich szerokiej dostępności przez państwo, tj. poprzez rozwiązania systemowe. Obecnie państwo oferuje usługi TP (tłumaczy SKOGN, tj. tłumaczy „sposobów komunikowania się osób głuchoniewidomych”) na poziomie systemowym (w ramach Ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się) wyłącznie na potrzeby wizyt w instytucjach publicznych, służby zdrowia i w kontaktach ze służbami ratunkowymi, jak pogotowie, straż pożarna i policja,
- Organizowanie specjalistycznych turnusów rehabilitacyjnych, jako uzupełnienia edukacji dzieci; nie na zasadzie konkursów, ale w ramach pakietu usług,
- Środki finansowe dla osób/ organizacji organizujących szkolenia z zakresu zatrudnienia OGN (dostępne nie wyłącznie w ramach konkursów, ale przeznaczane na działania stałe, statutowe, niekoniecznie o „wyśrubowanych” wskaźnikach, które organizacja powinna mieć w ofercie na stałe),
- Zwiększenie dostępności informacji dla głuchoniewidomych o placówkach organizujących kursy, szkolenia,
- Poszerzenie oferty kształcenia ustawicznego,
- Ułatwienie dostępu do kształcenia ustawicznego,
- Dostarczanie wzorów do naśladowania – głuchoniewidomych bohaterów, np. Helena Keller, Grzegorz Kozłowski.

4.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „edukacja” na podstawie raportu Millward Brown

Dostępność pełnej oferty edukacji przedszkolnej i szkolnej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych

- Realizacja prawa do edukacji zależy, zdaniem nauczycieli i specjalistów od tzw. czynnika ludzkiego organizacji pracy i świadomości nauczycieli,
- Nie bez znaczenia są także finanse, jakimi dysponuje szkoła. Część respondentów koncentruje się na zbyt niskich środkach. Są jednak wypowiedzi, z których wynika, że środki te są źle spożytkowane,
- Respondenci zwracają uwagę na brak spójnego systemu wsparcia, co stanowi duży problem od momentu, gdy uczeń ukończy 24. rok życia i nie ma dla niego oferty edukacyjnej, ani pełnego wsparcia. To bariera zarówno w dostępie do edukacji, jak i na drodze do samodzielności i rozwoju na miarę możliwości.

Uwarunkowania procesu edukacji i integracji dzieci i młodzieży niepełnosprawnych w szkołach ogólnodostępnych nieintegracyjnych, integracyjnych i w szkołach z oddziałami integracyjnymi, a także w szkołach specjalnych

- Nauczyciele często patrzą na formę nauczania włączającego przez pryzmat ograniczeń dziecka i niemożności zrealizowania przez nie założeń programowych,
- Część respondentów, także ze szczebla regionalnego, zwraca uwagę na potrzebę stworzenia mechanizmów wspomagających nauczyciela w szkole ogólnodostępnej, ale także samego ucznia i jego rodziny,
- Respondenci, zwłaszcza nauczyciele, zwracają uwagę na to, że obecność dziecka niepełnosprawnego w klasie sprawia, że jego rówieśnicy stają się opiekuńczy, otwarci, czują się niejako współodpowiedzialni za proces wspierania rówieśników; o ile są odpowiednio edukowani i motywowani przez kompetentnego nauczyciela, który sam stanowi dla nich w tym zakresie wzór do naśladowania, poprzez dostarczanie odpowiedniego wsparcia dziecku/uczniowi z niepełnosprawnością, w tym głuchoniewidomemu. Takie sytuacje

leżą u podstaw dobrze funkcjonującej integracji, która powinna być rozumiana jako forma nauczania i wychowania.

Rodzice, nauczyciele i specjaliści. Dobra współpraca warunkiem efektywnej edukacji i wsparcia uczniów z niepełnosprawnością

- Wielu nauczycieli docenia wagę współpracy z rodzicami niepełnosprawnych uczniów. Jednak, mimo funkcjonującej w tym obszarze dobrej praktyki, sytuacja wciąż wymaga poprawy i zmiany sposobu myślenia o roli rodzica w procesie edukacji i terapii dziecka, zwłaszcza w zakresie stereotypowego podejścia do troskliwego rodzica, jako do „rodzica roszczeniowego”,
- Skuteczne wsparcie dziecka, zależy od uznania wiedzy rodzica i włączenia go w proces terapeutyczny, w tym proces tworzenia IPET i jego monitorowania (co zresztą gwarantuje prawo oświatowe),
- Rodzice nie w każdej szkole traktowani są jak świadomi partnerzy, uczestniczący w procesie edukacji ich dziecka. Nauczyciele, mimo wielu pozytywnych przykładów, nadal stawiają się w pozycji osoby „uświadamiającej rodzica”,
- Zwiększyła się świadomość rodziców ze środowisk wiejskich, którzy coraz częściej szukają wsparcia dla swoich niepełnosprawnych dzieci. Prawo oświatowe nakłada też na wszystkich obowiązek edukacyjny, którego rodzice muszą dopilnować pod groźbą karalną.

Przystosowanie szkół i przedszkoli do potrzeb dzieci i młodzieży niepełnosprawnych. Zapewnienie adekwatnego wsparcia. (infrastruktura, personel szkolny, kadra nauczycielska, narzędzia dydaktyczne, proces kształcenia, wsparcie specjalistyczne, pomoc psychologiczno-pedagogiczna i inne formy)

- Zarówno nauczyciele, jak i specjaliści dostrzegają problem w niedostatecznym dostosowaniu polskich szkół oraz całego systemu edukacji (dzieci, ale także przyszłych nauczycieli), co znacznie utrudnia wspólną edukację uczniów sprawnych i niepełnosprawnych,
- Wiele szkół ma problemy z szeregiem barier architektonicznych: schody, brak wind i podjazdów. Trzeba tu jednak wymienić także bariery, które występują w najbliższym otoczeniu, jak nierówne chodniki, czy śliska kostka brukowa,

- Z większości wypowiedzi respondentów wynika także, że szkoła większą wagę przywiązuje do procesu przekazywania wiedzy, niż do indywidualizacji. W procesie kształcenia często brakuje czasu na wychowanie, co jest swoistym paradoksem. Zwłaszcza w kontekście nauczania integracyjnego i włączającego.

Funkcjonowanie poradni psychologiczno-pedagogicznych

- Respondenci pracujący w poradni (podobnie, jak pracownicy instytucji szczebla centralnego), zwracali także uwagę na problematyczny system wydawania orzeczeń, który wymaga spójności,
- W pracy poradni widać ten sam błąd w myśleniu, jaki popełniają nauczyciele – przekonanie, że rodzic, który wybiera swojemu niepełnosprawnemu dziecku szkołę najbliższą miejscu zamieszkania dokonuje niewłaściwego wyboru, co zdaniem badanych ma negatywne konsekwencje dla dziecka, które mogłoby być w szkole specjalnej,
- Zdarzają się także przykłady pozytywnej pracy poradni, które koncentrują się na dobrej współpracy ze szkołą, rodzicami, trafnej diagnozie i wsparciu. W wypowiedziach respondentów przeważa jednak kwestia sugerowania rodzicom formy kształcenia dla dziecka, bez przekazania pełnej, rzetelnej wiedzy na temat wszystkich trzech dostępnych form kształcenia wraz z informacjami o najbliższych placówkach każdego typu i ich doświadczeń w pracy z uczniem z niepełnosprawnością, w tym o ogólnym nastawieniu placówki w tym zakresie, braku czasu na współpracę z przedszkolami i szkołami, niekiedy błędnie wydawanych orzeczeń, często braku wiedzy - także w odniesieniu do funkcjonowania nauczania integracyjnego i włączającego.

Współpraca podmiotów realizujących zadania z obszaru edukacji dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością (poziom krajowy, regionalny i lokalny).

Monitoring realizacji prawa osób niepełnosprawnych do edukacji

- Zarówno nauczyciele, jak i specjaliści, zbyt często nie przekazują sobie informacji o dziecku na kolejnych poziomach edukacji,
- Długie, często nawet półroczne oczekiwanie na badanie w poradni powoduje, że rodzice nierzadko na własną rękę szukają możliwości wsparcia. Sytuacja taka nie służy budowaniu właściwej współpracy i nie pozwala specjalistom na

dogłębne poznanie możliwości dziecka. Praktyka taka może dodatkowo narażać na wykluczenie te dzieci, których rodzice, z racji trudnych warunków ekonomicznych nie mogą zapewnić im alternatywnych możliwości wsparcia,

- W obszarze monitorowania działań z zakresu realizacji prawa do edukacji, respondenci wymieniają pracę poradni psychologiczno- pedagogicznych i wydawane przez nie orzeczenia. Monitoring ten, jak wynika z wypowiedzi, zaczyna się już na poziomie przedszkola i szkoły. Wszystkie te działania wspiera System Informacji Oświatowej (SIO),
- Respondenci na szczeblu centralnym zwracali uwagę, że pewne utrudnienie dla dobrego monitoringu stanowi Ustawa o ochronie danych osobowych.

Osoby niepełnosprawne na wyższych uczelniach (infrastruktura, kadra, narzędzia dydaktyczne, proces kształcenia, wsparcie specjalistyczne)

- Respondenci zwracają uwagę, że najliczniejszą grupę wśród studentów niepełnosprawnych stanowią osoby niepełnosprawne ruchowo oraz osoby z niepełnosprawnością wzroku, a także z niepełnosprawnością słuchu,
- W opinii respondentów, problem dostępności edukacji na poziomie studiów wyższych, może dotyczyć osób z chorobami psychicznymi. Jest to często, kwestia środowiskowa czy kulturowa – odbioru społecznego i przyjęcia tych osób, które same, w obawie przed odrzuceniem, często nie ujawniają swoich ograniczeń,
- Duże wsparcie stanowi dla studentów obecność pełnomocnika ds. osób niepełnosprawnych, który często jest w stanie dostrzec konkretne trudności, zorganizować wsparcie dla studenta czy szkolenie dla kadry.

Edukacja dorosłych osób niepełnosprawnych. Bariery kształcenia ustawicznego

- Z analizowanych wypowiedzi wynika jednak, że barierą w dostępie do kształcenia ustawicznego i rynku pracy są m.in. bariery mentalne tkwiące w społeczeństwie, bariery architektoniczne, brak transportu, niedostatecznie przygotowana kadra, bariery mentalne, leżące po stronie osób niepełnosprawnych i ich rodzin/ opiekunów oraz zapisy legislacyjne.

Kompetencje nauczycieli i wychowawców w obszarze edukacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnych. Rozwiązania systemowe na rzecz przygotowania kadry nauczycielskiej

- Na różnych poziomach - zarówno centralnym, regionalnym i lokalnym, nauczyciele, także specjaliści przechodzą szereg szkoleń. Problem polega jednak na tym, że na szkoleniach tych często okazuje się, że środki, przeznaczone na adaptacje przestrzeni publicznej dla osób niepełnosprawnych są źle wydatkowane,
- Nauczycielom często brakuje jednak praktyki, dlatego potrzebują systematycznego wsparcia kompetentnych w tym zakresie specjalistów (np. ze szkół specjalnych),
- Podnoszenie kwalifikacji nauczycieli powinno, jednak przekładać się na podnoszenie jakości ich pracy z uczniem, znajomość zapisów prawnych. Także po to, by dobrze rozumieć rolę IPET-u czy nauczyciela wspomagającego w klasie i inne rozwiązania, służące integracji i włączaniu. Nie zawsze tak się dzieje.

Przejawy dyskryminacji. Działania na rzecz ograniczenia i likwidowania barier w dostępie do edukacji osób niepełnosprawnych - wnioski i rekomendacje

- 1) Należy zdecydowanie bardziej upowszechniać przykłady dobrze funkcjonujących szkół i powrócić do rozwiązań takich, jak np. projekt Lider Integracji,
- 2) Wiele szkół w Polsce nie jest dostatecznie przygotowanych na przyjęcie dzieci niepełnosprawnych, a w konsekwencji - na prowadzenie efektywnej edukacji włączającej. Do sytuacji tej często przyczyniają się działania samorządów,
- 3) Niedostateczna wiedza z zakresu wsparcia i rozwiązań legislacyjnych (zarówno po stronie wielu nauczycieli, jak i specjalistów) naraża na dyskryminację w obszarze dostępu do edukacji.
- 4) Postawa nauczycieli i nadmierne wyręczanie ucznia, mogą narażać na wykluczenie w grupie rówieśniczej.
- 5) Szkoła w Polsce powinna zwracać większą uwagę na proces wychowania i kształtowania umiejętności społecznych. W tym celu niezbędna jest także

współpraca z rodziną i środowiskiem lokalnym. Działania te powinny odbywać się w perspektywie autonomii i dorosłości ucznia.

6) Trzeba bardziej upowszechniać doświadczenia szkół specjalnych, które powinny, w praktyce stanowić eksperckie zaplecze dla nauczycieli szkół i przedszkoli ogólnodostępnych. Zwłaszcza, że bardzo często mają one praktykę wieloaspektowego wsparcia ucznia i całej jego rodziny. Także na poziomie przysposobienia do zawodu.

7) Niezbędne jest zintensyfikowanie działań w celu poprawy przepływu informacji o dziecku i współpracy międzyinstytucjonalnej.

8) Niezbędne są działania, zmierzające do zwiększenia praktycznej wiedzy o funkcjonowaniu osób niepełnosprawnych. Nie tylko wśród nauczycieli i specjalistów, ale także wśród urzędników różnego szczebla.

9) Likwidacja barier architektonicznych i działania na rzecz dostępności infrastruktury muszą, bezwzględnie odbywać się na bazie konsultacji z osobami niepełnosprawnymi.

10) Istnieje pilna potrzeba ujednoczenia systemu działań na rzecz osób niepełnosprawnych, z uwzględnieniem zmian w orzecznictwie (koncentracja na możliwościach, nie ograniczeniach).

W ciągu ostatnich 26 lat sytuacja osób niepełnosprawnych uległa znacznej poprawie. Wciąż jednak potrzebna jest debata publiczna nad polityką społeczną, dotyczącą osób niepełnosprawnych oraz zmiana doktryny rozwiązywania problemów niepełnosprawności i zmiany ustawodawcze.

4.4 Podsumowanie

Edukacja jest **obszarem zaniedbań** praw OGN.

W perspektywie środowiska podstawowymi problemami są: nieprzygotowanie kadry nauczycielskiej do pracy z uczniami głuchoniewidomymi, brak odpowiedniej ilości asystentów / przewodników-tłumaczy i zagwarantowania finansowania ich wsparcia przez państwo. Brak pomocy dydaktycznych, brak programów edukacyjnych uwzględniających potrzeby uczniów ze złożoną niepełnosprawnością sensoryczną –

głuchoniewidomych. Braki dotyczą szkół na wszystkich poziomach. O ile w nauczaniu podstawowym są podejmowane jakieś działania, o tyle szkolnictwo zawodowe, czy ustawiczne jest – w opinii środowiska – obszarem zupełnie zapomnianym przez państwo.

W kontekście zapisów KPON zaniedbywane są więc niemal wszystkie zobowiązania względem osób z głuchoniewidomych:

- Prawo do edukacji bez dyskryminacji i w oparciu o równe szanse.
- Zapewnienie ogólnego systemu edukacji na wszystkich poziomach i uczenia się przez całe życie.
- Zapewnienie powzięcia odpowiednich kroków celem zatrudnienia nauczycieli, w tym nauczycieli z niepełnosprawnością, którzy znają język migowy i/ lub brajla, oraz wyszkolenia specjalistów oraz pracowników zatrudnionych na wszystkich poziomach edukacji.
- Zapewnienie, by niepełnosprawni nie byli wykluczeni z ogólnego systemu edukacji lub obowiązkowej i nieobowiązkowej edukacji na poziomie podstawowym lub ponadpodstawowym ze względu na niepełnosprawność.
- Zapewnienie im dostępu do edukacji na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym, na równi z innymi, w społecznościach, w których żyją.
- Zapewnienie, by edukacja osób, a zwłaszcza dzieci, które są niewidome, niesłyszące, głuchoniewidome, była prowadzona w odpowiednich językach i z wykorzystaniem odpowiednich sposobów komunikacji dostosowanych do takiej osoby oraz w środowisku umożliwiającym najlepszy rozwój naukowy i społeczny.
- Zapewnienie niezbędnego zakwaterowania i wsparcia.
- Rozwijanie osobowości, talentów i kreatywności oraz zdolności umysłowych i fizycznych osób niepełnosprawnych „w jak największym możliwym stopniu.
- Umożliwienie osobom niepełnosprawnym nauki życia i umiejętności społecznych celem umożliwienia im pełnego i równego uczestnictwa w edukacji jako członkom społeczności.
- Umożliwienie nauki brajla, innego zapisu, powiększonego druku i alternatywnych sposobów i form komunikacji oraz umiejętności orientacji i

poruszania się w przestrzeni oraz zapewnienie wsparcia ze strony rówieśników i opiekunów.

- Umożliwienie nauki języka migowego, jako naturalnego języka dzieci głuchych od urodzenia.

<p style="text-align: center;">Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych</p>	<p style="text-align: center;">Rekomendacje środowiskowe</p>
<p>Brak wsparcia rodziców w wyborze ścieżki edukacyjnej dla dzieci</p> <ul style="list-style-type: none"> — Dezorientacja rodziców w wyborze ścieżki edukacyjnej dla dziecka — Kierowanie się przy wyborze szkoły emocjami, lękami lub stereotypowym myśleniem (np. o szkołach specjalnych) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Diagnoza niepełnosprawności dziecka i kompleksowa opieka: psychologa, pedagoga od najmłodszych lat życia dziecka 2. Wprowadzenie definicji ucznia głuchoniewidomego do prawa oświatowego, w celu zwrócenia uwagi na istnienie tej sprzężonej niepełnosprawności i specyficznych, niezwykle złożonych potrzeb tej grupy uczniów 3. Kompetentny, bardziej adekwatny tryb orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego 4. Edukowanie rodziców o prawach dzieci głuchoniewidomych, 5. Wsparcie rodziców w decyzji wyboru ścieżki edukacyjnej dla dziecka <ol style="list-style-type: none"> a. Informowanie o rodzajach i dostępności różnych typów placówek (łącznie z danymi teleadresowymi) b. Informowanie o różnicach

	<p>między różnymi typami placówek - zaletach i wadach każdej z nich</p> <p>c. Informowanie o potencjale dziecka, jego potrzebach oraz wskazywanie, jaki typ placówki zagwarantuje najlepsze warunki dla dziecka i jego rozwoju</p> <p>6. Tworzenie przy placówkach specjalnych centrów szkoleniowych dla rodziców, nauczycieli, studentów, którzy potem będą mieli większą świadomość, większą wiedzę i lepsze narzędzia do tego, żeby swoje niepełnosprawne dzieci i młodzież wspierać</p> <p>7. Edukowanie rodziców</p> <p>a. Jak wspierać rozwój samodzielności dziecka</p> <p>b. Jak pracować z dzieckiem w domu</p>
<p>Mała liczba szkół specjalnych i integracyjnych</p>	<p>1. Zwiększenie zainteresowania środowiskiem OGN. Podnoszenie społecznej świadomości OGN przez:</p> <p>a. Kampanie promujące wiedzę o OGN (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach)</p>

<p>Niska świadomość społeczna</p> <ul style="list-style-type: none"> — Istnienia OGN — Ograniczeń i możliwości — Potrzeby wsparcia <p>Stereotypowe myślenie o OGN – jako o osobach całkowicie głuchych i niewidomych, niezdolnych do podejmowania różnych wyzwań i samodzielnego życia, a niekiedy, jako o osobach niepełnosprawnych intelektualnie</p> <p>Piętnowanie dzieci GN przez społeczeństwo, brak wiary w ich możliwości intelektualne, poznawcze</p>	<ul style="list-style-type: none"> b. Kampanie propagujące ideę równości c. Kampanie w celu wzbudzenia empatii w stosunku do osób głuchoniewidomych d. Wykorzystanie popularnych seriali czy serii paradokumentów do przedstawienia problematyki osób z niepełnosprawnością/ mających problem z komunikacją – i przełamujących tę barierę <ol style="list-style-type: none"> 2. Rozpowszechnianie w społeczeństwie daktylografii, tj. alfabetu palcowego głuchych, alfabetu Lorma i podstaw języka migowego 3. Dostarczanie dzieciom / młodzieży wzorów do naśladowania, np. Helena Keller, Grzegorz Kozłowski.
<p>Brak przygotowania personelu szkół (zwłaszcza integracyjnych) do opieki i edukacji dzieci głuchoniewidomych</p> <ul style="list-style-type: none"> — Brak kompetentnych nauczycieli/ pedagogów — Brak asystentów, tłumaczy dla dzieci — Brak umiejętności nauczycieli pracy z nowoczesnym sprzętem 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Edukacja kadry nauczającej (edukowanie zakresu specyfiki pracy i komunikacji z dzieckiem gn) 2. Zwiększenie dofinansowania dla szkół (na asystentów, tłumaczy, materiały dydaktyczne, nowe technologie) 3. Monitoring wydatkowania subwencji kierowanych do szkół na rzecz uczniów z niepełnosprawnością (dostęp do tej wiedzy, dla dedykowanych organizacji pozarządowych, ministerstwa, również dla rodziców)

	<ol style="list-style-type: none"> 4. Włączenie ekspertów głuchoniewidomych w proces edukacji (świadczenie przez nich usług edukacyjnych) 5. Aktywizacja wolontariatu baza wolontariuszy, tłumaczy- przewodników – osób z danego miasta/ regionu, którzy mogliby wesprzeć proces edukacji, integracji ze społeczeństwem 6. Powołanie organizacji certyfikujących sprzęt sprzedawany w szkołach służący wspieraniu edukacji uczniów gn, monitorowanie sprawności sprzętu, umiejętności korzystania z niego
<p>Brak programu nauczania uwzględniającego specyficzne potrzeby dzieci głuchoniewidomych</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wyróżnienie w prawie oświatowym grupy „uczniów głuchoniewidomych”. 2. Stworzenie podstawy programowej dla dzieci głuchoniewidomych, także uczących się w szkołach integracyjnych 3. Dodanie dodatkowych godzin dedykowanych ściśle sposobom komunikowania się (odejście od lokowania ich w obrębie innego przedmiotu lub bloku) 4. Włączenie do programu treści związanych z przyszłym funkcjonowaniem w społeczeństwie (dotyczących praw osób z niepełnosprawnością, poruszania się

	<p>po instytucjach)</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Sformułowanie wskazówek jak pracować z dziećmi głuchoniewidomymi, które nie uczestniczą w zajęciach WF, tak by zapewnić im konieczną dawkę ruchu 6. Opracowanie materiałów pomocniczych dla nauczycieli do programu/ podstawy programowej dla dzieci głuchoniewidomych.
<p>Brak pomocy/ materiałów dydaktycznych dostosowanych do potrzeb OGN</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przystosowanie materiałów dydaktycznych dla OGN 2. Terminowe dostarczanie podręczników do szkół/ uczniów 3. Podręczniki w formie elektronicznej, z możliwością częściowej refundacji ich wydruku 4. Doposażenie placówek edukacyjnych (różnego typu), w których kształcą się dzieci głuchoniewidome w nowoczesny sprzęt multimedialny (udźwiękowane komputery, tablety, skanery)
<p>Mała znajomość procedur egzaminowania OGN</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Upowszechnienie i doprecyzowanie procedur egzaminowania OGN 2. Dostosowania form egzaminów (regularnych sprawdzianów, egzaminów wstępnych, matur) do potrzeb uczniów gn, poprzez: <ol style="list-style-type: none"> a. Możliwość zastosowania niestandardowych dostosowań, niewymienionych w Tabeli,

	<p>wynikających ze specyficznych potrzeb ucznia z podwójną, złożoną, nakładającą się na siebie niepełnosprawnością sensoryczną – wzroku i słuchu</p> <p>b. Obecność specjalisty, w roli asystenta - tłumacza,</p> <p>c. Zagwarantowanie koniecznego sprzętu,</p> <p>d. Przygotowywanie do takich form egzaminów w trakcie edukacji: tak, żeby nie były dla ucznia gn całkiem nową sytuacją, w której nie potrafi / bardzo trudno mu się odnaleźć</p>
<p>Brak adekwatnej oferty szkół zawodowych</p>	<p>1. Poszerzenie oferty szkół zawodowych, kursów, szkoleń</p> <p>2. Zagwarantowanie wsparcia asystenta/ tłumacza podczas nauki w szkole/ na kursach ogólnodostępnych</p> <p>3. Zwiększenie dostępności tłumaczy-przewodników poprzez stworzenie na poziomie systemowym usług asystenckich, w tym TP:</p>
<p>Brak kursów kształcenia ustawicznego</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ Zwiększenie liczby tłumaczy/ tłumaczy-przewodników ○ Zawód tłumacza płatny z urzędu ○ Zwiększenie płac dla tłumaczy/ tłumaczy-przewodników ○ Podniesienie prestiżu zawodu

5 Art. 27 Konwencji – Praca i zatrudnienie

5.1 Art. 27 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Jak samo środowisko przyznaje, możliwości pracy zarobkowej OGN są ograniczone z powodów obiektywnych: tj. **wykluczenia z pewnych zawodów ze względu na złożoną niepełnosprawność sensoryczną**. Natomiast uwzględniając fakt, iż OGN dotknięte są niepełnosprawnością w bardzo różnym stopniu (czasem jest to stopień lekki) i są zdolne do wykonywania wielu zawodów, zwłaszcza ze wsparciem nowych technologii i otoczenia, **doświadczane trudności w znalezieniu pracy są wynikiem dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność**. Wśród głównych problemów związanych z pracą zawodową środowisko wskazuje na takie czynniki jak:

1. Duża trudność w znalezieniu zatrudnienia na otwartym rynku lub często brak takiej możliwości,
2. Kurczący się rynek pracy dedykowany osobom z niepełnosprawnościami: spadająca liczba spółdzielni inwalidzkich, zakładów pracy chronionej,
3. Dyskryminacja zatrudnionych OGN względem pracowników bez niepełnosprawności w postaci niższych płac i braku szans na awans,
4. Bierna postawa samych OGN i społeczne przyzwolenie na bierność zawodową OGN.

Wszystkie zasygnalizowane problemy mają złożone przyczyny. Wśród ich przyczyn wskazuje się:

1. Zaniedbania na poziomie edukacji [zob. Rozdział 4]:
 - Ograniczanie możliwości rozwoju zdolności poznawczych i komunikacyjnych OGN (m.in. niedostosowanie metod i narzędzi pracy do potrzeb i możliwości OGN, utrata potencjału dzieci),
 - Brak wspierania samodzielności, ambicji dzieci głuchoniewidomych, wiary we własne możliwości,
 - Na poziomie szkół zawodowych: szkolenie w „starych” zawodach – nieatrakcyjnych dla pracodawców, nieadekwatnych do potrzeb rynku,

- Kwalifikacja na studia bez uwzględniania ograniczeń wynikających z niepełnosprawności (np. aplikowanie na studia przygotowujące do zawodu, w którym osoba głuchoniewidoma nie będzie mogła pracować).
2. Brak profesjonalnego doradztwa zawodowego, w tym badania predyspozycji,
 3. Brak przygotowania Urzędów Pracy do obsługi OGN (problem z komunikacją, nieumiejętność doboru ofert),
 4. Brak wymogu przygotowywania ofert pracy w formie dostępnej dla OGN:
 - Niewystarczający dostęp do tłumaczy-przewodników i przygotowanych do pracy z OGN trenerów wsparcia,
 - System, w którym pracodawcom bardziej kalkuluje się zapłacić składkę do PFRON niż zatrudnić osobę z niepełnosprawnością.
 5. Brak waloryzacji dofinansowań dla pracodawców,
 6. Zbyt skomplikowane procedury dofinansowań miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnością,
 7. Skomplikowanie orzecznictwa o niepełnosprawności,
 8. Nieadekwatność orzecznictwa lekarzy medycyny pracy do realnych możliwości zawodowych OGN (myślenie stereotypowe, brak wiedzy o możliwościach doposażenia stanowiska pracy w urządzeniu w ogromnym stopniu rekompensujące niepełnosprawność sensoryczną).

Dostałem wreszcie propozycję [pracy], pojechałem do lekarza okulisty - bada mój wzrok i stwierdza, że nie jestem zdolny do pracy. Jakby mnie dyskryminował. Twierdził, że mam rentę socjalną, powinienem siedzieć w domu. Mimo że mam szczerą chęć do pracy, chęć do zatrudnienia pracodawcy mnie, niestety przeszkodą staje się lekarz medycyny pracy. [D, Kraków, 14.06.2016]

9. Piętnujący charakter nazewnictwa wykorzystywanego w orzecznictwie o niepełnosprawności, dotyczący zdolności / niezdolności do wykonywania pracy – wskazujące na niedobory, zamiast na możliwości lub potrzeby kompensacji.

Nazewnictwo w tym orzecznictwie też jest zupełnie chore, dlatego że jeżeli w orzeczeniu o stopniu o niepełnosprawności, że osoba jest niezdolna do samodzielnej egzystencji, niezdolna do pracy to

przecież, jaki pracodawca, ja bym takiej osoby nie zatrudniłabym, bo bym się po prostu bała. [D, Gdańsk, 24.06.2016]

10. Brak dofinansowań dla spółdzielni socjalnych zatrudniających OGN,

11. „Pułapka rentowa”.

Przepisy powodują, że nie opłaca się pójść do pracy, bo można dorobić zarobić tylko kilkaset złotych - 200, 300, 400 zł – nie więcej. To jest naturalne, że większość osób uzna, że woli zostać w domu. [D, Kraków, 14.06.2016]

Czynniki po stronie pracodawcy

12. Brak przygotowania pracodawców do zatrudniania OGN:

- Brak wiedzy o możliwościach OGN (ich kompetencjach, ich pełnej sprawności intelektualnej). Brak wiedzy o sprzęcie, który rekompensuje niepełnosprawność sensoryczną,
- Obawy, że niepełnosprawność może ujemnie wpływać na jakość pracy.

Czynniki po stronie samych OGN (i ich najbliższego otoczenia)

13. Bierna postawa OGN:

- Lęk przed kontaktami z osobami spoza środowiska OGN,
- Myślenie negatywne, przekonanie o niemożliwości znalezienia pracy,
- Mała wiara w swoje możliwości i kwalifikacje,
- Pouczycie wykluczenia,
- Przyzwyczajenie do roli wspieranego, pokrzywdzonego,
- Roszczeniowość, życzeniowość.

14. Nieumiejętność autoprezentacji, będąca efektem braku profesjonalnego doradztwa zawodowego – braku takich szkoleń w trakcie edukacji,

15. Społeczne przyzwolenie na bierność zawodową OGN:

- Traktowanie OGN przez ich najbliższe otoczenie jako osób słabszych, pokrzywdzonych.

Inne:

16. Brak zainteresowania państwa, polityki centralnej problemem aktywności zawodowej OGN.

Jeśli chodzi o **sytuację osób zatrudnionych, to również ona jest oceniana krytycznie jako obszar pełen dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność.**

Środowisko wskazuje na takie problemy i przejawy dyskryminacji, jak:

- Otrzymywanie najniższego możliwego wynagrodzenia,
- Niestabilność zatrudnienia,
- „Zmuszanie” OGN do pracy bez świadczeń,
- „Zmuszanie” OGN do wykonywania zadań, które nie powinny być zlecane osobie z niepełnosprawnością (pod groźbą obniżenia wynagrodzenia bądź zwolnienia).

Nawet kiedy zgłaszałam, że nie mogę myć okien, to niestety obniżono mi wtedy stawkę. Wtedy jeszcze pracowałam legalnie, to po prostu obniżono mi stawkę, więc tym samym zmuszono mnie do tego, żebym pracowała dwa razy więcej, aby zarobić te same pieniądze, które miałam wcześniej. [D, Kraków, 14.06.2016]

- Nierespektowanie praw pracowniczych.

Pracowałam u pracodawcy, który wykorzystuje wszystkie osoby niepełnosprawne, bo problem polega na tym, że osoby niepełnosprawne nie rozumieją problemów, nie znają prawa i pracodawca wykorzystuje pracowników niepełnosprawnych, zatrudniając ich na przykład na czarno, ponieważ myśli, że mogą pracować w nocy, a osoby niepełnosprawne nie powinny pracować w nocy. [D, Kraków, 14.06.2016]

- Brak szans na awans,
- Niemożność korzystania ze szkoleń z uwagi na brak tłumaczy,
- Trudności w komunikacji, brak dostępu do informacji ważnych dla wykonywania powierzonych w pracy zadań.

Wśród przyczyn takiego stanu rzeczy środowisko wskazuje głównie czynniki po stronie pracodawcy oraz „systemowe”:

Czynniki po stronie pracodawcy:

1. Zatrudnianie OGN wyłącznie ze względu na dofinansowanie,

2. Przekonanie o braku kompetencji OGN. Zatrudnianie ich głównie do prostych prac fizycznych,
3. Duży niedobór tłumaczy-przewodników, trenerów pracy – osób przeszkolonych do udzielania wsparcia OGN, w tym wsparcia w procesie komunikacji z pracodawcą i zespołem.

Czynniki „systemowe”:

4. Brak zewnętrznej kontroli nad pracodawcami i zapewnianymi przez nich warunkami zatrudnienia,
5. Brak wystarczającej kontroli państwa nad pracodawcami korzystającymi z publicznego dofinansowania w zamian za zatrudnianie osób głuchoniewidomych.

Szczególną jest sytuacja, gdy niepełnosprawność dotyka osoby dorosłe, dotąd aktywne zawodowo. Doświadczają one szoku, dezorientacji, poczucia bezradności wobec konieczności zmiany stylu życia. Nie otrzymują one koniecznego wsparcia: psychologicznego, doradcy zawodowego, a otoczenie zachęca do bierności zawodowej.

Jak miałam dłuższą przerwę w pracy, bo przeszłam na rentę z powodu właśnie wzroku i słuchu, i później było bardzo mi trudno się odnaleźć w nowym, powiedzmy jakiejś tej nowej rzeczywistości, sytuacji. I ja po ponad 10 latach przebywania na tej rencie przyszłam do pracy, ale nawet nie miałam wokół siebie ludzi, którzy mnie zachęcali, wręcz przeciwnie, mówili, no masz rentę to, po co wracasz do pracy. Także ja się czułam jakby taka wykluczona w społeczeństwie. Także byłam osobą może wycofaną i bardzo trudno mi było pokonać tę barierę, żeby wrócić do pracy zawodowej. [D, Gdańsk, 24.06.2016]

5.2 Rekomendacje środowiska

Rekomendacje uczestników zaproponowane w kwestionariuszach opinii oraz podczas debat podzielić można na następujące grupy:

Działania skierowane do pracodawców

- Uświadamianie o zdolnościach intelektualnych osób z niepełnosprawnościami sensorycznymi wzroku i słuchu oraz kompetencjach do wykonywania zadań – nie tylko prac fizycznych,
- Uświadamianie i informowanie pracodawców na temat korzyści z zatrudniania osób z niepełnosprawnością,
- Dofinansowywanie ze strony państwa do dostosowania stanowisk pracy dla OGN.

Działania skierowane do OGN

- Zakładanie/ wspieranie spółdzielni inwalidzkich/ socjalnych,
- Tworzenie zakładów pracy chronionej. Rozwijanie różnorodnej oferty pracy w zakładach pracy chronionej,
- Dostęp do szkoleń podnoszących kwalifikacje OGN,
- Dostosowywanie stanowisk pracy dla potrzeb OGN (np. pracujących zdalnie, w domu),
- Zapewnienie OGN dostępu do doradców zawodowych, trenerów,
- Przygotowywanie OGN do wejścia na rynek pracy już w trakcie edukacji szkolnej (wspieranie rozwoju umiejętności komunikacyjnych, aspiracji, ambicji, samodzielności, umiejętności autoprezentacji).

Inne:

- Zmiana nazewnictwa stosowanego w orzecznictwie: zorientowanie go na możliwości i zdolności, a nie ograniczenia i niezdolność,
- Edukowanie lekarzy medycyny pracy o możliwościach pracy osób głuchoniewidomych przy odpowiednim wsparciu technologicznym. Uświadamianie lekarzy medycyny pracy o istnieniu nowoczesnego sprzętu wspomagającego OGN kompensującego niedobory sensoryczne,
- Zmiana demobilizujących przepisów o maksymalnej wysokości dochodu z tytułu pracy zarobkowej, w przypadku otrzymywania renty,
- Kontrola pracodawców korzystających z dofinansowań za zatrudnianie OGN.

5.3 Podsumowanie

W kontekście zapisów KPON zaniedbywane są więc niemal wszystkie zobowiązania względem osób z jednoczesną niepełnosprawnością słuchu i wzroku:

- Zakaz dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność w odniesieniu do wszelkich kwestii dotyczących wszystkich form zatrudnienia, w tym warunków rekrutacji, przyjmowania do pracy i zatrudnienia, kontynuacji zatrudnienia, awansu zawodowego oraz bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.
- Ochrony praw osób niepełnosprawnych, na zasadzie równości z innymi osobami, do sprawiedliwych i korzystnych warunków pracy, w tym do równych szans i jednakowego wynagrodzenia za pracę jednakowej wartości, bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, włączając w to ochronę przed molestowaniem i zadośćuczynienie za doznane krzywdy.
- Zapewnienia, by osoby niepełnosprawne korzystały z praw pracowniczych i z prawa do organizowania się w związki zawodowe, na zasadzie równości z innymi osobami.
- Umożliwienia osobom niepełnosprawnym skutecznego dostępu do ogólnych programów poradnictwa specjalistycznego i zawodowego, usług pośrednictwa pracy oraz szkolenia zawodowego i kształcenia ustawicznego.
- Popierania możliwości zatrudnienia i rozwoju zawodowego osób niepełnosprawnych na rynku pracy oraz pomocy w znalezieniu, uzyskaniu i utrzymaniu zatrudnienia oraz powrocie do zatrudnienia.
- Popierania możliwości samozatrudnienia, przedsiębiorczości, tworzenia spółdzielni i zakładania własnych przedsiębiorstw.
- Zatrudniania osób niepełnosprawnych w sektorze publicznym.
- Popierania zatrudniania osób niepełnosprawnych w sektorze prywatnym, poprzez odpowiednią politykę i środki, które mogą obejmować programy działań pozytywnych, zachęty i inne działania.
- Zapewnienia wprowadzania racjonalnych usprawnień dla osób niepełnosprawnych w miejscu pracy.
- Popierania zdobywania przez osoby niepełnosprawne doświadczenia zawodowego na otwartym rynku pracy.
- Popierania programów rehabilitacji zawodowej, utrzymania pracy i powrotu do pracy, adresowanych do osób niepełnosprawnych.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Zaniedbania na poziomie edukacji</p> <ul style="list-style-type: none"> — Brak przygotowania kompetencyjnego, i mentalnego OGN do aktywności zawodowej 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bardziej intensywna praca nad kompetencjami komunikacyjnymi, społecznymi, a także samodzielnością i rozwijaniem aspiracji OGN 2. Oferta szkół zawodowych/ szkoleń adekwatnych do możliwości OGN i zapotrzebowania na rynku pracy
<p>Brak profesjonalnego doradztwa zawodowego dla OGN</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dostęp do profesjonalnego doradztwa zawodowego: diagnozy predyspozycji, psychologa, wsparcia we wchodzeniu na rynek pracy, poszukiwania ofert, pisania CV, a także długoterminowego coachingu ze strony znającego specyfikę potrzeb i możliwości OGN trenera pracy
<p>Brak przygotowania Urzędów Pracy do obsługi OGN</p> <ul style="list-style-type: none"> — Bariera komunikacyjna — Brak wiedzy o możliwościach i ograniczeniach OGN 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Szkolenia dla pracowników UP z zakresu potrzeb i możliwości OGN, oraz skutecznej formy komunikacji z nimi
<p>Brak wiedzy pracodawców o OGN</p> <ul style="list-style-type: none"> — O kompetencjach, możliwościach manualnych, intelektualnych, o 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uświadamianie pracodawców o zdolnościach intelektualnych osób z niepełnosprawnościami sensorycznymi, w tym OGN

<p>sprzęcie rekompensującym niepełnosprawności sensoryczne</p>	<p>2. Uświadamianie i informowanie pracodawców na temat korzyści z zatrudniania osób niepełnosprawnych</p>
<p>Brak zachęt dla pracodawców by zatrudniali OGN</p> <ul style="list-style-type: none"> — System, w którym pracodawcy bardziej opłaca się zapłacić składkę do PFRON niż zatrudnić osobę z niepełnosprawnością — Brak waloryzacji dofinansowań dla pracodawców — Zbyt skomplikowane procedury dofinansowań miejsc pracy dla niepełnosprawnych 	<p>3. Dofinansowywanie do dostosowania stanowisk pracy dla OGN</p> <p>4. Waloryzowanie dofinansowań dla pracodawców</p> <p>5. Upraszczanie procedury wnioskowania o dofinansowanie do stanowiska pracy OGN</p>
<p>Brak kontroli pracodawców zatrudniających OGN, brak sankcji za łamanie praw pracowniczych</p> <p>Brak zachęt dla pracodawców do wyrównywania szans zatrudnionych OGN</p>	<p>1. Kontrola pracodawców korzystających z dofinansowań za zatrudnianie OGN. Kary i sankcje dla pracodawców łamiących przepisy lub dyskryminujących OGN względem pracowników bez niepełnosprawności</p> <p>2. Nagradzanie pracodawców wyrównujących szanse między OGN a pracownikami bez niepełnosprawności (np. zapewniania im równego dostępu do szkoleń, awansu, etc.)</p>
<p>Likwidacja zakładów pracy chronionej, likwidacja/ zagrożenie likwidacją spółdzielni inwalidzkich</p>	<p>1. Zakładanie/ wspieranie spółdzielni inwalidzkich/ socjalnych</p>

	<p>2. Tworzenie zakładów pracy chronionej. Rozwijanie różnorodnej oferty pracy w zakładach pracy chronionej dla stabilnie funkcjonujących OzN, w tym OGN</p>
<p>„Pułapka rentowa”</p>	<p>1. Zmiana demobilizujących przepisów o maksymalnej wysokości dochodu z tytułu pracy zarobkowej w przypadku otrzymywania renty</p> <p>2. Rozbudzanie w OGN aspiracji oraz potrzeby aktywności zawodowej (dla korzyści innych niż zarobek)</p>
<p>Nieadekwatne, piętnujące nazewnictwo orzecznictwa o niepełnosprawności i zdolności/ niezdolności do pracy</p>	<p>1. Zmiana nazewnictwa stosowanego w orzecznictwie o niezdolności do pracy: zorientowanie go na wskazywanie możliwości i zdolności, a nie ograniczeń i niezdolności</p> <p>2. Edukacja lekarzy medycyny pracy o możliwościach pracy osób z niepełnosprawnościami sensorycznymi, przy odpowiednim wsparciu technologicznym</p> <p>3. Edukowanie lekarzy medycyny pracy w zakresie możliwości oferowanych OGN przez wykorzystanie nowoczesnego sprzętu wspomagającego</p>
<p>Społeczne przyzwolenie na bierność zawodową OGN</p>	<p>1. Uświadamianie pracodawców i społeczeństwa o zdolnościach intelektualnych OGN</p>

	<ol style="list-style-type: none">2. Uświadamianie otoczeniu OGN innych niż finansowe, korzyści z aktywności zawodowej (integracja społeczna, wzmacnianie poczucia własnej wartości, sprawczości)3. Zwiększenie zainteresowania środowiskiem OGN. Podnoszenie społecznej świadomości OGN<ol style="list-style-type: none">a. Kampanie promujące wiedzę o OGN (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach)b. Kampanie propagujące ideę równościc. Wykorzystanie popularnych seriali, czy serii paradokumentów do przedstawienia problematyki OGN, którzy mimo licznych barier spełniają się zawodowo
--	---

6 Art. 28 Konwencji – Odpowiednie warunki życia i ochrona socjalna

6.1 Art. 28 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W środowisku OGN dominuje zdecydowanie **negatywna ocena realizacji zobowiązań KPON mających zapewnić odpowiednie warunki życia i ochronę socjalną**. Osoby z jednoczesną niepełnosprawnością słuchu i wzroku są o wiele bardziej narażone na ubóstwo, nie odczuwają one opiekuńczej roli państwa, które miałyby tej sytuacji przeciwdziałać. Dominuje przekonanie, że cały ciężar pomocy OGN jest przeniesiony na ich rodziny oraz Towarzystwo Pomocy Głuchoniewidomym, którego możliwości i zasięg działania są ograniczone. W rezultacie wiele OGN żyje na skraju ubóstwa – dotyczy to zwłaszcza osób starszych, samotnych.

Środowisko OGN wskazuje na takie problemy jak:

1. Zbyt niskie dochody,
2. Brak przystosowania mieszkań do potrzeb OGN,
3. Brak zagwarantowania OGN koniecznego, umożliwiającego samodzielność sprzętu, oprogramowania (brak dofinansowań, brak edukacji na temat możliwości i obsługi sprzętów).

Wśród przyczyn tego stanu rzeczy wskazuje się:

- Zbyt niskie renty/ świadczenia socjalne,
- Niskie zarobki lub brak pracy wynikające z: mało przyjaznego dla OGN rynku pracy, braku edukacji OGN przygotowującej do samodzielnego, sprawnego wejścia na rynek pracy, problemów zdrowotnych, mniejszej konkurencyjności OGN na rynku pracy,
- Brak bezpłatnej pomocy w likwidowaniu barier:
 - Brak pomocy przy wypełnianiu dokumentów/ wniosków o dofinansowanie, wszelkie inne wsparcie,
 - Dystansowanie się państwa od problemów OGN – wsparcie publiczne dla OGN postrzegane jako mało priorytetowe,

- Brak świadomości OGN własnych praw,
- Inna struktura wydatków niż w przypadku osób zdrowych. Towarzyszące przewlekłe choroby lub uzależnienie od pomocy osób trzecich (także płatnej) pochłaniają większość środków finansowych,
- Alienacja społeczna. Izolacja OGN w domach, bez pomocy z zewnątrz.

*Osoby głuchoniewidome oczywiście uzyskują świadczenia socjalne, ale ich wysokość nie pozwala na samodzielne funkcjonowanie nawet przy nastawieniu na zaspokojenie tylko podstawowych potrzeb.
[K, Kraków, 14.06.2016]*

*Osoby głucho-niewidome nie mając pracy żyją w skrajnie złych warunkach bez możliwości kupna podstawowych dóbr i lekarstw.
[K, Gdańsk, 24.06.2016]*

6.2 Rekomendacje środowiska

Zaproponowane przez środowisko OGN rekomendacje:

- Wsparcie finansowe:
 - Odpowiednia wysokość renty i/ lub innych świadczeń umożliwiająca normalne funkcjonowanie w społeczeństwie,
 - Dostosowanie systemu pomocy społecznej do potrzeb OGN,
 - Dofinansowanie do utrzymania mieszkań dla najuboższych OGN.
- Zwiększenie możliwości rehabilitacji psychospołecznej:
 - Wsparcie w aktywizacji zawodowej. Działania skierowane do OGN, pracodawców, otoczenia OGN, sprzyjające zatrudnieniu OGN [Zob. rozdz. 5],
- Poszerzenie oferty wsparcia pozafinansowego,
- Otwieranie domów pomocy społecznej skierowanych dla OGN (bądź przystosowanie istniejących), oferujących aktywizację zawodową i rekreację,
- Stworzenie dedykowanych kursów treningu rozwoju osobistego, oferowanie wsparcia psychologicznego,
- Podnoszenie świadomości społecznej obecności i problemów OGN:
 - Kampanie informacyjne o OGN i sposobach komunikacji z nimi,

- Zwiększenie opieki nad osobami starszymi i samotnymi ze środowiska OGN.

6.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „warunki życia i zatrudnienie” na podstawie raportu Millward Brown

Wnioski dotyczące poprawy warunków życia osób głuchoniewidomych

Wnioski dotyczące sytuacji osób niepełnosprawnych w środowiskach lokalnych, zakresie i charakterze świadczeń i usług społecznych oferowanych przez gminne, powiatowe i miejskie instytucje publiczne ustawowo zobligowane do ochrony socjalnej tej kategorii osób:

- 1) Wysoki poziom zagrożenia ubóstwem dochodowym osób niepełnosprawnych z uwagi na niski wymiar świadczeń rentowych,
- 2) Relatywnie niski udział osób niepełnosprawnych wśród świadczeniobiorców zasiłków stałych z pomocy społecznej – niskie progi ustawowego ubóstwa wyłączają większość osób niepełnosprawnych o niskim poziomie świadczeń ubezpieczeniowych finansowego wsparcia pomocy społecznej,
- 3) Relatywnie wysoka obecność niepełnosprawnych wśród odbiorców pomocy celowej i rzeczowej,
- 4) Wzrastające zjawisko dezintegracji więzi rodzinnych – szczególnie widoczne w środowisku wiejskim – osłabiające wymiar i zakres funkcji opiekuńczej rodziny wobec starzejących się i niepełnosprawnych w którymś okresie starości rodziców i dziadków,
- 5) Wzrost zapotrzebowania na środowiskowe usługi opiekuńcze wobec coraz bardziej widocznych skutków starzenia się polskiego społeczeństwa i wzrostu chorób związanych z okresem późnej starości,
- 6) Wysoką obecność osób niepełnosprawnych wśród mieszkańców gmin i miast ubiegających się o mieszkania socjalne lub komunalne – zdecydowany deficyt zasobów mieszkaniowych w dyspozycji gmin i powiatów nadających się do przystosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych,

7) Wzrost zainteresowania osób niepełnosprawnych mieszkaniem chronionym – włączenie tego obszaru rozwoju oferty mieszkaniowej do coraz większej liczby lokalnych strategii rozwiązywania deficytu czasowej opieki specjalistycznej wobec osób chorych i niepełnosprawnych,

8) Zdecydowana poprawa infrastruktury instytucji publicznych, przestrzeni miejskiej i infrastruktury komunikacyjnej pod względem dostosowania architektury i wyposażenia technicznego do potrzeb osób niepełnosprawnych,

9) Poszerzenie zakresu komunikacji internetowej, w tym coraz szersze dostosowanie stron urzędowych do potrzeb osób niewidomych i głuchych oraz stałe informowanie o możliwościach pomocy i usług społecznych dla niepełnosprawnych radnych, sołtysów i wójtów.

10) Niedostatek środków własnych gmin i powiatów na miarę potrzeb socjalnych, mieszkaniowych i opiekuńczych osób niepełnosprawnych.

Rekomendacje dotyczące poprawy warunków życia osób głuchoniewidomych

W pierwszym obszarze wskazań adresowanych do systemowych działań na rzecz poprawy sytuacji socjalnej osób niepełnosprawnych, zwrócić należy uwagę na:

1) Włączenie stałej i adekwatnej do poziomu wzrostu kosztów utrzymania rewaloryzacji świadczeń rentowych,

2) Założenie docelowego pułapu minimalnych rent dla osób niepełnosprawnych ze stopniem znacznym do poziomu minimum socjalnego,

3) Ustalenie ustawowego progu ubóstwa dochodowego uprawniającego do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej do liczonego co roku poziomu minimum socjalnego,

4) Wypracowanie systemu współfinansowania z budżetu państwa budownictwa komunalnego i mieszkań chronionych,

5) Wzmocnienie rozwoju publicznych opiekuńczych usług senioralnych.

Odnosząc się do poziomu instytucji samorządowych, odpowiedzialnych za wsparcie i pomoc osobom niepełnosprawnym, wskazać należy:

1) Wzrost zatrudnienia pracowników socjalnych ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym do pracy z osobami niepełnosprawnymi,

- 2) Rozdzielenie zadań administracyjnych ośrodków pomocy społecznej od zadań pracy socjalnej,
- 3) Wzrost zatrudnienia asystentów rodziny, pracujących z rodzinami z dziećmi i dorosłymi osobami niepełnosprawnymi,
- 4) Zwiększenie specjalistycznych szkoleń, dopełniających wiedzę pracowników pomocy społecznej i lokalnych urzędów publicznych zajmujących się osobami niepełnosprawnymi,
- 5) Włączenie zadań w zakresie likwidacji barier architektonicznych do planu zagospodarowania przestrzennego miast i wsi,
- 6) Uzależnienie wydawania licencji na obsługę komunikacji miejskiej i przestrzennej od spełnienia wymagań dotyczących przystosowania pojazdów dla potrzeb osób niepełnosprawnych,
- 7) Włączenie edukacji cyfrowej osób niepełnosprawnych do lokalnych strategii rozwoju polityki społecznej.

Wnioski dotyczące barier dla osób głuchoniewidomych na rynku pracy

- 1) Najważniejsze bariery ograniczające dostęp osób niepełnosprawnych do rynku pracy w Polsce dotyczą trzech obszarów:
 - Uwarunkowania strukturalne; m. in. segmentacja zatrudnienia osób niepełnosprawnych - brak szerokiego otwarcia sektorów polskiego rynku pracy na osoby niepełnosprawne, niedostatek zróżnicowanej oferty pracy, otwarcia na niepełnosprawnych o wysokim poziomie kwalifikacji, niski poziom płac i ich niska konkurencyjność wobec wymiaru rent i świadczeń socjalnych,
 - Uwarunkowania wynikające z potrzeb i praktyki polityki zatrudnienia pracodawców; m. in. wysoki poziom kosztów związanych z zatrudnianiem osób niepełnosprawnych połączony z biurokratycznymi procedurami uzyskania wsparcia finansowego w związku z zatrudnieniem osoby niepełnosprawnej, bariery mentalne – silny wpływ stereotypu mniej wydajnego niepełnosprawnego pracownika, niedostateczna wiedza o poszukujących pracy osobach niepełnosprawnych i ich kwalifikacjach,
 - Uwarunkowania wynikające z „kapitału ludzkiego” osób głuchoniewidomych; m.in. ograniczenia uwarunkowane m.in. ograniczenia uwarunkowane

jednoczesnym uszkodzeniem (choć w różnym stopniu) wzroku i słuchu, niski i nieadekwatny do potrzeb rynku pracy poziom wykształcenia i kwalifikacji, bariery mentalne związane z niską samooceną i obawami przed praktykami dyskryminacyjnymi w miejscu pracy i w przestrzeni publicznej, niezadawalający stan wiedzy o sposobach poszukiwania pracy i ograniczony dostęp do instytucji wspierających aktywizację zawodową osób głuchoniewidomych, niska mobilność osób niepełnosprawnych połączona z niedostosowaną do potrzeb tej kategorii osób infrastrukturą komunikacyjną.

2) Z uwagi na zróżnicowany wpływ rodzaju głuchoślepoty na zdobycie wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, motywacje do pracy oraz możliwości poszukiwania pracy i integracji w środowisku pracy niezbędna jest równoległość ofert pracy dla osób głuchoniewidomych na otwartym i chronionym rynku pracy,

3) Zatrudnienie wspomagane stwarza szanse na lepszy dostęp do pracy zawodowej osób głuchoniewidomych – instytucja trenera pracy wydaje się być ważnym instrumentem w przełamywaniu barier w procesie aktywizacji zawodowej tej kategorii osób niepełnosprawnych,

4) Niepełnosprawność nie różnicuje szans na zatrudnienie kobiet i mężczyzn niepełnosprawnych; rynek ofert pracy jest ubogi i dostępne są w większości oferty na stanowiskach nie wymagających wysokich kwalifikacji, aczkolwiek można mówić o pewnej segmentacji ofert ze względu na płeć w usługach: kobiety w branży „sprzątanie”, mężczyźni w branży „ochrona”,

5) Kobiety niepełnosprawne doświadczają takich samych przejawów dyskryminacji jak kobiety pełnosprawne, szczególnie ze względu na różnice wynagrodzeń i sytuację rodzinną,

6) Niepełnosprawność w rodzinie jest natomiast czynnikiem „wykluczającym” z rynku pracy ze względu na konieczność sprawowania osobistej opieki nad osobą niepełnosprawną w rodzinie, stanowiąc czynnik ryzyka biedy kobiet,

7) Prawdopodobieństwo pracy w szarej strefie niepełnosprawnych z trudnym dostępem do pracy oraz z obawami potencjalnego konfliktu renta-wynagrodzenie.

Rekomendacje dotyczące możliwości ograniczania i likwidowania barier w dostępie osób głuchoniewidomych na rynku pracy

Poziom systemowy

- 1) Reforma zasad równoległości świadczeń rentowych i dochodu z pracy – podwyższenie progów dochodów z pracy nie powodujących zawieszenia świadczeń rentowych,
- 2) Wzmocnienie kontroli Państwowej Inspekcji Pracy warunków zatrudnienia i warunków pracy osób niepełnosprawnych,
- 3) Wzrost poziomu świadczeń dla osób rezygnujących z pracy (głównie kobiety) z powodu opieki nad osobą niepełnosprawną – wzrost ofert pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy dla osób niepełnosprawnych,
- 4) Rozwój poradnictwa zawodowego dla młodzieży niepełnosprawnej i adekwatnego do kosztów systemu stypendialnego umożliwiającego podejmowanie nauki poza miejscem zamieszkania – dostęp do „rynkowej” ofert kształcenia osób niepełnosprawnych,
- 5) Wzmocnienie dualnego systemu kształcenia dla młodzieży niepełnosprawnej powiązanego z praktykami w firmach - potencjalnych pracodawców
- 6) Włączenie do nomenklatury zawodów i systemu kształcenia zawodu „trenera pracy”.

Poziom lokalny

- 1) Prowadzenie kampanii społecznych i innych form edukacji ukierunkowanych na promowanie wiedzy o potrzebach i możliwościach osób niepełnosprawnych, kształtujących przyjazne postawy społeczności lokalnych wobec osób niepełnosprawnych,
- 2) Prowadzenie przez Powiatowe Urzędy Pracy i inne instytucje rynku pracy obowiązkowego systemu informacji internetowej o ofertach lokalnego rynku pracy i systemie instrumentów wspierających zatrudnienie osób niepełnosprawnych, dostosowanego także do potrzeb osób niewidomych i niesłyszących,
- 3) Realizację projektów na rzecz integracji społecznej osób niepełnosprawnych,
- 4) Rozpoznanie potencjału zawodowego i potrzeb w obszarze aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych intelektualnie i podjęcie działań na rzecz rozwoju zatrudnienia wspomaganego na poziomie powiatów i gmin.

Wnioski dotyczące instytucji rynku pracy i innych podmiotów wspierających zatrudnienie osób głuchoniewidomych

- 1) Niedostatek spójności założeń (celów i zadań) systemu wspierającego zatrudnienie osób niepełnosprawnych z niektórymi instrumentami realizacji polityki aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych,
- 2) Niedostatek wiedzy pracodawców o systemie dofinansowania zatrudniania osób niepełnosprawnych oraz zbiurokratyzowanie procedur formalnych powiązanych z tym zagadnieniem. Należy przy tym zaznaczyć, że pracodawcy mogą korzystać również ze: zwrotu kosztów zatrudnienia pracownika pomagającego pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy; zwrotu kosztów szkolenia pracownika niepełnosprawnego; zwrotu kosztów wyposażenia stanowiska pracy osoby niepełnosprawnej; zwrotu kosztów przystosowania stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej,
- 3) Zróżnicowanie szans na aktywność zawodową osób niepełnosprawnych – strukturalnych i indywidualnych – jako podstawa racjonalizacji systemu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych,
- 4) Zróżnicowany poziom przygotowania instytucji publicznych do obsługi osób niepełnosprawnych: relatywnie wysoka ocena Powiatowych Urzędów Pracy oraz pracowników socjalnych w Gminnych i Miejskich Ośrodkach Pomocy Społecznej.

Rekomendacje dotyczące instytucji rynku pracy i innych podmiotów wspierających zatrudnienie osób głuchoniewidomych

- 1) Systematyczna edukacja, podnoszenie wiedzy pracowników instytucji rynku pracy o osobach niepełnosprawnych, specyfice dotyczących ich schorzeń, ograniczeń, potrzebach, metodach i instrumentach wsparcia procesu ich aktywizacji zawodowej,
- 2) Racjonalne spojrzenia na proces aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych; oparcie systemu na rzetelnej obiektywnej diagnozie możliwości i ograniczeń obecnych w środowisku osób niepełnosprawnych, ich ocenie funkcjonalnej, w świecie pracodawców, w rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej środowiska lokalnego,
- 3) Zmiana systemu edukacji osób niepełnosprawnych w kierunku przygotowania do zmieniających się technologii, profili produkcji i usług,

4) Koordynacja działań instytucji odpowiedzialnych na poziomie lokalnych za rehabilitację medyczną i społeczną, pomoc socjalną i wspieranie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych - tworzenie interdyscyplinarnych zespołów specjalistów z różnych placówek,

5) Lepsza dostępność informacji dla pracodawców i osób niepełnosprawnych o zasadach zatrudniania osób niepełnosprawnych i odbiurokratyzowanie procedur powiązanych z tym procesem,

6) Ewaluacja całego systemu – koncepcja i prawo – rozważenie systemowej reformy albo planowanych ewolucyjnych zmian w jakiejś perspektywie czasowej – racjonalna wizja prowadzenia polityki społecznej wobec osób głuchoniewidomych.

6.4 Podsumowanie

W kontekście zapisów KPON zaniedbywane są takie zobowiązania państwa, jak:

- Zapewnienie osobom głuchoniewidomym jednakowego dostępu do odpowiednich usług, urzędów i innego rodzaju pomocy w zaspokajaniu potrzeb związanych z niepełnosprawnością, po przystępnych cenach.
- Zapewnienie osobom głuchoniewidomym i ich rodzinom, żyjącym w ubóstwie, dostępu do pomocy państwa w pokrywaniu wydatków związanych z niepełnosprawnością, w tym wydatków na odpowiednie szkolenia, poradnictwo, pomoc finansową i tymczasową opiekę dającą wytchnienie stałym opiekunom.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
Zbyt niskie renty/ świadczenia socjalne	<ol style="list-style-type: none">1. Wsparcie finansowe:<ul style="list-style-type: none">— Podniesienie wysokości rent/ świadczeń2. Dofinansowania do mieszkań dla najuboższych OGN3. Pomoc przy wypełnianiu

	dokumentów/ wniosków o dofinansowanie i przy ubieganiu się o inne rodzaje wsparcia
<p>Niskie zarobki, lub brak pracy</p> <p>wynikające z mało przyjaznego dla OGN rynku pracy, braku przygotowywania OGN do sprawnego wejścia na rynek pracy, problemów zdrowotnych, mniejszej konkurencyjności OGN na rynku pracy</p>	<p>1. Wsparcie w aktywizacji zawodowej. Działania skierowane do OGN, pracodawców i otoczenia, sprzyjające zatrudnieniu OGN [Zob. rozdz. 5]</p>
<p>Niewystarczająca oferta wsparcia pozafinansowego</p> <ul style="list-style-type: none"> — Alienacja społeczna — Odizolowanie OGN w domach, bez pomocy z zewnątrz 	<p>1. Otwieranie domów pomocy społecznej skierowanych dla OGN (bądź przystosowanie istniejących), oferujących aktywizację, rekreację i wsparcie psychologiczne</p> <p>2. Stworzenie oferty rozwoju osobistego dla OGN</p>
<p>Nieprzygotowanie pracowników socjalnych do kontaktów z i wsparcia OGN</p>	<p>1. Szkolenia personelu medycznego na temat OGN: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi</p>
<p>Dystansowanie się państwa (i otoczenia) od problemów OGN, brak wsparcia OGN w priorytetach</p>	<p>1. Zwiększenie zainteresowania środowiskiem OGN. Wniesienie tematu OGN do debaty społecznej</p> <ul style="list-style-type: none"> a. Kampanie promujące wiedzę o OGN (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach) b. Kampanie propagujące ideę równości c. Kampanie o celach wzbudzenia

	<p>empatii w stosunku do osób niepełnosprawnych, w tym OGN</p> <p>d. Wykorzystanie popularnych seriali, czy serii paradokumentów do przedstawienia problematyki osób z niepełnosprawnością/ mających problem z komunikacją, samodzielnym przemieszczaniem się nieznanym otoczeniu, dostępem do wiedzy – o ile nie mają dostarczonych specjalnych usług i specjalistycznego sprzętu.</p>
--	---

7 Art. 19 Konwencji – Niezależne życie i włączenie w społeczeństwo

7.1 Art. 19 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Samo środowisko zdaje sobie sprawę, iż rodzaj i stopień niepełnosprawności determinuje pewną zależność OGN od osób trzecich.

*Są OGN, które absolutnie potrzebują wsparcia i nie są w stanie samodzielnie egzystować. Znam też osoby, które prowadzą niezależne życie i przy niewielkim wsparciu radzą sobie doskonale.
[K, Gdańsk, 24.06.2016]*

Jednak pomijając indywidualne różnice w stopniu niepełnosprawności, **ogólna ocena działań państwa w kierunku umożliwiania OGN jak najbardziej samodzielnego życia i włączania ich w społeczeństwo jest raczej negatywna.** Samodzielne funkcjonowanie, korzystanie z usług publicznych jest, w opinii doradców środowiskowych, mocno utrudnione.

Wskazywano na takie problemy jak:

1. Utrudniony dostęp do usług publicznych.

- Bariery architektoniczne (powodujące trudność lub niemożność samodzielnego poruszania się):
 - Np. brak wind z informacją głosową, w budynkach użyteczności publicznej,
 - Wysokie krawężniki, nierówne chodniki.
- Bariery komunikacyjne (niemożność samodzielnego załatwiania wielu codziennych czy urzędowych spraw):
 - Brak pętli indukcyjnych,
 - Brak tłumaczy, w tym tłumaczy języka migowego i tłumaczy SKOGN (w myśl obowiązujących zapisów Ustawy o języku migowym i innych sposobach komunikowania się) oraz video tłumaczy w instytucjach użyteczności publicznej.

- Brak przygotowania pracowników instytucji publicznych do kontaktu i komunikacji z OGN (niemożność samodzielnego załatwiania wielu codziennych czy urzędowych spraw).

Osoby pracujące w tego typu placówkach nie wiedzą np. że osobom, które migają należy pisać skrótowo informacje, tylko to co najważniejsze. Czasem dochodzi wtedy do spięć i nieporozumień. [K, Kraków 14.06.2016]

Ja się spotkałam wielokrotnie z tym, że kiedy mówię, że pracuję w Towarzystwie Pomocy Głuchoniewidomym, ktoś mnie poprawia i mówi „chyba Głuchoniemym?”. (...) Pierwszy raz słyszą o tym, że można mieć jednocześnie uszkodzony wzrok i słuch, więc myślę, że jeżeli chodzi o informację w społeczeństwie, o edukację, to nie ma jakichś takich kompanii społecznych w ogóle. [D, Wrocław, 22.09.2016]

- Brak wiedzy pracowników instytucji na temat OGN i ich praw:
 - Brak świadomości istnienia złożonej niepełnosprawności słuchowo-wzrokowej,
 - Wymaganie towarzystwa pełnomocnika i podpisu dokumentu przez pełnomocnika pomimo obecności samej OGN.

Urzędnik, petent niewidomy, głuchoniewidomy... bariera: pełnomocnik... Co on musi zrobić? Musi za nas podpisy stawiać. Czy my jesteśmy ubezwłasnowolnieni? To jest bardzo poniżające nas. [D, Wrocław, 22.09.2016]

- Brak dostosowania oznakowań do potrzeb OGN (powodujące niemożność samodzielnego załatwiania wielu codziennych czy urzędowych spraw):
 - Zbyt małe bądź na niewłaściwej wysokości, czy w nieodpowiedniej kolorystyce, oznakowania pokoi/ gabinetów w urzędach, placówkach medycznych, itp.,
 - Niedostosowanie bankomatów do możliwości obsługi OGN.
- Nieprzystosowanie transportu publicznego do potrzeb OGN (powodujące trudność lub niemożność samodzielnego poruszania się):

- Rozkłady jazdy MPK/ZTM napisane zbyt małą czcionką i umieszczane nie na wysokości wzroku,
- Wyłączanie przez kierowców komunikatów głosowych o numerze i trasie autobusu/ tramwaju,
- Numery linii autobusu/ tramwaju napisane zbyt małą czcionką – nieczytelne dla słabowidzących,
- Zbyt ciche (i jeszcze nie powszechne) głośniki na przystankach transportu publicznego.

2. Utrudniony dostęp do oferty kulturalnej i rekreacyjnej.

- Zbyt mała ilość książek w wersji audio,
- Brak informacji o ofercie kulturalnej, jeśli ktoś nie korzysta z internetu,
- Brak czasopism w wersji audio,
- Brak miejsc do uprawiania sportu, rozwijania swoich pasji.

3. Ograniczenia finansowe, złe warunki materialne.

- Trudności w znalezieniu i utrzymaniu pracy (trudność w samodzielnym prowadzeniu gospodarstwa domowego).

4. Brak jakichkolwiek możliwości dla osób mieszkających poza dużymi miastami

- Brak kontaktu z jednostkami TPG w małych miejscowościach,
- Pełna izolacja społeczna.

5. Problem z komunikowaniem własnych potrzeb.

6. Traktowanie OGN jak osoby ubezwłasnowolnione (mimo braku formalnego ubezwłasnowolnienia), także przez własną rodzinę np. poprzez dysponowanie rentą i innymi świadczeniami pieniężnymi.

7.2 Rekomendacje środowiska

Zaproponowane przez środowisko rekomendacje przedstawiają się następująco:

- Zwiększenie liczby tłumaczy–przewodników i stworzenie systemowych rozwiązań w zakresie organizacji i dostępu do tych usług (będących rodzajem usług asystenckich),
- Zwiększenie ilości szkoleń dla tłumaczy–przewodników (TP) i instruktorów szkoleń TP w oparciu o zagwarantowane środki publiczne, w tym na mocy

Ustawy o języku migowym i innych sposobach komunikowania się, nie zaś w systemie konkursowym, co prowadzi do tego, że niekiedy brak środków na to podstawowe wsparcie dla OGN,

- Zatrudnianie OGN w instytucjach publicznych,
- Mobilizacja władz lokalnych do skutecznego działania w obszarze podlegających jej instytucji,
- Dofinansowanie instytucji wyrównujących szanse i niwelujących bariery dostępu do swoich usług dla OGN,
- Znoszenie barier architektonicznych i konsultowanie szczegółowych rozwiązań w tym zakresie z reprezentantami środowiska OGN,
- Znakowanie miejsc niebezpiecznych, zabezpieczenie niebezpiecznych krawędzi w przestrzeni publicznej dla osób niewidomych i słabowidzących,
- Wyposażenie przychodni i urzędów w tabliczki w brajlu,
- Większy druk na tablicach informacyjnych w instytucjach publicznych,
- Doposażenie budynków publicznych w pętle indukcyjne,
- Upowszechnienie systemu tłumaczy języka migowego on-line,
- Szkolenia personelu z zakresu sposobów komunikacji i potrzeb wsparcia OGN,
- Zwiększenie oferty kulturalnej/ liczby wydarzeń dostępnych dla OGN,
- Popularyzowanie dostępności stron www dla OGN,
- Zwiększenie świadomości społecznej istnienia OGN, ich potrzeb komunikacyjnych, sposobów właściwego wsparcia przez otoczenie,
- Popularyzowanie wśród OGN nowych rozwiązań i nowych technologii ułatwiających niezależne funkcjonowanie i włączanie w społeczeństwo:
 - Stworzenie ośrodków, w których OGN mogłyby zapoznać się z nowoczesnymi technologiami umożliwiającymi im włączenie się do społeczeństwa i większą samodzielność, przetestować je, nauczyć się obsługi,
 - Propagowanie i zwiększenie dostępności kursów orientacji przestrzennej.

7.3 Podsumowanie

W kontekście zapisów KPON, zaniedbywane są takie zobowiązania państwa, jak:

- Zapewnienie dostępu do szerokiego zakresu usług świadczonych w domu, w miejscu zamieszkania i innych usług wsparcia świadczonych w ramach społeczności lokalnej, w tym do pomocy osobistej niezbędnej do życia w społeczności i integracji społecznej, która także pozwoli na zapobieganie izolacji i segregacji społecznej.

Najtrudniejsza sytuacja jest w małych miejscowościach i na wsiach.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Bariery architektoniczne</p> <ul style="list-style-type: none"> — w instytucjach pożytku publicznego i w przestrzeniach wspólnych 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mobilizacja władz lokalnych do skutecznego działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami, na podległych jej terenach i podlegających jej instytucjach 2. Dofinansowanie do instytucji wyrównujących szansę i niwelujących bariery dostępu do swoich usług <ul style="list-style-type: none"> — Znoszenie barier architektonicznych — Konsultowanie rozwiązań z reprezentantami środowiska OGN
<p>Bariery komunikacyjne</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mobilizacja władz lokalnych do skutecznego działania w obszarze podlegających jej instytucji 2. Zatrudnienie OGN w instytucjach publicznych 3. Szkolenia personelu instytucji publicznych na temat OGN: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi 4. Wprowadzenie rozwiązań

	<p>systemowych w zakresie usług tłumaczy–przewodników</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Zwiększenie dostępności do tłumaczy–przewodników <ul style="list-style-type: none"> ○ Zwiększenie liczby tłumaczy/ tłumaczy-przewodników ○ Zawód tłumacza płatny z urzędu ○ Zwiększenie płac dla tłumaczy/ tłumaczy-przewodników ○ Podniesienie prestiżu zawodu 6. Doposażenie instytucji publicznych w pętle indukcyjne 7. Likwidowanie szklanych ścianek dzielących personel od petentów w urzędach (utrudniają słyszenie) 8. Udostępnienie informacji w brajlu, powiększonym druku, formacie audio i w postaci filmików informacyjnych/ instruktażowych w języku migowym 9. Dostosowanie stron internetowych do potrzeb osób z niepełnosprawnością słuchu i wzroku (oraz troska o aktualność informacji) 10. Udostępnianie tłumacza migowego on-line
<p>Brak identyfikacji wizualnej, przystosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku</p> <p>Utrudnienia w samodzielnym poruszaniu się po instytucjach/ różnych placówkach</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mapki brajlowskie przy wejściach do instytucji 2. Większy format tabliczek informacyjnych
<p>Nieprzystosowanie transportu</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mobilizowanie kierowców do włączania informacji głosowej o

<p>publicznego do potrzeb OGN</p>	<p>numerze linii i trasie pojazdu</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Drukowanie rozkładów jazdy w większym formacie i wieszanie ich na wysokości oczu 3. Dostosowanie głośności komunikatów z głośników na przystankach/ dworcach do wzmożonego w tych miejscach hałasu otoczenia 4. Podnoszenie świadomości społecznej jak pomóc OGN w codziennych sytuacjach: np. podróży transportem publicznym
<p>Wąska oferta kulturalna i rekreacyjna dla osób OGN</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie oferty kulturalnej/ liczby wydarzeń dla OGN 2. Popularyzowanie dostępności stron www dla OGN 3. Zwiększenie oferty rekreacji dla OGN 4. Wprowadzenie rozwiązań systemowych w zakresie usług tłumaczy–przewodników 5. Zwiększenie dostępności do tłumaczy-przewodników/ asystentów <ul style="list-style-type: none"> ○ Zwiększenie liczby tłumaczy/ tłumaczy-przewodników/ asystentów ○ Zawód tłumacza płatny z urzędu ○ Zwiększenie płac dla tłumaczy/ tłumaczy przewodników ○ Podniesienie prestiżu zawodu
<p>Bariera finansowa</p> <p>— Zbyt niskie świadczenia, brak</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podniesienie świadczeń 2. Wsparcie aktywizacji zawodowej

<p>dochodów z innych źródeł,</p>	<p>OGN [zob. rodz. 5]</p>
<p>Ubezważnienie przez rodzinę</p>	<p>1. Edukacja OGN i otoczenia na temat sprzężonej niepełnosprawności sensorycznej wzrokowo – słuchowej, istnienia osób głuchoniewidomych oraz przysługujących im prawach</p>
<p>Izolacja. Brak kontaktu z jednostkami TPG poza dużymi miastami</p>	<p>2. Rozwijanie już u dzieci samodzielności i aspiracji do niezależności</p> <p>3. Finansowe wspieranie TPG i mobilizowanie do intensyfikowania działań tej organizacji oraz powoływania jej jednostek w mniejszych miejscowościach</p> <p>4. Realizacja wszystkich w/w działań celem umożliwiania samodzielnego funkcjonowania OGN w jak największym zakresie obszarów</p>
<p>Niska świadomość społeczna</p> <ul style="list-style-type: none"> — istnienia OGN — potrzeb OGN – w zakresie komunikacji, wsparcia przy poruszaniu się, czy potrzeb kontaktu z kultura, rozwijania swoich pasji 	<p>1. Zwiększenie zainteresowania środowiskiem OGN. Podnoszenie społecznej świadomości OGN</p> <ul style="list-style-type: none"> a. Kampanie promujące wiedzę o OGN (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach) b. Kampanie propagujące ideę równości c. Kampanie w celu wzbudzenia empatii w stosunku do osób z niepełnosprawnością, w tym OGN d. Wykorzystanie popularnych

	<p>seriali, czy serii paradokumentów do przedstawienia problematyki osób z niepełnosprawnością/ mających problem z komunikacją</p> <p>2. Edukowanie społeczeństwa jak wspierać OGN: jak udzielać pomocy w codziennych sytuacjach, jak się z nimi skutecznie komunikować</p>
<p>Brak powszechnej wiedzy personelu instytucji publicznych o prawach OGN</p>	<p>1. Edukacja pracowników urzędów i wszelkich innych instytucji/ miejsc, gdzie wymagane jest składanie odrębnego podpisu o prawie OGN do samodzielnego podpisywania dokumentów zgodnie z ich wolą</p>
<p>Brak wiedzy OGN o nowych rozwiązaniach, w tym o nowych technologiach, ułatwiających włączenie się do społeczeństwa i większą samodzielność</p>	<p>1. Stworzenie ośrodków, w których OGN mogliby zapoznać się z nowoczesnymi technologiami umożliwiającymi im włączenie się do społeczeństwa i większą samodzielność, przetestować je, nauczyć się obsługi</p> <p>2. Propagowanie stron WWW z treściami dla OGN</p> <p>3. Propagowanie kursów orientacji przestrzennej dla OGN (przez doświadczonych w tym zakresie instruktorów)</p>

8 Art. 22 Konwencji – Poszanowanie prywatności

8.1 Art. 23 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Prawa OGN opisane w art. 23 KPON są ograniczane ze względu na obiektywnie małą samodzielność tych osób (przyczyny niesamodzielności to głównie bariery architektoniczne i komunikacyjne, zob. rozdz. 7), a więc konieczność korzystania ze wsparcia osób trzecich i zgodę na ich obecność w codziennym życiu, załatwianiu spraw w urzędach, w trakcie wizyt lekarskich, oddawania głosu w wyborach, itp. **Obecność osób trzecich i uzależnienie komunikacji OGN od osób trzecich (zwłaszcza członków rodziny) jednoznaczne jest z przyzwoleniem do pewnego stopnia na ingerencję w życie prywatne.** Fakt ten stwarza jednak zagrożenie narażenia OGN na ingerencję przez osoby pośredniczące w komunikacji w ich prywatne wybory². Wydaje się jednak, że dotyczy to głównie sytuacji, w których osobami wspierającymi są członkowie rodziny. Okolicznością mocno narażającą OGN na ingerencję w ich prywatność i wybory jest układ, w którym rodzina OGN dysponuje rentą/ świadczeniami OGN.

Moim zdaniem OGN nie mają większych szans na życie prywatne z uwagi na konieczność wsparcia przez osoby trzecie. [K, Gdańsk, 24.06.2016]

Drugą kwestią jest brak akceptacji społeczeństwa dla osób OGN, dla rozwijania przez nie samodzielności, realizowania się we wszystkich rolach, a także przekonanie otoczenia, iż OGN to osoby słabsze, niesamodzielne, wymagające opieki, wsparcia, pokierowania nimi.

Kiedy się rodzi czy dziecko niepełnosprawne czy jakby ta niepełnosprawność przychodzi z czasem to pojawia się taki problem z reakcją otoczenia i nie chodzi mi nawet o jakąś tam dyskryminację tylko o to, że uzależniamy te osoby od siebie i nie uczymy ich samodzielności i stawiania na siebie. [D, Gdańsk, 24.06, 16]

² Taką sytuacją są np. wizyty u lekarza ginekologa, kiedy tłumaczem pacjentki jest matka, która odmawia przetłumaczenia prośby młodej kobiety o receptę na tabletki antykoncepcyjne

Wśród przyczyn wskazuje się więc postawę i przekonania zarówno otoczenia, jak i samych OGN o braku samodzielności i przyzwyczajenie do roli wspieranego.

8.2 Rekomendacje środowiska

Zgodnie ze zidentyfikowanymi przyczynami problemu, środowisko OGN proponuje działania skierowane do społeczeństwa, bezpośredniego otoczenia OGN oraz samych OGN, mające na celu głównie maksymalne uniezależnianie OGN od osób trzecich, w tym od krewnych/ bliskich. Proponuje się:

- Podnoszenie świadomości społeczeństwa na temat praw OGN,
- Edukację otoczenia OGN na temat ich praw,
- Działania, które wspierają rozwój samodzielności OGN: położenie większego nacisku na edukację OGN i działania wychowawcze, które powinny zmierzać do uświadamiania OGN ich praw, możliwości pełnienia wielu ról społecznych, rozwijania w OGN ambicji, umiejętności zagwarantowania sobie niezależności,
- Zawód tłumacza płatny z urzędu,
- Stworzenie zawodu tłumacza-przewodnika,
- Edukacja rodzin OGN i pomoc im w zakresie możliwości wychowania dzieci gn w duchu samodzielności i autonomii,

Należałoby też, moim zdaniem popracować nad świadomością samych osób głuchoniewidomych, które powinny być od dzieciństwa, moim zdaniem tak też mobilizowane do szukania wszelkie rodzaju wyjść, tak. Do tego, żeby one nie siadały na laurach na zasadzie postawy roszczeniowej, że wszyscy się mną zajmują itd. Tylko właśnie żeby uczyć, tak, żeby samemu szukać różnych rzeczy [D, Gdańsk, 24.06.2016]

- Pomoc rodzinom OGN w małych miejscowościach i na wsiach,
- Aktywizacja działalności organizacji funkcjonujących na rzecz osób głuchoniewidomych (np. tworzenie lokalnych baz tłumaczy-przewodników).

8.3 Podsumowanie

W opinii środowiska zapisy art. 23 Konwencji **nie są zaniedbywane**. Ingerencja w prywatność OGN osób trzecich wynika z obiektywnego faktu potrzeby wsparcia OGN, zwłaszcza w skutecznej komunikacji z otoczeniem.

Pewnym ograniczeniem prywatności i narażeniem OGN na ingerencje w ich prywatne wybory jest konieczność OGN korzystania ze wsparcia członków rodziny (ze względu na małą liczbę tłumaczy-przewodników). Problemem jest również brak świadomości/ wiedzy personelu instytucji publicznych na temat praw OGN i „zapominanie” w czasie kontaktów z nimi, że to OGN jest podmiotem i głównym zainteresowanym, nie jej tłumacz.

Czynnikiem sprzyjającym utrwalaniu się uzależnienia, a który może być regulowany odgórnie, jest też brak w programie edukacji treści związanych z rozwijaniem samodzielności, świadomości własnych praw i możliwości, a także brak działań edukacyjnych w kierunku najbliższego otoczenia OGN.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Obiektywne ograniczenia w komunikacji z otoczeniem i samodzielnym poruszaniem się wynikające z typu niepełnosprawności</p> <p>Konieczność korzystania z pomocy osób trzecich, w tym bliskich</p>	<ol style="list-style-type: none">1. Wprowadzenie rozwiązań systemowych w zakresie usług tłumaczy–przewodników2. Zwiększenie dostępności do tłumaczy-przewodników<ul style="list-style-type: none">○ Zwiększenie liczby tłumaczy/ tłumaczy-przewodników○ Zawód tłumacza płatny z urzędu○ Zwiększenie płac dla tłumaczy/ tłumaczy-przewodników○ Podniesienie prestiżu zawodu celem zwiększenia ich możliwości samodzielnego realizowania zaplanowanych

	<p>zadań i uniezależnienia OGN od wsparcia krewnych/ najbliższego otoczenia</p>
<p>Niska świadomość społeczna</p> <ul style="list-style-type: none"> — istnienia OGN — ograniczeń i możliwości OGN — praw OGN 	<p>1. Edukacja, podnoszenie świadomości otoczenia OGN: najbliższej rodziny, ale też personelu placówek usług publicznych, z zakresu:</p> <ul style="list-style-type: none"> — Praw OGN — Możliwości osiągnięcia przez OGN dużej samodzielności, przy wsparciu otoczenia i nowych technologii — Udzielania im koniecznej pomocy — Skutecznej komunikacji z nimi
<p>Postawa otoczenia</p> <ul style="list-style-type: none"> — traktowanie przedmiotowe, wynikające z przekonania o słabości OGN, braku zorientowania, potrzeby opieki — dysponowanie przez rodzinę rentą/ innymi świadczeniami OGN 	<p>2. Zwiększenie zainteresowania środowiskiem OGN. Podnoszenie społecznej świadomości OGN przez:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Kampanie promujące wiedzę o OGN (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach) b. Kampanie propagujące ideę równości c. Kampanie w celu wzbudzenia empatii w stosunku do osób z niepełnosprawnością, w tym OGN d. Wykorzystanie popularnych seriali, czy serii paradokumentów do przedstawienia problematyki osób z niepełnosprawnością/

	<p>mających problem z komunikacją</p>
<p>Postawa OGN</p> <ul style="list-style-type: none"> — wyuczona bezradność — brak samodzielności — oczekiwanie wsparcia — lęk/ niechęć przed rozwijaniem samodzielności 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczenie OGN od najmłodszych lat samodzielności: poruszania się w terenie, korzystania z nowych technologii ułatwiających samodzielne funkcjonowanie i komunikację – wspieranie rozwoju ich samodzielności 2. Nacisk na naukę pisania/ czytania w języku polskim dla OGN porozumiewających się językiem migowym 3. Uświadamianie OGN ich praw 4. Promowanie głuchoniewidomych bohaterów - jednostek, które wykazują się dużą samodzielnością 5. Wprowadzenie obowiązkowych szkoleń dla OGN z orientacji przestrzennej: <ul style="list-style-type: none"> — Zwiększenie liczby kursów z orientacji przestrzennej — Dofinansowania do kursów z orientacji przestrzennej — Zwiększenie liczby trenerów orientacji przestrzennej 6. Popularyzowanie stron WWW z treściami dla OGN
<p>Brak wiedzy, brak umiejętności</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Popularyzowanie nowych technologii,

korzystania z nowych technologii zwiększających samodzielność funkcjonowania	nowych urządzeń rekompensujących niepełnosprawność sensoryczną i pozwalających na samodzielne funkcjonowanie i samodzielną komunikację z otoczeniem (bez pośredników) 2. Stworzenie ośrodków, w których OGN mogliby zapoznać się z nowoczesnymi technologiami (przetestować je, nauczyć się obsługi) umożliwiającymi im włączenie się do społeczeństwa i większą samodzielność
---	---

9 Art. 23 Konwencji – Poszanowanie domu i rodziny

9.1 Art. 23 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W opinii środowiska barierami dla zakładania rodziny są:

1. Przekonania społeczeństwa

- Na temat obiektywnie małych możliwości OGN w zakresie samodzielności i pełnienia różnych ról społecznych (w tym roli rodzica), co wzmacnia dążenie do ograniczania samodzielności i niezależności OGN oraz zniechęcanie ich do zakładania rodzin,
- Na temat bilansu zysków i strat rodzenia potomstwa potencjalnie dziedziczącego niepełnosprawność.

2. Niskie dochody i trudność w znalezieniu pracy, wywołujące lęk przed usamodzielnieniem się, założeniem rodziny.

Jak ludzie mają zakładać małżeństwa, jak mają się wiązać ze sobą, skoro ich na to po prostu finansowo nie stać. Mają do wyboru albo najniższą krajową, albo rentę. I to nie zawsze. Więc jak oni mają sobie znaleźć mieszkanie, jak oni sobie mają zagospodarować wspólne życie, kiedy po prostu obecne środki po prostu gwarantują tak naprawdę jedynie taką wegetację we dwoje. Nie mówiąc już o urodzenia dziecka. [D, Wrocław, 22.09.2016]

3. Obiektywne trudności w prowadzeniu gospodarstwa domowego, pełnieniu roli małżonka, rodzica – zwłaszcza w kontekście małego wsparcia ze strony instytucji pomocowych, trudności w dostępie do usług sprzętów ułatwiających samodzielne funkcjonowanie.

Jako problem postrzegany jest też:

4. Brak działań edukacyjnych skierowanych do osób głuchoniewidomych w zakresie planowania rodziny z uwzględnieniem każdego aspektu przedsięwzięcia (w tym problemów i obowiązków oraz ryzyka dla potomstwa).

9.2 Rekomendacje środowiska

Zgodnie ze zidentyfikowanymi przyczynami problemu, środowisko OGN proponuje działania skierowane do społeczeństwa, bezpośredniego otoczenia OGN oraz samych OGN. Rekomenduje się:

- Podnoszenie świadomości społeczeństwa na temat praw OGN:
 - Kampanie informacyjne,
 - Wykorzystanie popularności i skuteczności w promowaniu konkretnych idei seriali czy paradokumentów.
- Pomoc rodzinom, w których jedno/ oboje z małżonków są OGN:
 - Informacja o możliwościach wychowania dzieci,
 - Wspieranie ich w pełnieniu roli rodzica (pomoc z zewnątrz w obszarach, które są niedostępne dla rodziców głuchoniewidomych np. rekreacja na świeżym powietrzu: nauka dziecka jazdy na rolkach, pomoc w odrobieniu lekcji),
 - Dofinansowanie (analogiczne jak program 500+),
 - Koncentracja na pomocy rodzinom OGN w małych miejscowościach i na wsiach.
- Edukacja OGN na temat świadomego planowania rodziny: edukacja seksualna, edukacja z zakresu obowiązków rodzicielskich oraz ryzyk dla potomstwa.

9.3 Podsumowanie

W opinii środowiska prawa zapisane w art. 23 KPON **nie są jawnie łamane**. Zaniebawane jest natomiast podnoszenie świadomości samych OGN i ich otoczenia donośnie praw i możliwości pełnienia przez OGN wszystkich ról społecznych. Dyskryminacja, która nie jest komunikowana jako doświadczana bardzo boleśnie, polega więc raczej na braku kierowania w stronę OGN działań motywujących, zachęcających do zakładania rodziny: wchodzenia w rolę małżonka, rodzica, w takim samym stopniu jak to się dzieje w przypadku osób bez niepełnosprawności. Obszar ten jest pomijany w procesie socjalizacji, czyli wychowywania i wspierania rozwoju OGN.

Pewnym problemem pośrednio wpływającym na decyzje o posiadaniu dzieci lub jakości realizowania roli rodzica przez OGN jest też niewystarczające finansowe i pozafinansowe wsparcie dla OGN wychowujących dzieci.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Obiektywne ograniczenia w komunikacji z otoczeniem i samodzielnym poruszaniu się wynikające z typu niepełnosprawności</p> <p>Konieczność korzystania z pomocy osób trzecich, w tym bliskich</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wprowadzenie rozwiązań systemowych w zakresie usług tłumaczy–przewodników 2. Zwiększenie dostępności do tłumaczy-przewodników <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zwiększenie liczby tłumaczy/ tłumaczy-przewodników ▪ Zawód tłumacza płatny z urzędu ▪ Zwiększenie płac dla tłumaczy/ tłumaczy przewodników ▪ Podniesienie prestiżu zawodu celem zwiększenia ich możliwości samodzielnego realizowania zaplanowanych zadań, i uniezależnienia OGN od wsparcia krewnych/ najbliższego otoczenia
<p>Niska świadomość społeczna</p> <ul style="list-style-type: none"> — Praw OGN — Możliwości osiągnięcia przez nich dużej samodzielności, przy wsparciu otoczenia i nowych technologii 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Edukacja, podnoszenie świadomości otoczenia OGN, najbliższej rodziny, ale też personelu placówek usług publicznych, z zakresu: <ul style="list-style-type: none"> — Praw OGN — Możliwości osiągnięcia przez

<p>Postawa otoczenia</p> <ul style="list-style-type: none"> — Traktowanie przedmiotowe, wynikające z przekonania o słabości OGN, potrzeby opieki — Skupienie na problemie dziedziczenia wady narządów wzroku i słuchu 	<p>OGN dużej samodzielności, przy wsparciu otoczenia i nowych technologii</p> <ul style="list-style-type: none"> — Możliwościach pełnienia przez OGN wielu ról społecznych, także małżonka i rodzica
<p>Brak/ lub niewystarczająca oferta placówek pomocowych wsparcia OGN w pełnieniu roli rodzica</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktywizacja wolontariatu baza wolontariuszy, tłumaczy-przewodników – osób z danego miasta/ regionu, którzy mogliby wesprzeć proces edukacji, integracji ze społeczeństwem 2. Wspieranie OGN w roli rodzica (działania kierowane do rodziców np. edukacyjne oraz do dzieci – rekompensowanie im tego, czego ze względu na niepełnosprawność sensoryczną nie mogą dać rodzice np. nauka jazdy na rolkach)
<p>Bariera finansowa</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dofinansowanie (np. program analogiczny do akcji 500+)
<p>Brak edukacji: seksualnej oraz w zakresie obowiązków wynikających z bycia rodzicem i na temat ryzyka dla dziecka</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Edukacja OGN z zakresu świadomego planowania rodziny, na temat życia w rodzinie, oraz ryzyka dla dziecka (np. ryzyko dziedziczenia wady słuchu i/ lub wzroku)

10 Art. 30 Konwencji - Udział w życiu kulturalnym, rekreacji, wypoczynku i sporcie

10.1 Art. 30 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Środowisko dostrzega pozytywne zmiany: coraz lepiej dostosowane budynki (pozbawione barier architektonicznych), coraz szerszą dostępną dla OGN ofertę kulturalną, tj. coraz więcej programów tłumaczonych na język migowy, coraz większą liczbę przedstawień w teatrach i projekcji w kinach z deskrypcją. Bardzo duże znaczenie dla poprawy dostępu do ofert kulturalnej miał rozwój nowych technologii, w tym internetu – bowiem jest to jedno z głównych źródeł wiedzy o ofercie kulturalnej dla OGN, a także jedno z mediów oferujących im kontakt z kulturą.

Zaniedbania, czy braki, na które wskazują środowisko OGN, to:

1. Wciąż zbyt wąska oferta książek w wersji audio,
2. Brak czasopism w wersji audio,
3. Brak informacji o ofercie kulturalnej dostępnej dla OGN (poza internetem),
4. Galerie, muzea niedostępne dla OGN (brak tabliczek z napisami w brajlu, brak przewodników-tłumaczy, brak opisów eksponatów brajlem lub w formie audio),
5. Brak oferty rekreacyjnej, kółek zainteresowań dla OGN – zarówno w instytucjach kultury, instytucjach oświatowo-wychowawczych, ośrodkach sportu – gminnych czy komercyjnych,

Osoby gn mają duży problem z realizacją swoich pasji. Nie ma odpowiednich, w których mogłyby aktywnie odpoczywać, uprawiać sport. Należy stworzyć takie możliwości. [K, Gdańsk, 24.06.2016]

Kwestiami powodującymi pośrednio utrudniony dostęp do kultury są:

6. Bariery architektoniczne (niekoniecznie w samych instytucjach, ale ogólnie w przestrzeni miejskiej) zmniejszające mobilność OGN, sprawiające, że ograniczają one liczbę wyjść z domu,

7. Brak tłumaczy języka migowego i tłumaczy-przewodników w instytucjach kulturalnych i sportowych,
8. Mała liczba tłumaczy i tłumaczy-przewodników, którzy mogliby towarzyszyć OGN w wydarzeniach kulturalnych,
9. Brak w miejscach ogólnodostępnych personelu potrafiącego zaopiekować się OGN, udzielić wsparcia,

A temat sportu, jakichś zainteresowań (...) - my z żoną chcieliśmy się zapisać (...) nie chcą nas, bo wolą widzące osoby na wózkach, czy jeszcze tu miejscowych, niż nas, gdzieś z peryferii, z daleka. Nie mamy dostępu do tego ze względu na komunikację z nami. My z nimi się nie możemy się skomunikować, oni z nami. Nie mamy dostępu do takiej sfery. [D, Wrocław, 22.09.2016]

10. Ograniczenia finansowe (niskie renty/ świadczenia, często brak innych źródeł finansowania, specyficzna struktura wydatków – znaczna część budżetu domowego przeznaczana na zabiegi, leki). Brak wsparcia finansowego ze strony państwa np. na sport, rekreację, zajęcia artystyczne czy inne hobbyistyczne,

Ale która osoba, która ma najczęściej najniższe wyposażenie, najniżej zarabia, a jeszcze do tego często musi kupić jakiś sprzęt, mogłaby sobie pozwolić na sfinansowanie osoby, która by pomagała na wczasach czy na jakimś turnusie, czy nawet jakiejś wycieczce itd. To jest bariera. [D, Wrocław, 22.09.2016]

11. Szkoły publiczne, czy integracyjne nie zawsze zapewniają też dostęp do rekreacji i ruchu dzieciom z niepełnosprawnością sensoryczną. Powodem jest brak wiedzy, jak z takim dzieckiem pracować, jak poprowadzić WF oraz lęk szkół i nauczycieli przed braniem odpowiedzialności za OGN (np. podczas lekcji WF lub przerw, na której dzieci także biegają). W takich sytuacjach dzieci głuchoniewidome zostają w klasie lub odrabiają lekcje,
12. Niewyartykułowanym przez środowisko wprost przy tym wątku, ale umocowanym w komentarzach do innych artykułów KAPON problemem ograniczającym OGN dostęp do sportu i rekreacji może być też postawa

najbliższego otoczenia. Mianowicie traktowanie OGN jako jednostki słabsze, wymagające opieki, a więc: nadmierna opieka, asekuracja, ograniczanie ryzyka upadku/ urazu przez wycofanie z aktywności fizycznej.

10.2 Rekomendacje środowiska

Środowisko osób głuchoniewidomych wskazało na następujące rekomendacje:

- Zwiększenie liczby tłumaczy i tłumaczy-przewodników,
- Poszerzenie oferty zajęć rekreacyjnych, artystycznych, hobbystycznych dla OGN:
 - Modyfikacje oferty, tak by stała się dostępna dla OGN,
- Szkolenie pracowników instytucji kultury/ ośrodków sportu i rekreacji (także komercyjnych), domów kultury, itp. w zakresie kontaktu, koniecznego wsparcia OGN korzystających z ich oferty,
- Znoszenie barier architektonicznych:
 - Konsultowanie projektów/ zmian/ szczegółowych rozwiązań z OGN,
- Popularyzowanie dostępności stron www dla OGN,
- Zwiększenie świadczeń, i/ lub wsparcie aktywizacji zawodowej OGN.

10.3 Podsumowanie

W kontekście zapisów Konwencji, zaniedbywane są głównie zobowiązania dotyczące zapewnienia dostępu do sportu, rekreacji, samorozwoju w dziedzinach artystycznych oraz sportowych i rekreacyjnych:

- Zachęcania osób niepełnosprawnych do udziału, w możliwie najszerszym zakresie, w powszechnej działalności sportowej na wszystkich poziomach i popierania tego udziału.
- Zapewnienia osobom niepełnosprawnym możliwości organizacji i rozwoju działalności sportowej i rekreacyjnej uwzględniającej niepełnosprawność oraz możliwości udziału w takiej działalności i, w tym celu, zachęcania do zapewniania, na zasadzie równości z innymi osobami, odpowiedniego instruktażu, szkolenia i zasobów.

- Zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do miejsc uprawiania sportu, rekreacji i turystyki.
- Zapewnienia dzieciom niepełnosprawnym dostępu, na zasadzie równości z innymi dziećmi, do udziału w zabawie, rekreacji i wypoczynku oraz działalności sportowej, włączając taką działalność w ramy systemu szkolnego,
- Zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do usług świadczonych przez organizatorów działalności w zakresie rekreacji, turystyki, wypoczynku i sportu.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Wąska oferta tytułów książek w wersji audio</p> <p>Brak czasopism w wersji audio</p>	<p>1. Kontynuacja działań w kierunku poszerzania oferty dostępności książek i czasopism w formacie audio</p>
<p>Brak poza internetem informacji o ofercie kulturalnej</p>	<p>1. Udostępnianie informacji o ofercie kulturalnej dostępnej dla OGN w tradycyjnych mediach: TV, prasie</p> <p>2. Popularyzowanie dostępności stron www dla OGN</p> <p>3. Działania na rzecz coraz bardziej powszechnego korzystania z internetu i dostępu do niego</p>
<p>Brak oferty rekreacyjnej, kółek zainteresowań dla OGN</p> <p>— w instytucjach kultury, instytucjach oświatowo-wychowawczych, ośrodkach sportu – gminnych czy komercyjnych</p>	<p>1. Poszerzenie oferty zajęć rekreacyjnych, artystycznych, hobbystycznych dostępnych dla OGN</p> <p>2. Modyfikacje oferty, tak by stała się dostępna dla OGN</p>

<p>Niska świadomość społeczna</p> <ul style="list-style-type: none"> — praw OGN — możliwości osiągnięcia przez nich dużej samodzielności, przy wsparciu otoczenia i nowych technologii – <p>Brak w miejscach ogólnodostępnych personelu potrafiącego zaopiekować się OGN</p>	<ol style="list-style-type: none"> 3. Szkolenie pracowników instytucji kultury/ ośrodków sportu i rekreacji (także komercyjnych), na temat OGN: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi 4. Zwiększenie dostępności do tłumaczy-przewodników: <ul style="list-style-type: none"> ○ Zwiększenie liczby tłumaczy/ tłumaczy-przewodników ○ Zawód tłumacza płatny z urzędu ○ Zwiększenie płac dla tłumaczy/ tłumaczy-przewodników ○ Podniesienie prestiżu zawodu
<p>Niska świadomość społeczna</p> <p>Brak wyobraźni kierowników galerii, muzeów i instytucji nastawionych na sztukę wizualną na temat możliwości udostępniania OGN kontaktu z taką sztuką:</p> <ul style="list-style-type: none"> — Brak tabliczek z opisem brajlem — Brak tłumaczy/ tłumaczy on-line — Brak pętli indukcyjnych — Brak przewodników audio z opisem tego, co dany eksponat przedstawia 	
<p>Niska świadomość społeczna na temat potrzeb ruchu dzieci głuchoniewidomych i bezpiecznych sposobów na zaspokojenie tej potrzeby</p> <p>Ograniczanie aktywności ruchowej dzieci głuchoniewidomych przez szkoły (zwalnianie z lekcji WF, zatrzymywanie</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Edukacja rodzin dzieci głuchoniewidomych na temat korzyści z ruchu, zagrożeń wynikających z braku ruchu oraz na temat tego, jak pracować z dziećmi, by zapewnić im konieczną dawkę ruchu 2. Monitorowanie szkół jak realizują

<p>na przerwie w klasie) oraz przez rodziców:</p> <ul style="list-style-type: none"> — lęk przed urazem dziecka — lęk przed odpowiedzialnością — brak wiedzy, jaki typ ruchu jest bezpieczny — brak wiedzy o negatywnych konsekwencjach braku ruchu 	<p>lekcje WF, czy zapewniają dzieciom głuchoniewidomym odpowiednią i bezpieczną dla nich formę ruchu w wystarczającym zakresie</p>
<p>Bariera finansowa</p> <p>Ograniczenia finansowe samych OGN. Brak wsparcia finansowego na zajęcia/ rekreację i/ lub na asystenta towarzyszącego w czasie wycieczki/ zajęć</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie aktywizacji zawodowej 2. Podniesienie świadczeń i/ lub dodatkowe świadczenia na sport/ rekreację lub asystenta/ tłumacza-przewodnika

11 Art. 9 Konwencji - Dostępność, Art. 20 Konwencji Mobilność

11.1 Art. 9 i 20 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W opinii przedstawicieli środowiska, OGN nie mogą cieszyć się dostępem do usług publicznych czy powszechnie dostępnych w takim samym zakresie jak osoby bez niepełnosprawności. Brak przygotowania personelu wszelkich instytucji do kontaktów z OGN, bariery architektoniczne i komunikacyjne, czasem nieprzystosowanie procedur (jak w przypadku wzywania służb ratowniczych), sprawiają, że by skorzystać z usług publicznych, OGN często potrzebują wsparcia osób trzecich (przewodników-tłumaczy, bliskich). Przestrzeń wspólna, środki transportu publicznego również nie są jeszcze w pełni przystosowane do ich specyficznych potrzeb, a otoczenie nie zawsze potrafi właściwie zareagować i wesprzeć OGN. Mobilność OGN zatem także w dużym stopniu zależy od wsparcia osób trzecich (zwykle bliskich/ rodziny) i ich możliwości finansowych.

Samo środowisko dostrzega jednak duży postęp w działaniach na rzecz zwiększania dostępu do usług publicznych i umożliwiania samodzielnej mobilności osób głuchoniewidomych. **Najlepsza sytuacja jest w stolicy i innych dużych miastach Polski, znacznie gorzej jest w małych miejscowościach i na wsiach.**

Pewnym problemem mającym wpływ na mobilność OGN jest postawa samych OGN: wyuczona bezradność, lęk czy niechęć do rozwijania samodzielności (także w korzystaniu z usług publicznych i przemieszczaniu się). OGN nie zawsze korzystają z doradztwa/ szkolenia ze strony trenerów orientacji przestrzennej, co dałoby szansę na podniesienie mobilności tej grupy osób z niepełnosprawnością.

W toku debat i w kwestionariuszach opinii wskazywano na takie problemy jak:

1. Utrudniony dostęp do usług.

Wśród przyczyn problemu - a więc jako bariery - wskazuje się:

- Wszechobecne bariery architektoniczne powodujące niemożność samodzielnego poruszania się:

- W przestrzeni miast i wsi (np. wysokie krawężniki, brak poręczy przy schodach, lampy czy słupy w obszarze chodnika),
- W przestrzeni samych instytucji (np. numer pokoju/ opis danego pokoju napisany zbyt małymi literami, w zbyt niskim kontraście, obecna jest szyba oddzielające recepcjonistkę/ urzędniczkę od klienta, brak wind głośnomówiących, brak poręczy przy schodach, biletomaty do zarządzania ruchem są trudne w obsłudze dla OGN, brak oznaczeń ostrzegawczych na szklanych drzwiach).
- Brak przygotowania personelu instytucji publicznych do kontaktu z OGN:
 - Brak zrozumienia szczególnych potrzeb komunikacyjnych,
 - Brak zrozumienia potrzeby wsparcia i nieumiejętność udzielenia koniecznego wsparcia,
 - Brak znajomości praw OGN (np. niepozwalanie na wejście z psem przewodnikiem).

Osoby pracujące w sektorze usług publicznych nie mają odpowiedniej wiedzy i umiejętności, aby udzielić osobom głuchoniewidomym potrzebnego wsparcia. [K, Kraków, 14.06.2016]

Osoby pracujące w tego typu placówkach nie wiedzą np. że osobom, które migają należy pisać skrótowo informacje, tylko to, co najważniejsze. Czasem dochodzi wtedy do spięć i nieporozumień. [K, Kraków, 14.06. 2016]

- Brak powszechnego wyposażenia instytucji publicznych w sprzęt umożliwiający skuteczną komunikację:
 - Brak pętli indukcyjnych,
 - Brak tłumaczy i tłumaczy on-line.
- Niewykorzystywanie przez instytucje publiczne nowoczesnych technologii w komunikacji i załatwianiu spraw (np. brak aktualnych informacji na stronach www, niemożność umówienia się na wizytę on-line lub za pomocą e-mail lub sms),
- Brak adekwatnego systemu wzywania służb ratowniczych, dostępnego dla OGN (tj. system jednego guzika i geolokalizacji),

- Mała liczba dostępnych tłumaczy/ tłumaczy-przewodników, którzy mogliby wspierać dostęp do usług publicznych i mobilność, co powoduje uzależnienie OGN od członków rodziny,
- Biurokracja w urzędach (brak ułatwień i wsparcia dla OGN np. w wypełnianiu druków, dokumentów),
- Brak weryfikowania powszechnie wprowadzanych rozwiązań pod kątem dostępności dla OGN – np. bankomatów,
- Brak jakichkolwiek możliwości dla osób mieszkających poza dużymi miastami (znacznie większe bariery architektoniczne, brak przysposobionego do potrzeb OGN transportu publicznego, brak oferty kulturalnej, rekreacyjnej, artystycznej, mniejszy dostęp do oferty edukacyjnej, medycznej, brak ofert pracy),
- Brak kontaktu z jednostkami TPG w małych miejscowościach i na wsiach,
- Wąska oferta kulturalna, brak oferty sportowej, rekreacyjnej dostępnej dla OGN wywołana brakiem wytycznych dla instytucji i premiowania działań otwierających ofertę dla OGN.

2. Brak propagowania stron z treściami dla OGN.

3. Brak dostosowania środków transportu.

Wśród przyczyn tych problemów wskazywano:

- Brak dostosowania niektórych taborów do potrzeb OGN (brak informacji głosowej lub rezygnowanie przez kierowców z włączania udogodnień dedykowanych osobom głuchoniewidomym np. przyciszenie lub wyłączenie komunikatów głosowych o trasie i przystankach),

W autobusach bardzo często - kierowcy wyciszają mowę, jaki jest dany przystanek, jaki będzie następny, i tak samo, jakie są numery autobusów. Bardzo często nie chcą włączyć po prostu. [D, Wrocław, 22.09.2016]

- Brak głośników na przystankach komunikujących numer linii i kierunek nadjeżdżającego tramwaju/ autobusu lub zbyt mała głośność komunikatu - nieuwzględniająca ulicznego hałasu.

Bodajże w Warszawie też jest udźwiękowiony przystanek, ale to jest dosłownie taki mały głośniczek na słupku i tam można odsłuchać

*sobie. Nie zawsze jest taka możliwość ze względu na hałas.
Odsłuchać sobie, jaki autobus podjeżdża. [D, Wrocław, 22.09.2016]*

4. Mała popularność kursów orientacji przestrzennej.

- Mała liczba trenerów,
- Brak popularyzowania kursów i korzyści z nich płynących,
- Dowolność korzystania/ brak obowiązku przebycia kursu przez OGN.

11.2 Rekomendacje środowiska

Środowisko wskazało następujące rekomendacje służące niwelowaniu barier:

- Zwiększenie liczby tłumaczy-przewodników i tłumaczy (zawód z urzędu, podnoszenie prestiżu zawodu, podnoszenie płac, dofinansowania do kursów),
- Zwiększanie liczby trenerów orientacji przestrzennej (zawód z urzędu, podnoszenie prestiżu zawodu, podnoszenie płac, dofinansowania do kursów),
- Niwelowanie barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i wewnątrz instytucji pożytku publicznego:
 - Konsultowanie projektów/ zmian/ rozwiązań z OGN,
- Doposażenie instytucji publicznych w rozwiązania i sprzęt ułatwiający komunikację: tłumacz na miejscu, video tłumaczenie, pętle indukcyjne,
- Szkolenie personelu instytucji publicznych w zakresie praw OGN, wsparcia i potrzeb komunikacyjnych OGN:
 - Zachęcanie instytucji z ofertą komercyjną do szkolenia swojego personelu, niwelowania barier architektonicznych i komunikacyjnych,
 - Modyfikacje oferty, tak by oferta stała się dostępna dla OGN.
- Dalsza wymiana taborów na takie, które są przystosowane do potrzeb OGN i korzystanie przez kierowców z tych funkcjonalności (głosowa i wizualna komunikacji numeru linii, trasy, aktualnego przystanku),
- Zwiększanie dostępności i /lub uczynienie obowiązkowym odbycia kursu z zakresu orientacji przestrzennej przez OGN,
- Popularyzowanie dostępności stron www z treściami dla OGN,
- Szkolenia/ kursy (także on-line) dla OGN z oferty i obsługi urządzeń i nowych technologii wspierających ich samodzielność.

11.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „udział w życiu społecznym” na podstawie raportu Millward Brown

Wnioski dotyczące pełnego uczestnictwa osób głuchoniewidomych w życiu społecznym

- 1) Trwa proces tworzenia infrastruktury urbanistycznej i transportowej wolnej od barier architektonicznych; w wielu miastach i gminach jest zauważalna poprawa w tym obszarze, co wpływa na samodzielność i mobilność osób głuchoniewidomych,
- 2) Media elektroniczne sukcesywnie poprawiają swoją dostępność dla osób niewidomych i niesłyszących, jednak stan dostępu do mediów elektronicznych nadal zdecydowanie odbiega od skali potrzeb w tym zakresie,
- 3) Instytucje publiczne na wszystkich poziomach podziału administracyjnego kraju cechuje dbałość o niwelowanie przeszkód w dostępie do urzędu – większość badanych przedstawicieli przekazywała informacje o braku barier architektonicznych, bądź aktualnie prowadzonych pracach w celu ich likwidacji,
- 4) Trwa proces dostosowywania stron internetowych ośrodków pomocy społecznej, PCPR-ów, Urzędów Gmin, starostw powiatowych do potrzeb osób niewidomych i niesłyszących – normą staje się umiejętność języka migowego w kompetencjach pracowników pracujących z osobami z niepełnosprawnością słuchową,
- 5) Koncepcja działań wkluczającej integracji społecznej osób głuchoniewidomych do przestrzeni publicznej znajduje odzwierciedlenie w działaniach instytucji publicznych i organizacji pozarządowych,
- 6) Realizacja integracji społecznej osób głuchoniewidomych wymaga zarówno dalszego dostosowania infrastruktury lokalnej do potrzeb różnych kategorii niepełnosprawności, ale także tworzenia różnych form wsparcia indywidualnego oraz edukacji – zarówno osób niepełnosprawnych, jak i sprawnych – w kierunku wzajemnego poznawania obydwu światów, tolerancji, otwartości i współdziałania dla dobra wspólnego.

Rekomendacje dla pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym

- 1) Wdrożenie planowanych przez Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa planów dotyczących dalszej modernizacji transportu i rozszerzenia dostępu osób głuchoniewidomych do informacji cyfrowej,
- 2) Nowelizacja ustawy o radiofonii i telewizji w kierunku poszerzenia obowiązków właścicieli mediów elektronicznych w obszarze poszerzenia oferty przekazów dostępnych dla osób niewidomych i niesłyszących,
- 3) Wzrost aktywności lokalnych organizacji społecznych na rzecz pozyskania wolontariuszy wspierających osoby głuchoniewidome w samodzielnym uczestnictwie w korzystaniu z usług i oferty kulturalnej czy rekreacyjnej.

11.4 Podsumowanie

W kontekście zapisów KPON zaniedbywane są głównie zobowiązania takie jak:

Z Art. 9:

- Podjęcie odpowiednich środków w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym, na zasadzie równości z innymi osobami, dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, a także do innych urządzeń i usług, powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich.
 - Budynków, dróg, transportu oraz innych urządzeń wewnętrznych i zewnętrznych, w tym szkół, mieszkań, instytucji zapewniających opiekę medyczną i miejsc pracy,
 - Informacji, komunikacji i innych usług, w tym usług elektronicznych i służb ratowniczych.
- Podjęcie odpowiednich środków w celu:
 - Opracowywania, ogłaszania i monitorowania wdrażania minimalnych standardów i wytycznych w sprawie dostępności urządzeń i usług ogólnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych,
 - Zapewnienia, że instytucje prywatne, które oferują urządzenia i usługi ogólnie dostępne lub powszechnie zapewniane, będą brały pod uwagę wszystkie aspekty ich dostępności dla osób niepełnosprawnych,

- Zapewnienia w ogólnodostępnych budynkach i innych obiektach oznakowania w alfabecie Braille'a oraz w formach łatwych do czytania i zrozumienia,
- Zapewnienia różnych form pomocy i pośrednictwa ze strony innych osób lub zwierząt, w tym przewodników, lektorów i profesjonalnych tłumaczy języka migowego, w celu ułatwienia dostępu do ogólnodostępnych budynków i innych obiektów,
- Popierania innych odpowiednich form pomocy i wsparcia osób niepełnosprawnych, aby zapewnić im dostęp do informacji,
- Popierania, od wstępnego etapu, projektowania, rozwoju, produkcji i dystrybucji dostępnych technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, tak aby technologie te i systemy były dostępne po jak najniższych kosztach.

Z Art. 20

- Ułatwianie mobilności osób niepełnosprawnych, w sposób i w czasie przez nie wybranym i po przystępnej cenie,
- Ułatwianie osobom niepełnosprawnym dostępu do wysokiej jakości przedmiotów wspierających poruszanie się, urządzeń i technologii wspomagających oraz do pomocy i pośrednictwa ze strony innych osób lub zwierząt, w tym poprzez ich udostępnianie po przystępnej cenie,
- Zapewnianie osobom niepełnosprawnym i wyspecjalizowanemu personelowi pracującemu z osobami niepełnosprawnymi szkolenia w zakresie umiejętności poruszania się,
- Zachęcanie jednostek wytwarzających przedmioty wspierające poruszanie się, urządzenia i technologie wspomagające, do uwzględniania wszystkich aspektów mobilności osób niepełnosprawnych.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
Bariery architektoniczne	1. Niwelowanie barier architektonicznych w przestrzeni

<ul style="list-style-type: none"> — W przestrzeni publicznej — Wewnątrz instytucji publicznych 	<p>publicznej i wewnątrz instytucji publicznych:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Konsultowanie projektów/ zmian/ konkretnych rozwiązań z OGN
<p>Bariera komunikacyjna</p> <p>Brak przygotowania personelu instytucji publicznych do kontaktu z OGN (a także podmiotów z ofertą komercyjną)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Szkolenia personelu na temat OGN: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi 2. Dopuszczenie instytucji publicznych w rozwiązania i sprzęt ułatwiający komunikację: tłumacz na miejscu, video tłumaczenie, pętle indukcyjne 3. Zwiększenie dostępności tłumaczy-przewodników: <ul style="list-style-type: none"> ○ Zwiększenie liczby tłumaczy/ tłumaczy-przewodników ○ Zawód tłumacza płatny z urzędu ○ Zwiększenie płac dla tłumaczy/ tłumaczy przewodników ○ Podniesienie prestiżu zawodu
<p>Biurokratyzacja</p> <p>Niewykorzystywanie przez instytucje pożytku publicznego nowoczesnych technologii</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zapewnienia wsparcia dla OGN w wypełnianiu druków 2. Zagwarantowanie możliwości załatwiania spraw bez druków i bezpośredniego kontaktu np. on-line
<p>Brak dostępu do usług służb ratowniczych</p> <p>Brak systemu wzywania służb ratowniczych, przystosowanego do potrzeb OGN</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dostosowanie systemu wzywania służb ratunkowych do potrzeb OGN (tj. system jednego guzika i geolokalizacji, scentralizowany – ten sam numer, jeden system dla całej Polski)

<p>Brak weryfikowania powszechnie wprowadzanych rozwiązań pod kątem dostępności dla OGN</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Konsultowanie powszechnie wprowadzanych rozwiązań, projektów/ zmian z OGN 2. Zachęcanie dostawców usług i produktów do konsultowania/ testowania usług/ produktów z OGN
<p>Szczególnie trudna sytuacja w małych miastach i wsiach</p> <p>Brak jakichkolwiek możliwości dla osób mieszkających poza dużymi miastami (znacznie większe bariery architektoniczne, brak przysposobionego do potrzeb OGN transportu publicznego brak oferty kulturalnej, rekreacyjnej, artystycznej, mniejszy dostęp do oferty edukacyjnej, medycznej, brak ofert pracy, brak kontaktu z TPG)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mobilizowanie władz lokalnych do działań na ich rzecz osób z niepełnosprawnością 2. Finansowe wspieranie TPG – mobilizowanie (umożliwianie) intensyfikacji działań, w tym zakładania jednostek w małych miastach
<p>Wąska oferta kulturalna, brak oferty sportowej, rekreacyjnej dostępnej dla OGN</p> <ul style="list-style-type: none"> — Brak wytycznych dla instytucji, — Brak premiowania działań otwierających ofertę dla OGN 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poszerzanie oferty kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej dla OGN 2. Szkolenia personelu na temat OGN: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi 3. Zachęcanie instytucji oraz podmiotów komercyjnych do szkolenia swojego personelu, niwelowania barier architektonicznych i komunikacyjnych
<p>Brak popularyzowania stron WWW z treściami dla OGN</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Popularyzowanie dostępności stron www z treściami dla OGN
<p>Trudny dostęp do kursów orientacji</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększanie liczby trenerów orientacji

<p>przestrzennej</p> <ul style="list-style-type: none"> — Mała liczba instruktorów orientacji przestrzennej — Brak popularyzowania i komunikowania korzyści z odbycia takiego kursu, brak kursu w obowiązkowym programie edukacji OGN 	<p>przestrzennej (zawód z urzędu, podnoszenie prestiżu zawodu, podnoszenie płac, dofinansowania do kursów)</p> <p>2. Zwiększanie dostępności i /lub uczynienie obowiązkowym odbycia kursu z zakresu orientacji przestrzennej</p>
<p>Postawa OGN</p> <ul style="list-style-type: none"> — Wyuczona, podtrzymywana przez otoczenie bezradność — Brak samodzielności — Brak chęci rozwoju samodzielności — Wycofanie, izolacja, brak wiary w siebie 	<p>1. Szkolenia/ kursy (także on-line) dla OGN z oferty i obsługi urzędzeń i nowych technologii wspierających ich samodzielność</p> <p>2. Edukacja rodzin OGN na temat możliwości OGN, dostępnych kursów, szkoleń, technologii wspierających samodzielność OGN, korzyści płynących z samodzielności</p> <p>3. Wsparcie psychologiczne</p>

12 Art. 12 Konwencji - Równość wobec prawa, art. 13 Konwencji - Dostęp do wymiaru sprawiedliwości

12.1 Art. 12 i 13 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

Wątek nie był mocno eksplorowany podczas debat i w kwestionariuszach opinii. Jednak jako ograniczające wskazano niską świadomość OGN swoich praw, a więc dyskryminującym czynnikiem jest brak nauczania OGN np. w ramach podstawowej edukacji przysługujących im praw.

Czerpiąc z materiału powstałego przy okazji komentowania przez uczestników debat innych artykułów, można postawić hipotezę, że podstawowym problemem jest brak możliwości samodzielnej, efektywnej komunikacji. Zatem dyskryminacja występuje głównie na skutek braku wystarczającej liczby tłumaczy i tłumaczy-przewodników, braku przygotowania personelu do kontaktów z OGN, braku przygotowania druków i pism tak, by były przystępne dla osób z wadą zarówno wzroku, jak i słuchu, w tym nieznających dobrze języka polskiego. Dodatkową kwestią, na którą środowisko zwraca uwagę jest traktowanie OGN jak osób niesamodzielnych, z ubytkami intelektualnymi, czyli przedmiotowe odnoszenie się do nich.

12.2 Rekomendacje środowiska

Czerpiąc z dostępnego materiału, można założyć, że rekomendacje środowiska dotyczą:

- Zwiększenia liczby i dostępności tłumaczy oraz tłumaczy-przewodników,
- Popularyzowanie (a nawet wprowadzeniu wymogu) dostępności tłumacza on-line w instytucjach publicznych,
- Wprowadzenie szkoleń dla personelu wymiaru sprawiedliwości z zakresu praw OGN, ich specjalnych potrzeb komunikacyjnych,
- Poszerzenie edukacji OGN o tematy związane z ich prawami oraz kontaktem z sądami, urzędami i innymi instytucjami państwowymi.

12.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „udział w życiu społecznym” na podstawie raportu Millward Brown

Wnioski dotyczące pełnego uczestnictwa osób z głuchoniewidomych w życiu społecznym

- 1) Prawo podmiotowe osób niepełnosprawnych do założenia rodziny znajduje odzwierciedlenie w praktyce życia społecznego; zawarcie małżeństwa przez osoby niepełnosprawne posiadające zdolność do czynności prawnych nie napotyka w Polsce na przeszkody natury formalnej,
- 2) Polskie prawo uwzględnia natomiast odstępstwo od reguły powszechności prawa osób do zawarcia małżeństwa przez osoby niepełnosprawne w stosunku do osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną i potwierdzonymi medycznie chorobami psychicznymi, ograniczającymi zdolność do odpowiedzialności za rodzinę i zagrożenie posiadania potomstwa obarczonego dziedzicznymi chorobami psychicznymi,
- 3) Zawieranie związków małżeńskich i zakładanie rodziny przez osoby niepełnosprawne nie zawsze znajduje akceptację w polskim społeczeństwie,
- 4) Rodziny osób niepełnosprawnych nierzadko wymagają wsparcia i pomocy ze strony instytucji publicznych w realizacji swoich zadań i funkcji – nie jest to jednak regułą.

Rekomendacje dla pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym

- 1) Wzrost zatrudnienia asystentów rodziny w Ośrodkach Pomocy Społecznej przygotowanych do prowadzenia specjalistycznej pracy z rodzinami osób niepełnosprawnych i z rodzinami z osobą niepełnosprawną w celu wzmocnienia wsparcia i pomocy w realizacji zadań i funkcji tych rodzin,
- 2) Prowadzenie lokalnych kampanii społecznych na rzecz przełamywania barier w procesie integracji społecznej osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym.

12.4 Podsumowanie

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Bariera komunikacyjna</p> <ul style="list-style-type: none"> — Brak przygotowania personelu — Nieprzystosowanie pism i druków do potrzeb OGN (zbyt mała czcionka, zbyt skomplikowany język) — Brak powszechnego wyposażenia instytucji publicznych w sprzęt i rozwiązania umożliwiające skuteczną komunikację — Mała liczba dostępnych tłumaczy/ tłumaczy-przewodników, którzy mogliby wspierać dostęp do usług publicznych i mobilność OGN 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Szkolenia personelu instytucji publicznych na temat OGN: ich praw, udzielania im koniecznej pomocy, skutecznej komunikacji z nimi 2. Doposażenie instytucji publicznych w rozwiązania i sprzęt ułatwiający komunikację: tłumacz na miejscu, video tłumaczenie, pętle indukcyjne 3. Zwiększenie liczby tłumaczy i tłumaczy-przewodników (zawód z urzędu, podnoszenie prestiżu zawodu, podnoszenie płac, dofinansowania do kursów)
<p>Brak świadomości OGN własnych praw</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowanie treści KPON w formie przystępnej dla OGN (także na poziomie języka) 2. Organizowanie szkoleń i spotkań informacyjnych <ul style="list-style-type: none"> ○ Dofinansowanie TPG na rzecz organizacji takich szkoleń 3. Większa ilość informacji na temat praw OGN w mediach 4. Uczenie OGN już od najmłodszych lat asertywności i egzekwowania własnych praw oraz kontaktów z instytucjami administracji publicznej: <ul style="list-style-type: none"> — W ramach edukacji podstawowej,

	<ul style="list-style-type: none">— W ramach dodatkowych, nieodpłatnych kursów (np. warsztaty self-adwokatów)— Przy wsparciu psychologa
--	--

13 Art. 29 Konwencji - Udział w życiu politycznym i publicznym

13.1 Art. 29 Konwencji a stanowisko środowiska osób z niepełnosprawnościami

W opinii środowiska prawo do udziału w życiu politycznym i publicznym jest zagwarantowane, natomiast same OGN korzystają z niego w ograniczonym stopniu. Podczas debat i w kwestionariuszach opinii poruszano głównie wątek udziału w wyborach oraz braku świadomości własnych praw i możliwości przez OGN. Jako bariery hamujące czynny udział w życiu politycznym i publicznym wskazano:

Bariery dla realizacji czynnego prawa wyborczego

1. Brak nakładek brajlowskich na formularze/ karty wyborcze,
2. Brak kart do głosowania z powiększonym drukiem,
3. Samotność wielu osób ze środowiska OGN, brak osoby zaufanej, która umożliwi wyjście z domu, by zagłosować,
4. Ograniczona mobilność: bariery architektoniczne w przestrzeni publicznej i w samych lokalach wyborczych,
5. Brak rozwiązań ułatwiających komunikację: brak tłumacza na miejscu, brak tłumaczy on-line,
6. Brak pełnych informacji wyborczych przystosowanych do potrzeb OGN (o przedmiocie głosowania, kandydatach, etc.).

Brak dostępu do pełnej, rzetelnej informacji przygotowanej w sposób zrozumiały dla każdej osoby gn. [K, Warszawa, 17.04.2016]

Bariery dla realizacji biernego prawa wyborczego

7. Uprzedzenia społeczeństwa:
 - Brak wiedzy społeczeństwa o OGN,
 - Przekonanie społeczeństwa o braku potrzeb i praw tej grupy.
8. Poczucie bycia ignorowanym przez decydentów, ze względu na małą liczebność środowiska osób głuchoniewidomych oraz frustracja wobec tej ignorancji. Dotyczy to również władz lokalnych:

Tu pani wspominała wcześniej o jakichś Wojewódzkich Radach Społecznych... byłem kiedyś na osiedlowym takim tym... Przed wyborami to chętnie, proszę bardzo.. „my tego, my to, my tamto”. Jak przyszło, co, do czego nie ma nikogo. Dlatego możemy sobie apelować, możemy to... Może jedyna apelacja to do funduszy, żeby nas wspierali czy coś, a tak leżymy na łopatkach. [D, Wrocław, 22.09.2016]

9. Brak znajomości własnych praw:

- Brak uświadamiania o prawach OGN w ramach podstawowej edukacji.

Niska świadomość praw i obowiązków wynika z niskiego poziomu edukacji. [K, Warszawa, 17.04.2016]

- Brak szkoleń na temat praw OGN poza TPG. Brak środków na organizowanie takich szkoleń,
- Bariera dla zapoznania się z prawami wynikającymi z KPN jest zbyt trudny język dokumentu,
- Brak chęci samych OGN do poszerzania swojej wiedzy z zakresu własnych praw, do rozwijania swojej niezależności i sprawczości.

10. Niska samoocena OGN, brak odwagi i determinacji.

Często osoby niepełnosprawne nie mają odwagi by egzekwować swoje prawa nawet, jeżeli mają wiedzę na ich temat. Potrzebują wsparcia, ponieważ brakuje im umiejętności komunikacji swoich potrzeb, często brakuje im pewności siebie, determinacji w dążeniu do celu. [K, Kraków, 14.06.2016]

11. Brak dostępu do informacji w formie przystępnej i zrozumiałej dla OGN (dotyczy to również przysyłanych pism urzędowych).

Ja powiem, że połowa, $\frac{3}{4}$ pism, które otrzymuje w dziale minister w pierwszej wersji otrzymuje w niedostępnej dla mnie. Muszę się dopiero grzecznie upomnieć, zwrócić uwagę no i wtedy dostaję wersję w innym jakimś formacie, w którym mogę sobie przeczytać. Więc to jest też taki bardzo ważny aspekt, który warunkuje

możliwość naszego aktywnego udziału w życiu społecznym, politycznym, do którego znowu nawrócę... [D, Wrocław, 22.09.2016]

12. W sytuacji radzenia sobie w życiu i pełniejszego włączenia w aktywności społeczne przez daną OGN – zajęcie się własnymi sprawami, brak solidarności ze środowiskiem, brak potrzeby walki o wspólne interesy. W sytuacji nieradzenia sobie – zamknięcie się w środowisku, izolacja.
13. Brak wsparcia państwa/ władz lokalnych dla organizacji działających z udziałem OGN i na ich rzecz.

Jeżeli chodzi o organizacje działające z udziałem OGN i / lub na rzecz OGN to środowisko dostrzega, iż największe znaczenie mają oddziały TPG.

Wiem od osób głuchoniewidomych, że ich przynależność do konkretnych, działających lokalnie jednostek wojewódzkich ma bardzo duże znaczenie. Otrzymują wsparcie, na które zgłaszają zapotrzebowanie, rozwijają swoje pasje przy udziale osób pomagających pokonać im posiadane ograniczenia, a co chyba najważniejsze zaspokajają potrzebę kontaktów społecznych. Otrzymują zrozumienie swojej sytuacji, swoich ograniczeń, potrzeb. [K, Kraków, 14.06.2016]

TPG ma ogromne znaczenie dla gn, przywraca sens życia, edukuje na temat prawa, pozwala odnaleźć pasję i przyjaciół, którzy mają te same doświadczenia [K, Kraków, 14.06.2016]

Towarzystwo Pomocy Głuchoniewidomym boryka się natomiast z wieloma problemami, przede wszystkim niedofinansowaniem. Kwoty otrzymywane od Państwa Polskiego są niewystarczające, a środowiska nie stać na dotowanie z własnych prywatnych środków. Oznacza to brak stałego personelu, posiłkowanie się w dużym stopniu wolontariuszami, co ma wpływ na funkcjonowanie: małą stabilność działania, brak jednostek TPG w niektórych regionach, brak możliwości intensyfikacji koniecznych działań.

13.2 Rekomendacje środowiska

Działania ułatwiające OGN korzystanie z czynnego prawa wyborczego:

- Możliwość głosowania przez internet,
- Szkolenia dla członków komisji wyborczych z zakresu komunikacji z OGN i udzielania koniecznego wsparcia,
- Karty wyborcze napisane alfabetem brajla (lub powszechna dostępność nakładek),
- Udostępnienie w komisjach komputerów z klawiaturą brajla,
- Zapewnienie OGN transportu do lokalów wyborczych,
- Umożliwienie OGN udziału w spotkaniach wyborczych (zapewnienie informacji, tłumaczy, tłumaczy-przewodników).

Działania pobudzające powstawanie organizacji z udziałem OGN, działających na rzecz OGN, na szczeblu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym oraz przystępowanie do takich organizacji:

- Zwiększenie zainteresowania tym środowiskiem:
 - Kampanie promujące wiedzę o OGN (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach),
 - Kampanie propagujące ideę równości,
 - Kampanie w celu wzbudzenia empatii w stosunku do osób głuchoniewidomych,
 - Wykorzystanie popularności i skuteczności w promowaniu konkretnych idei przez seriale czy paradokumenty.

Ostatnio od pewnego czasu widzę w telewizji różne durne programy, pokazujące... nazwijmy to - życie codzienne (...) „Dlaczego ja?” „Trudne sprawy”. Te programy są nadawane w świetnym czasie medialnym, są zrobione w taki sposób, aż się prosi, żeby wykorzystać to zrobienia programów (...) służących czemuś dobremu. Przecież można pokazać, dzień życia osoby, która ma problemy w komunikacji, osoby niepełnosprawnej [D, Wrocław, 22.09.2016]

- Wsparcie ze środków publicznych:

- Dotacje dla organizacji (np. TPG),
- Zapewnienie tym organizacjom bezpłatnych lokali na siedzibę i organizowane spotkania, wydarzenia,
- Zmniejszenie biurokratyzacji dla organizacji wspierających środowisko osób głuchoniewidomych.

Działania mające na celu podniesienie świadomości swoich praw przez osoby głuchoniewidome

- Opracowanie treści KPON w formie przystępnej dla OGN (na poziomie formy, ale także języka),
- Organizowanie szkoleń i spotkań informacyjnych:
 - Dofinansowanie TPG na rzecz organizacji szkoleń.
- Większa ilość informacji na temat praw OGN w mediach,
- Uczenie asertywności i egzekwowania swoich praw przez osoby głuchoniewidome już od najmłodszych lat:
 - W ramach edukacji podstawowej,
 - W ramach dodatkowych, nieodpłatnych kursów (np. warsztaty self-advokatów).
- Wsparcie psychologiczne.

13.3 Przedstawienie wyników badań jakościowych w obszarze „swobody obywatelskie” na podstawie raportu Millward Brown

Realizacja swobód obywatelskich i praw politycznych

Na osiągnięty poziom realizacji przez osoby niepełnosprawne swobód obywatelskich oraz praw politycznych składa się szereg aspektów związanych z funkcjonowaniem osób o bardzo zróżnicowanych przyczynach i stopniach niepełnosprawności m. in. dostęp do urzędów i możliwość załatwiania spraw obywatelskich; dostępność informacji; możliwości oraz stan faktyczny zrzeszania się osób niepełnosprawnych; realizacja prawa wyborczego; współpraca podmiotów zaangażowanych we wspieranie integracji społecznej oraz praw obywatelskich i politycznych osób niepełnosprawnych; skala i przeciwdziałanie dyskryminacji.

Zrealizowane badanie potwierdza duże zróżnicowanie sytuacji poszczególnych grup w zbiorowości osób niepełnosprawnych, ze względu na rodzaje przyczyn niepełnosprawności. Respondenci tak samo, jak w przekroju całości wyników, w obszarze swobód obywatelskich i praw politycznych wyraźnie eksponują kategorię osób niepełnosprawnych intelektualnie jako szczególną grupę odniesienia, dla której porównywanie sytuacji osób z innymi przyczynami niepełnosprawności jest nieadekwatne. Respondenci wskazują osoby z dysfunkcjami narządu ruchu oraz osoby niesłyszące i niewidome jako kolejne dwie specyficzne kategorie osób niepełnosprawnych w kontekście realizacji praw politycznych i swobód obywatelskich. Respondenci wskazują również zróżnicowanie stopni niepełnosprawności jako kolejną skalę miary potencjału trudności w omawianym zakresie.

Wskazywane bariery:

- Architektoniczna związana z lokalizacją urzędów w starych budynkach,
- Mentalna związana z stosunkiem osób funkcjonujących razem z osobami niepełnosprawnymi w przestrzeni publicznej,
- Administracyjna związana z brakiem szczegółowych regulacji prawnych służących ułatwieniom w poruszaniu się w przestrzeni publicznej i w środowisku instytucjonalnym,
- Brak woli i kultury organizacyjnej w lokalnym i regionalnym środowisku instytucjonalnym,
- Na poziomie lokalnym wyraźnie zarysowuje się bariera komunikacyjna, niedostrzegalna przez przedstawicieli instytucji działających na poziomie centralnym,
- Brak kompleksowego wsparcia świadczonego na różnych płaszczyznach, w tym poprzez terapię przynoszącego efekty przekładające się na zwiększanie stopnia realizacji swobód obywatelskich,
- Poddawana krytyce jest bariera prawna dla zawierania ważnych związków małżeńskich przez osoby ubezwłasnowolnione. Tego rodzaju bariery prawnej nie posiada wiele ustawodawstw krajów Europy Zachodniej. Realizacji swobód obywatelskich osób niepełnosprawnych nie sprzyja również regulowana prawnie uznaniowość urzędników stanu cywilnego, którzy czasami podejmują

decyzje o nieudzielaniu ślubów osobom, co do których mają wątpliwości o ich zdolności do skutecznego zawarcia związku małżeńskiego,

- Relatywnie słaba pozycja osób niepełnosprawnych w obliczu przepisów prawa regulujących odbieranie dzieci rodzicom

Najważniejsze uwarunkowania realizacji swobód obywatelskich i praw politycznych osób niepełnosprawnych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym

- Badanie wskazuje na stosunkowo rzadkie kontakty organów administracyjnych i sądowych z osobami niepełnosprawnymi. W wypowiedziach respondentów pojawia się stereotyp niesamodzielnej osoby niepełnosprawnej,
- Pogłębionej refleksji, a także wysiłku badawczego wymaga weryfikacja wpływu postrzegania przez czynniki decyzyjne, niepełnosprawności jako kategorii grupowej i jednostkowej - na ukierunkowanie działań dostosowawczych. Wyniki zrealizowanego badania wskazują bowiem, że wciąż niepełnosprawność bywa utożsamiana z dysfunkcjami narządów ruchu,
- Poważnym problemem jest ograniczona wiedza przedstawicieli wyspecjalizowanych instytucji lokalnych o stanie i liczebności zbiorowości osób niepełnosprawnych zamieszkujących na określonym terenie (gminie, powiecie),
- Badanie przynosi informacje o osobistym zaangażowaniu pracowników państwowych instytucji regionalnych i lokalnych w wyjaśnianie kwestii urzędowych niezrozumiałych dla osób niepełnosprawnych lub bezpośrednio pomocy w załatwianiu spraw obywatelskich. Respondenci dostrzegają problem braku kompleksowych uregulowań w zakresie tworzenia przyjaznych i funkcjonalnie dogodnych warunków dla samodzielności osób niepełnosprawnych w tym obszarze.

Dostępność informacji

- Ograniczenia dostępności informacji obejmują przede wszystkim osoby niepełnosprawne sensorycznie (wzrok, słuch), ale ograniczenia te dotyczą także innych rodzajów niepełnosprawności,

- Choć stan dostosowania publicznych serwisów WWW do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym przede wszystkim osób niepełnosprawnych wzrokowo i do potrzeb użytkowanego przez te osoby specjalistycznego oprogramowania komputerowego, znacząco się poprawił, to nadal środowisko wirtualne zawiera wiele barier,
- Respondenci postulują zmiany w zakresie egzekwowania przepisów dotyczących dostępności informacji dla osób niepełnosprawnych. Wśród proponowanych rozwiązań pojawił się pomysł odbierania dochodów uzyskiwanych w ramach mechanizmu podatkowego 1% organizacjom, których strony internetowe są niedostępne dla osób niepełnosprawnych.

Realizacja prawa do zrzeszania się i prawa do zgromadzeń

- Osoby zaangażowane w działalność na rzecz osób niepełnosprawnych, zarówno reprezentujące podmioty lokalne, jak również regionalne i centralne - wyrażają się bardzo pozytywnie o obecnie realizowanym modelu działania trzeciego sektora w obszarze niepełnosprawności,
- Wyspecjalizowane organizacje pozarządowe stanowią niekiedy jedyną alternatywę instytucjonalną wobec niedostatków systemowych,
- Organizacje pozarządowe często są podzielone, ze względu na stosowane metody działania i podejście do rozwiązywania identyfikowanych problemów.

Współpraca w zakresie realizacji swobód obywatelskich i praw politycznych osób niepełnosprawnych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym

- Działacze lokalnych organizacji społecznych podają brak stałych form współpracy, a przede wszystkim brak stabilnego finansowania ze strony samorządu terytorialnego jako główny problem utrudniający realizowaną działalność,
- Organizacje społeczne zgłaszają potrzebę stałego finansowania działań realizowanych w trybie ciągłym oraz wsparcia w zakresie lokalowym,
- W małych miejscowościach oficjalne relacje instytucjonalne przeplatają się z siecią kontaktów personalnych i relacji nieformalnych.

Problem dyskryminacji a realizacja swobód obywatelskich i praw politycznych osób niepełnosprawnych

- Problem dyskryminacji obejmuje także podstawowe obszary funkcjonowania osób niepełnosprawnych w społeczeństwie, począwszy od ograniczania prawa do przemieszczania się przestrzennego, zgodnie z własnymi predyspozycjami,
- Ograniczanie mobilności przestrzennej w przeważającej mierze dotyczy osób niepełnosprawnych intelektualną lub osób chorych psychicznie, najczęściej ze strony bliskich, w tym rodzin,
- Wyniki badania nie wskazują, by tego rodzaju działania dyskryminujące w rodzinach dotyczyły członków rodzin będących osobami z niepełnosprawnościami sensorycznymi lub ruchowymi,
- U podłoża ograniczania mobilności przestrzennej członków rodzin będących osobami niepełnosprawnymi intelektualnie lub psychicznie leży poczucie wstydu w obliczu opinii w społecznościach lokalnych,
- Niepełnosprawność intelektualną w przekroju wyników zrealizowanego badania empirycznego należy wskazać jako niepełnosprawność o szczególnym charakterze, wyróżnianą jako szczególny rodzaj stygmatu. Odnotowano przypadki dyskryminowania osób niepełnosprawnych intelektualną i chorych psychicznie w dostępie do podstawowych praw, w tym uczestnictwa na równych zasadach z innymi mieszkańcami w życiu społeczności lokalnej,
- Za przesadzone należy uznać opinie o powszechnej tolerancji wobec osób niepełnosprawnych, panującej w społeczeństwie w regionach, w których badanie zostało przeprowadzone. Materiał źródłowy zawiera informacje o przejawach nietolerancji wobec osób niepełnosprawnych odnotowywane w rozlicznych kontekstach. Należy przy tym dodać, że wielu respondentów informuje nas o zauważalnej pozytywnej zmianie sytuacji.

Charakterystycznym zjawiskiem nie tylko dla Rzeczypospolitej Polskiej, lecz także odnotowywanym w innych krajach europejskich jest problem „under reporting” tzn. problem niedoszacowania skali. U jego podstaw leży zjawisko nie skarżenia się osób dyskryminowanych. Składa się na to kilka zasadniczych przyczyn:

- niska świadomość prawna w grupach mniejszości społecznych;
- brak znajomości środowiska instytucjonalnego w zakresie niezbędnym do zgłoszenia naruszeń własnych praw i dyskryminacji;

- brak zaufania do instytucji publicznych (obawy przed konsekwencjami, otwarciem się na dialog)
- poczucie „pogodzenia się” z własną sytuacją przez osoby dyskryminowane;
- częste przypadki bagatelizowania własnych negatywnych doświadczeń, związanych z dyskryminowaniem (np. odmowa wykonania określonej usługi nie jest traktowana jako praktyka dyskryminacyjna, a jedyną reakcją jest skorzystanie z tej samej usługi w innym miejscu u innego dostawcy).

Badanie ukazało nadal identyfikowany niedostatek w zakresie spójności regulacji oraz działań w obszarze wspierania i wyrównywania szans osób niepełnosprawnych. Dlatego istnieje potrzeba wypracowania międzyresortowej strategii obejmującej kluczowe obszary integracji osób niepełnosprawnych, która w ślad za nieuchwaloną ustawą na rzecz wyrównywania szans stanowiłaby kierunkowskaz realnego przełamywania barier i ograniczeń funkcjonowania osób niepełnosprawnych w społeczeństwie polskim.

13.4 Podsumowanie

Prawa OGN nie są łamane w sposób jawny. Można raczej mówić o braku zdecydowanych i skutecznych, ale „miękkich” działań aktywizujących środowisko OGN, wspierających ich włączenie się w sprawy polityczne i publiczne lub wystarczającego finansowego wsparcia dla organizacji, które by się tego podjęły. Duże znaczenie w aktywizowaniu OGN do postaw obywatelskich ma pełnowartościowa edukacja, dostęp do informacji oraz nowych technologii ułatwiających samodzielne pozyskiwanie wiedzy i komunikację z otoczeniem.

W kontekście KPON zaniedbywane są takie zobowiązania jak:

- Zapewnienie, że tryb głosowania oraz stosowane w związku z nim urządzenia i materiały będą odpowiednie, dostępne i łatwe do zrozumienia i użycia,
- Ochrona praw osób niepełnosprawnych do tajnego głosowania w wyborach i referendach publicznych bez zastraszania, a także do kandydowania w wyborach, efektywnego sprawowania urzędu i pełnienia wszelkich funkcji publicznych na wszystkich szczeblach rządzenia, ułatwianie korzystania ze wspomagających i nowych technologii tam, gdzie to właściwe,

- Aktywne promowanie środowiska, w którym osoby niepełnosprawne będą mogły efektywnie i w pełni uczestniczyć w kierowaniu sprawami publicznymi, bez dyskryminacji i na zasadzie równości z innymi osobami, oraz zachęcania ich do udziału w sprawach publicznych, w tym do:
 - Udziału w organizacjach pozarządowych i stowarzyszeniach uczestniczących w życiu publicznym i politycznym kraju, a także w działalności partii politycznych i zarządzania nimi,
 - Tworzenia organizacji osób niepełnosprawnych w celu reprezentowania osób niepełnosprawnych na szczeblu międzynarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym oraz przystępowania do takich organizacji.

Bariery wskazane przez Doradców Środowiskowych	Rekomendacje środowiskowe
<p>Nieprzystosowanie narzędzi głosowania do potrzeb OGN</p> <ul style="list-style-type: none"> — Brak nakładek brajlowskich na formularze/ karty wyborcze — Brak kart z powiększonym drukiem — Samotność wielu członków środowiska OGN, brak osoby zaufanej, która umożliwi oddanie głosu 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Możliwość głosowania przez internet 2. Karty wyborcze napisane alfabetem brajla 3. Dostępne karty wyborcze z powiększonym drukiem 4. Udostępnienie w komisjach komputerów z klawiaturą brajla
<p>Bariery architektoniczne</p> <ul style="list-style-type: none"> — W przestrzeni publicznej — I w samych lokalach wyborczych <p>A jednocześnie ograniczona samodzielna mobilność</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zapewnienie transportu dla OGN do komisji wyborczych 2. Szkolenia dla członków komisji z zakresu komunikacji z OGN i udzielania koniecznego wsparcia
<p>Brak znajomości OGN własnych praw</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowanie treści KPON w formie

<p>I niska samoocena samych OGN</p>	<p>przystępnej dla OGN (także na poziomie języka)</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Organizowanie szkoleń i spotkań informacyjnych: <ul style="list-style-type: none"> ○ Dofinansowanie TPG na rzecz organizacji takich szkoleń 3. Większa ilość informacji na temat praw OGN w mediach 4. Uczenie OGN już od najmłodszych lat asertywności i egzekwowania swoich praw, kontaktów z instytucjami administracji publicznej: <ul style="list-style-type: none"> — W ramach edukacji podstawowej, — W ramach dodatkowych, nieodpłatnych kursów (np. warsztaty self-adwokatów) przy wsparciu psychologa
<p>Niska świadomość społeczna OGN</p> <p>Przekonanie społeczeństwa o braku potrzeb i praw tej grupy (lub ich ignorowanie ze względu na małą liczebność środowiska OGN)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie zainteresowania społecznego środowiskiem OGN: <ul style="list-style-type: none"> ○ Kampanie promujące wiedzę o OGN (ich specyficznych potrzebach, ale też możliwościach i prawach) ○ Kampanie propagujące ideę równości ○ Kampanie w celu wzbudzenia empatii w stosunku do osób głuchoniewidomych ○ Wykorzystanie popularnych seriali, paradokumentów do przedstawienia problematyki osób głuchoniewidomych

	<p>mających problem z komunikacją – oraz pokonujących te trudności przy wsparciu odpowiedniej technologii i personelu</p>
<p>Ograniczona skuteczność Towarzystwa Pomocy Głuchoniewidomym spowodowana niedofinansowaniem TPG</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie organizacji ze środków publicznych przez: <ul style="list-style-type: none"> ○ Dotacje, ○ Zapewnienie bezpłatnych lokali na siedzibę/ spotkania, ○ Zmniejszenie biurokratyzacji dla organizacji wspierających OGN. 2. Zainteresowanie społeczeństwa tematem OGN i KPON, co zwiększy szansę na otrzymanie przez TPG wsparcia i wpłynie pozytywnie na powstanie nowych organizacji oraz aktywizację członków już istniejących

14 Część XIII. Art.6 niepełnosprawne kobiety (ujęcie horyzontalne na podstawie pozostałych artykułów)

W opinii środowiska kobiety są narażone na większą dyskryminację, przede wszystkim w obszarach opisanych artykułami; art. 27 KPON: praca, art. 22 KPON: poszanowanie prywatności, art. 23 KPON: poszanowanie rodziny.

Środowisko opisując sytuację głuchoniewidomych kobiet, wskazywało na te same problemy, co w przypadku mężczyzn, przy czym jawiły się one jako bardziej natężone. Po pierwsze, w kontekście płci – ogólnie postrzeganej jako słabszej. Po drugie w kontekście obiektywnie większej liczby ról, jakie kobieta w życiu codziennym pełni, a zatem, z jakich niepełnosprawność – jeśli nie otrzyma odpowiedniego wsparcia – może ją wykluczać.

15 Część XIV. Art.7 dzieci (ujęcie horyzontalne na podstawie pozostałych artykułów)

W opinii środowiska dzieci głuchoniewidome doświadczają dużej dyskryminacji, oraz nie uzyskują wystarczającego wsparcia Państwa i otoczenia, by móc w pełni rozwijać swoje możliwości, osobowość, samodzielność i niezależność.

Środowisko dostrzega cztery główne obszary problemowe:

1. Problem małej wrażliwości lub bezsilności otoczenia na wrogie lub niewłaściwe zachowania dzieci bez niepełnosprawności względem głuchoniewidomych rówieśników:

- Brak uczenia dzieci bez niepełnosprawności życzliwości, akceptacji, umiejętności wsparcia rówieśników głuchoniewidomych,
- Brak reagowania na izolowanie się dzieci bez niepełnosprawności od dzieci głuchoniewidomych,
- Brak uczenia wzajemnej komunikacji.

2. Problem izolowania dzieci głuchoniewidomych:

- Na skutek niechętej, zdystansowanej postawy rówieśników,
- Na skutek postrzegania głuchoniewidomych dzieci przez swoich rodziców jako wymagającej większej opieki,
- Na skutek małej oferty rozrywkowej/ rekreacyjnej dostępnej dla dzieci głuchoniewidomych.

3. Problem niedostosowanej edukacji:

- Brak dostępu do specjalnych ośrodków edukacyjnych,
- Brak odpowiednio przygotowanego personelu (dotyczy głównie szkół integracyjnych),
- Brak asystentów wspierających, brak tłumaczy i tłumaczy-przewodników,
- Brak materiałów dydaktycznych przystosowanych dla dzieci głuchoniewidomych (korzystają z podręczników dla dzieci bez niepełnosprawności),

- Brak podstawy programowej dla dzieci głuchoniewidomych,
- Brak wsparcia informacyjnego/ edukacyjnego dla rodziców na temat tego jak prowadzić dziecko, jak je rehabilitować, jak wspierać jego samodzielność,
- Brak kursów, szkoleń wspierających samodzielność dziecka i bardziej niezależne funkcjonowanie w przyszłości (kursów z zakresu nowych technologii, kursów orientacji przestrzennej, znajomości własnych praw, rozwijających aspiracje do bycia samodzielnym).

4. Problem systemu opieki zdrowotnej i rehabilitacji:

- Brak dobrze rozwiniętej wczesnej, kompleksowej diagnostyki,
- Utrudniony dostęp do wczesnej, intensywnej rehabilitacji,
- Brak wsparcia informacyjnego dla rodziców jak, je rehabilitować, jak wspierać jego samodzielność.

16 Część XV. Inne obszary dyskryminacji (nierównego traktowania)

Środowisko zwróciło uwagę przede wszystkim na niską świadomość społeczną istnienia OGN i problemów osób z tej grupy. Podniesienie świadomości, wniesienie tematyki do debaty społecznej, jest warunkiem realnych zmian i zainteresowania polityków intensyfikacją działań na rzecz osób głuchoniewidomych.

Brak wiedzy zawsze tworzy dyskryminację. [K, Kraków, 14.06.2016]

Barierą jest również uzależnianie działalności organizacji działających na rzecz OGN od konkursów, grantów – a więc brak zagwarantowania stałego dofinansowania na lobbing i pracę, na rzecz interesów środowiska.